

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

20.–23. august 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK	
ESIMENE ISTUNG 20. august 1990.....	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	3
Informatsioon läbirääkimistest Vene NFSV-ga	12
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK	
TEINE ISTUNG 21. august 1990	32
NSV Liidu ja Vene NFSV-ga peetavate läbirääkimiste delegatsiooni koosseisust ja volitustest	33
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK	
KOLMAS ISTUNG 22. august 1990	68
Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta esimene lugemine	68
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK	
NELJAS ISTUNG 23. august 1990.....	97
Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teine lugemine.....	101
Eesti Vabariigi seaduseelnõu ettevõtte tulumaksu kohta teine lugemine	129

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

20. august 1990

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere päevast, lugupeetud Ülemnõukogu! Palun asuda töökohtadele! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 81 saadikut. Puudub 24.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Alustagem erakorralise, 14. istungjärgu tööga. Kõigepealt kinnitame päevakorra. Ülemnõukogu Presiidiumi poolt on pakutud teile päevakorra projekt. On saabunud ka üks täiendustepanek. 14., erakorralisel istungjärgul me leidsime ühise keele ja ka vastavalt reglemendile, et kõigepealt me otsustame presiidiumi poolt esitatud projekti saatuse ja sellele lisaks esitatud täiendavate päevakorrapunktide saatuse. Kõigepealt siis Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud projekt. Nikolai Aksinin.

N. Aksinin

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Arvestades vasturääkivusi ja meie valijate arvamuste laia diapasooni, nende asjaosalisust maksupoliitika kohta käivate otsuste vastuvõtmisel vabariigis, teen ettepaneku maksuseaduste arutamise protsess kanda üle televisioonis ja raadios alates homsest. Palun panna see hääletamisele.

Juhataja

Katsume kõigepealt selgust saada ikkagi presiidiumi poolt esitatud projekti osas. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud rahvasaadikud! Läbirääkimistest Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga, arvestades viimaseid läbirääkimisi ning informatsiooni vahetamisi Nõukogude Liiduga ja seda, mis on olnud ajalehtedes, televisioonis

ja raadios, on selgelt näha, et on vaja luua mingi delegatsioon läbirääkimisteks Nõukogude Liiduga, vähemalt nende alustamiseks. Arvestades seda, tuleks võib-olla ka päevakorda lülitada selline punkt – delegatsiooni koosseisust läbirääkimisteks Nõukogude Liiduga.

Juhataja

See on teine täiendav ettepanek. Kuid ma paluksin Ants Veetõusmel esitada see kirjalikult. Ja analoogiline ettepanek on tehtud ka kristlik-demokraatliku fraktsiooni poolt. Nii palju veel informatsiooniks, et Vene Föderatsiooniga läbirääkimisteks delegatsiooni kinnitamine ei ole veel senikehtivate otsuste järgi Ülemnõukogu ainupädevuses, samal ajal Nõukogude Liiduga läbirääkimisteks delegatsiooni kinnitamine on küll ainult Ülemnõukogu otsustada. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin veidi rikkuda üldiselt kehtestatud korda, mida me teiega peame järgima. Ma väga palun oma kolleege lülitada päevakorda küsimus Tallinna Linnavolikogu 1990. aasta 26. juuni otsuse kehtivuse peatamisest. Ma arvan, et me peame oma otsusega peatama selle otsuse kehtivuse, mis puudutab sõidupileti hinna tõstmist ühiskondlikus transpordis alates 1. septembrist kuni Eesti Vabariigi Valitsuse poolt hindade kontrolli kompleksse süsteemi, aga samuti ka vähekindlustatud elanikkonna kihtide sotsiaalse kaitse abinõude väljatöötamiseni. Ma tahaksin meelde tuletada, lugupeetud kolleegid, et hr. peaministri ettepanek juba kostis ajakirjanduses, seepärast ma arvan, et selle küsimuse me peame lülitama selle istungjärgu päevakorda, et 1. septembrist juba viia jälle projekt korda. Ma tahaksin meelde tuletada, et kõigis tsiviliseeritud riikides on ühiskondlik transport dotatsioonil. Kompenseerida Tallinna linnanõukogu ebatarka majanduspoliitikat elanikkonna taskust raha väljapressimise teel on ebaõiguspärane. Oma ettepaneku projekti esitan ma lugupeetud spiikrile.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Ma juhin teie tähelepanu sellele, et vastavalt meie reglemendi § 7 p. 1 võivad ettepanekuid Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra kohta teha Ülemnõukogu Presiidium, saadikuterühm ja komisjonide esindajad. Nii et üksiksaadiku ettepanekut ei saa arvesse võtta. Mälu värskendamiseks ma juhin tähelepanu, et seni tehtud ettepanekud on saadikurühmade poolt või komisjonide poolt. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Üksiku saadiku osatähtsus siin saalis väheneb iga päevaga, kuni päris nullini välja. Kuid siiski tahaksin ma omalt poolt mõttevahetuseks öelda nii palju, et ilmselt informatsioonist ja komisjoni moodustamisest Vene Föderatsiooniga läbirääkimisteks ei piisa. Me ei ole ju selles saalis üleüldse põhimõtteidki veel läbi arutanud ega diskuteerinud omavahel, millest rääkida, millised on meie taktikalised kontseptsioonid. Nii et mul on ettepanek 1. punkti puhul ka läbirääkimisi pidada ja ära kuulata saadikute mõtted selle kohta, mil moel Vene Föderatsiooniga läbirääkimisi pidama hakata, sest meie, saadikud, saame ajalehtedest teada ja raadiost-televisioonist kuulda, et on mingisugused paberid ette valmistatud presiidiumi tasemel või üksikisikute tasemel, mis on esitatud allakirjutamiseks Vene Föderatsiooni esindajatega. Aga me ei tea nende sisust midagi. Võib-olla me suudaksime nendele inimestele nõu anda, kes Moskvast läbirääkimisi peavad. Niisiis, ettepanek on mitte piirduda informatsiooniga ja komisjoni moodustamisega, vaid ka selle asja üle mõtteid vahetada siin saalis.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt reglemendile ja ühisel heakskiidul otsustati 13. istungjärgul selliselt, et kõigepealt anti hinnang Ülemnõukogu Presiidiumi poolt pakutud projektile ja siis tulid täiendavad ettepanekud.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja! Võrdsete õiguste saadikugrupi nimel me palume enne päevakorra hääletamisele panekut viieminutilist vaheaega.

Juhataja

Enne kui me vaheaja kuulutame, ma selgitan veel hääletamise korda. Selle viie minuti jooksul seni tehtud ettepanekud üksiksaadikute poolt võivad olla esitatud juba fraktsioonide või komisjonide poolt. Kõigepealt ma panen teie ette otsustada Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud projekti saatus, kui see heaks kiidetakse Ülemnõukogu poolt ja vastu võetakse, siis vaatame läbi esitamise järjekorras fraktsioonide ja komisjonide poolt tehtud täiendavad ettepanekud. Seni on neid kolm. Kõigepealt, rahva-keskfraktsioon teeb ettepaneku lülitada päevakorda punkt ühe Ülemnõukogu otsuse kohta, mis puudutaks komisjone, ning kaks ettepanekut, mis puudutavad NSV Liiduga läbirääkimiste delegatsiooni koosseisu, üks on majanduskomisjoni poolt, üks on kristlik-demokraatliku fraktsiooni poolt. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Peale neid kolme ettepanekut, milliseid spiiker praegu meenutas, tahaksin ma siiski juhtida teie tähelepanu sellele, et eelmisel istungjärgul tõsteti võrdsete õiguste grupi poolt üles küsimus, mis oli püstitatud saadik Panfilovi poolt läbivaatamiseks, s.o. hinnakujundamise küsimus. Need dokumendid on meil praegu kaustades ja me tutvusime selle küsimuse kohta käivate majanduskomisjoni otsustega. Peab märkima, et majanduskomisjoni otsus tundub mulle isiklikult mitte küllaldaselt argumenteerituna selles osas, et terve rida positsioone, mis on otsuse projekti lülitatud, ei saa olla mingil viisil kindlaks määratud ja lahendatud meie dialoogi kestel, mis peab meil hargnema maksustamise küsimuse juures. Seda enam, et otsus ise peab minu arvates süvendama seisukohti, mis on maksude määramise aluseks. Maksud moodustavad ühe osa elanike elatustasemega seotud suurest probleemist. Sellest me hakkame alles nüüd rääkima. Otsuses on ära toodud üksikud abinõud, mis piiravad mingil määral meie valitsuse tegemist, kuid mis annavad võimaluse meie kõrgemale seadusandlikule organile töötada välja tervikliku abinõude kompleksi, mis on suunatud elanike sotsiaalsele kaitsele, hinnakujundamise ühtsele süsteemile. Seepärast ma palun veel kord kõiki oma kolleege tagasi pöörduda selle seaduseelnõu juurde ning palun võrdsete õiguste grupi nimel veel kord hääletada selle poolt, et see projekt meie istungjärgul läbi vaadata.

Juhataja

Enne kui me vaheajale läheme, juhin ma Sergei Petinovi tähelepanu sellele, et kõik senitehtu, mis puudutab ettepanekut, mille teie fraktsiooni poolt esitas Panfilov, on läbinud kõik menetlused vastavalt reglemendile. Sellisel juhul tuleb uuesti teha kirjalik ettepanek, s.t. et protseduur hakkab otsast peale. Nii et kui taotletakse selle küsimuse läbivaatamist ja uuesti päevakorda lülitamist, eeldab see uue ettepaneku tegemist fraktsiooni või komisjoni poolt. Sergei Petinov.

S. Petinov

Vabandage, kuid ma ei ole nõus küsimuse sellise asetamisega. Eelmise istungi ajal, kui Ülemnõukogu lükkas tagasi Panfilovi ettepaneku, oli esitatud küsimus, kas ta jääb oma ettepaneku juurde? Keegi ei võtnud maha seda ettepanekut läbivaatamisest ning seepärast need dokumendid omavad seaduseelnõu jõu. Kui grupp oleks tahtnud seda maha võtta, siis oleks ta seda ka teinud. Selle kohta oleks antud lugupeetud spiikrile vastav ettepanek või avaldus.

Juhataja

Vaevalt Ülemnõukogu meie omavaheline diskussioon huvitab, ma juhin veel kord tähelepanu sellele, et kogu menetlus, kõik tegevused on toimetatud vastavalt reglemendile ja mul ei ole mitte midagi muud lisada. Otsuse projektid on teil kaustade vahel. Ülemnõukogu otsustab. Ja nüüd vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele! Kas me viime läbi uue kohaloleku kontrolli? Kontrollime kohalolekut. Kohal on 84 saadikut, puudub 21. Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem otsustama! Kuulame kõigepealt ära ettepanekud. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Võrdsete õiguste saadikugrupi nimel teen ma ettepaneku lülitada päevakorda järgmine küsimus: Tallinna Linnavolikogu 1990. aasta 26. juuni otsuse "Tallinna ühiskondliku transpordi sõidupiletihindade muutmisest" kehtivuse peatamisest. Me loeme, et need abinõud võivad olla kasutusele võetud üksnes pärast valitsuse poolt väljatöötatud vastavaid kaitseabinõusid.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin sellest asjast paari sõnaga rääkida. Kas me tõesti tahame, et ka 2000. aastal Tallinnas bussipilet maksab 5 kopikat? Kui me teaksime, missugused on praegu hinnad maainimestel, kui palju läheb nendel kõik maksma. 15 kilomeetrit, mis on Tallinnas täiesti normaalne teepikkus, seda tahetakse 5 kopika eest. Ma olen jälginud taksohindasid, mis on maainimestel, ja kõige odavam taks oli 15 kilomeetrit 20 rubla. Vaat niipalju läheb maainimesel see elu maksma. Lebedev ja tema kaaskond, mõelge sellele asjale.

Juhataja

Suur tänu! Ma mõtlen, et praegu me peame siiski läbirääkimisi päevakorra üle, kuid kui punkt päevakorda läheb, siis tulevad sisulised sõnavõttud. Kõigepealt me paneme hääletamisele, nagu öeldud, presiidiumi poolt pakutud projekti, siis me otsustame Pavel Panfilovi poolt

esitatud ettepaneku saatuse. Selle kohta on teil kaustades kõik vajalikud dokumendid olemas.

Ja nüüd presiidiumi poolt pakutud päevakord:

1. Informatsioon läbirääkimistest Vene NFSV-ga.
2. Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta. Esimene lugemine.
3. Eesti Vabariigi seaduseelnõu sotsiaalmaksu kohta. Teine lugemine.
4. Eesti Vabariigi seaduseelnõu ettevõtte tulumaksu kohta. Teine lugemine.
5. Eesti Vabariigi seaduseelnõu riigilõivu kohta. Teine lugemine.
6. Eesti Vabariigi seaduseelnõu tegevusloamaksu kohta. Teine lugemine.
7. Seaduseelnõu muudatuste ja täienduste kohta Eesti maksukorralduse seaduses. Teine lugemine.
8. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi 1990. aasta 21. juuni seadluse "Eesti Vabariigi Siseministeeriumi ravi- ja tööprofülaktooriumide likvideerimise kohta" kinnitamine.

Asugem otsustama! Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et kinnitada Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud päevakorra projekt? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 77 saadikut, vastu 2 saadikut, erapooletuid on üks.

Presiidiumi poolt esitatud päevakord on aluseks võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, Ülemnõukogu saadik Pavel Panfilov esitas 3. augustil Ülemnõukogu Presiidiumile Ülemnõukogu otsuse projekti jaehindade taseme ja vabariigi kodanike elatusmiinimumi kaitse edasilükkamatute abinõude kohta. Ülemnõukogu Presiidiumi 7. augusti otsusega anti see projekt arutamiseks majanduskomisjonile. Arvestades majanduskomisjoni seisukohta, Ülemnõukogu Presiidium oma 9. augusti otsusega teeb Ülemnõukogule ettepaneku lõpetada nimetatud küsimuse arutelu. Vaadake reglemendi § 6 punkt 3. Ülemnõukogule seisukoha võtmiseks esitatud projekti kohta lisab Ülemnõukogu Presiidium oma seisukoha, mille kujundamisel kasutab vajadusel alatise komisjoni ekspertgrupi abi. Vajalikud dokumendid, lugupeetud Ülemnõukogu, on teil olemas. Kes on Ülemnõukogu Presiidiumi ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut, vastu 13 saadikut, erapooletuid on 4. Ettepanek on vastu võetud.

Ja nüüd järgnevad täiendavad ettepanekud vastavalt esitamise järjekorrale. Ma kasutan juhust ja teen ettepaneku rahva-keskfraktsiooni esimehele selle fraktsiooni korrektseks registreerimiseks.

Rahva-keskfraktsioon teeb ettepaneku lülitada 20. augustil algava erakorralise istungjärgu päevakorda järgmine küsimus: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu komisjonide kohta"". Sii juurde on lisatud ka otsuse projekt. Ta on lühikene. Kas on vajadust seda ette lugeda? Kõigepealt alus selle ettepaneku tegemiseks on Eesti

Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi kinnitamise ja Eesti NSV Ülemnõukogu ajutise töö- ja kodukorra osalise kehtetuks tunnistamise kohta" 28. juunist 1990. Otsuse projekt on järgmine: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu komisjonide kohta".

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsustab:

Moodustada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatiste komisjonidena riigiõiguskomisjon, õiguskaitsekomisjon, riigikaitsekomisjon, väliskomisjon, eelarvekomisjon, majandus- ja haldusreformi komisjon, sotsiaalkomisjon ja hariduskomisjon. Moodustada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu eetikakomisjon."

Kas Ülemnõukogu leiab, et kõik on korrektselt vormistatud? Võib hääletusele panna? Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma vabandan, kuid ma ei kuulnud õieti. Kas keskkonnakomisjon on selles loetelus või ei ole?

Juhataja

Ei ole.

V. Pohla

Siis ma küsin, mispärast ei ole seda komisjoni veel moodustatud?

Juhataja

Nüüd on küsimus selles, kas me arutame sisuliselt asja? Praegu on arutlusel päevakorda lülitamise küsimus. Aleksandr Labassov.

Räägime ainult päevakorda lülitamisest.

A. Labassov

Lugupeetud spiiker! Oma sõnavõtus te praegu just ütlesite, võib-olla ei olnud ka päris õige tõlge, et antud saadikute grupp peab ennast nõuetekohaselt registreerima. Kui ta ei ole aga nõuetekohaselt registreeritud, kas on meil siis mõtet nende ettepanekut arutada?

Juhataja

Tõepoolest, üks küsimus on muidugi saadikutegrupi registreerimises. Teine küsimus on

selles, kuidas on materjal ette valmistatud. Neil on aga küsimuse materjalid nõuetekohaselt ette valmistatud. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud eesistuja, teen ettepaneku selle küsimuse arutamine praegu lõpetada, sest õige mitmes punktis selline esitusviis ei vasta ei reglemendile ega elementaarsetele tavanõuetele.

Juhataja

Suur tänu! Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Ma tänan Jaak Jõerüüti anonüümse kaebuse eest, aga ma tahaks rõhutada, et antud juhul ei ole vaja tõesti alustada läbirääkimisi, vaid rahva-keskfraktsioon, vastavalt meie varasemale otsusele Eesti Vabariigi Ülemnõukogu komisjonide moodustamise kohta, lihtsalt teeb ettepaneku avada see protsess. Nii et kui seal mõni komisjon puudub, siis päevakorda lülitatuna saab Ülemnõukogu kaasa rääkida ja õige otsuse lõplikult langetada.

Juhataja

Suur tänu! Kas rahva-keskerakond on sellega nõus, kui me käitume reglemendi § 6 p. 1 järgi, et kõik algatatavad seaduseelnõud, otsuste ja muude aktide projektid koos kõigi vajalike kirjalike põhjendustega ja muude lisadega esitatakse Ülemnõukogu Presiidiumile? Ilmselt ollakse nõus. Kas Ants Paju tahab sõna võtta?

A. Paju

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Minu arvates eelkõnelejad ütlesid põhimomendid ära. Ma oleksin siiski rõhutanud, selles poliitilises olukorras, kus me praegu oleme, on väga hea meie siseasjade arutamine ja protsesside avamine. Minu arvates, kui need protsessid avatakse, kas need keskendavad meie tähelepanu kas või selle sama paketi tõsiseks läbiarutamiseks, mis meie ees on praegu? Meil on ju erakorraline, 14. istungjärk. Teen ettepaneku jätta need probleemid kusagile edaspidiseks, näiteks septembrikuusse.

Juhataja

Suur tänu! Mulle tundub, et me saavutasime konsensuse ja materjalid lähevad presiidiumisse. Ja sisuliselt nüüd kokkulangev ettepanek ühe komisjoni ja ühe saadikufraktsiooni poolt, mis

puudutab delegatsiooni koosseisu kinnitamist läbirääkimisteks Nõukogude Liiduga. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada päevakorda täiendav punkt: "Delegatsiooni kinnitamine läbirääkimisteks NSV Liiduga"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 67 saadikut, vastu 4 saadikut, erapooletuid on 10. Otsus on vastu võetud ja ma annan kohe selgituse selle vastulause kohta, mis puudutab läbirääkimisi Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga. Nimelt, Ülemnõukogu ei ole seni veel reglementeerinud Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga läbirääkimiste delegatsiooni kinnitamist Ülemnõukogu poolt, sellisel juhul Ülemnõukogu peab seda veel reglementeerima, küll on see aga tehtud Nõukogude Liiduga läbirääkimisteks.

M. Laar

Austatud Ülemnõukogu esimees! Meie fraktsioon oma ettepanekuga just sellist reglementeerimise arutamist silmas pidaski, sest me peame vajalikuks, et antud hetkel, kui need läbirääkimised on jõudnud juba mingite tekstide ettevalmistamiseni, oleks siiski moodustatud ka Ülemnõukogu poolt kinnitatud delegatsioon, sest tegemist on erakordselt olulise lepinguga, ja ühtlasi ma sooviksin, et me ei arutaks mitte ainult delegatsioonide koosseisu, vaid ka nende volitusi. Ma arvan, et vastasel juhul on meie esindajatel läbirääkimisi nii Nõukogude Liidu keskvoimudega kui ka Vene NFSV-ga vägagi raske pidada, täpsemalt ühes põhilises punktis – suhtumises Tartu rahulepingu mainimisse või mittemainimisse selles lepingus, eeskätt Vene NFSV-ga. Ma leian, et me peaksime seda kindlasti arutama ja ma teeksin siiski ettepaneku võtta küsimus Vene NFSV-ga läbirääkimiste delegatsiooni moodustamisest ja tema volitustest päevakorda või lisada ta päevakorra esimesele punktile nii, nagu Tiit Made ette pani.

Juhataja

Hr. Mart Laar esines fraktsiooni nimel. Ma püüan formuleerida fraktsiooni ettepaneku ja kui ma milleski vääran, siis vast täiendatakse.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt päevakorda punkt Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga peetavate läbirääkimiste delegatsiooni koosseisust ja volitustest? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 71 saadikut, vastu on 2 saadikut, erapooletuid on 9.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Järgmine täiendav ettepanek puudutab päevakorra punkti, mille päevakorda lülitamisel Ülemnõukogu peaks tühistama ühe Tallinna volikogu otsuse, ja

pealkiri oleks siis selline "Tallinna Linnavolikogu 26. juuni 1990. aasta otsuse kehtivuse peatamisest". Selle otsuse sisu puudutab transpordihindade tõstmist.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on eelpoolnimetatud sisuga ettepaneku päevakorda lülitamise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 17 saadikut, vastu on 50 saadikut, erapooletuid on 12. Ettepanek ei leidnud toetust. Lugupeetud Ülemnõukogu! Sellega on meil 14., erakorralise istungjärgu päevakord kinnitatud.

Informatsioon läbirääkimistest Vene NFSV-ga

Juhataja

Alustagem päevakorraga. Esimene punkt – informatsioon läbirääkimistest Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga.

Ü. Nugis

Lugupeetud, kolleegid! Minu ülesanne ja kohustus on informeerida teid kontaktidest Moskvas 16. augustil, kus korraldati Arnold Rüütli ja Boriss Jeltsini kokkuleppel esimene ametlik konsultatiivkohtumine Vene NFSV ja Eesti Vabariigi esindajate vahel, arutamaks kavandatavat Vene–Eesti koostöölepingut. Õieti tuleb esialgu ette valmistada kaks lepingut: üks, mis käsitleb kahe riigi vahelisi suhteid üldse, ja teine majandusalast koostööd. Esimesega tegeleb Ülemnõukogu, teisega vabariigi valitsus. Kui Ülemnõukogu jättis endale otsustamisõiguse Eesti Vabariigi ja NSV Liidu vaheliste läbirääkimiste komisjoni moodustamisel, siis läbirääkimisteks Vene Föderatsiooniga tuli vahelahendus leida Ülemnõukogu Presiidiumil. Ettevalmistustööd on iga päevaga muutunud konkreetsemaks. Ülemnõukogu Presiidiumilt saadud volituste alusel on tegutsenud Ülemnõukogu majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme, vabariigi valitsuse ministrid Jaak Leimann, Endel Lippmaa ja mitmed teised. Presiidiumi ülesandel sõitsin Moskvasse ka mina. Nimelt oli Boriss Jeltsin volitanud kontaktideks oma I asetäitja Ruslan Hasbulatovi. Minuga olid kaasas minister Endel Lippmaa ja Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär Arno Almann.

Meiega kohtumisel selgus, et meie vastuvõtjaks on tegelikult Vene NFSV Ülemnõukogu esimehe asetäitja Boriss Issajev. Kõnelustel osalesid veel mitmed Vene NFSV Ülemnõukogu saadikud, mitmete erialade spetsialistid ning NSV Liidu rahvasaadik Aleksandr Homjakov.

Enne meie kohtumise algust oli selgunud, et Vene NFSV oli Leeduga juba majanduskokkuleppe sõlminud ning Läti ja Vene NFSV vaheliste suhete üldisloomuga leping on kooskõlastatud. Vastav dokument oli Vene NFSV Ülemnõukogu komisjonidele ratifitseerimise protsessi läbitegemiseks välja jagatud.

Seega olime sunnitud tegutsema kiiresti ning võrdlema teiste Balti riikide tegelikke seisukohti Vene NFSV-ga läbirääkimiste alustamiseks. Väga oluliseks tuleb hinnata minister Endel Lippmaa abi, hinnatav oli Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri Arno Almanni panus. Moskvas oli hr. Lippmaal kaasas esialgne projekt, mille ka aruteluks Vene poolele välja jagasime. Et kõneluses osales majanduse, ajaloo, juura ning mitme teise ala asjatundjaid, oli lähenemine asjadele konstruktiivne ning ka suhtumine oli meisse kuidagi sõbralik ning lugupidav. Oma arvamusi argumenteeriti ning kuulati kannatlikult kõik ära.

Võin teile täie kindlusega öelda, et leping tuleb ja see hakkab meie vahekordi korraldama nii, nagu seda teevad riigid omavahel. Lepingus kinnitame mõlema riigi suveräänsust ning võimutäiust omal territooriumil. Selle teksti lähedavad sätted rahvuste õigustest, poliitiliste ja teiste õiguste tagamisest. Mööda ei minda migratsiooni ja remigratsiooniga seotud probleemidest. Leping saab jaatama riigipiiri kahe maa vahel, jaatama ühise koostöö sisseseadmist keskkonnakaitse küsimustes. Mööda ei minda riigikaitse õigusest nii Eestile kui Vene NFSV-le. Loomulikult seisab lepingu alusel ees täievoliliste esindajate vahetamine kahe riigi vahel. Majandusele nii oluline omandiküsimuste pakk ootab lepingult samuti lahendamisalust. Kavandada tuleb kindlasti koostöö enamsoodustuste põhimõttel. Suhteid kavandatakse korraldada riigiorganite, pankade, omavalitsuste, ettevõtete (sealhulgas ühissettevõtete) ning individuaaltootjate vahel. Oluliselt reaalsemat vormi vajavad kaubandussuhted. Leping peaks andma mõlemale poolele võimalused igakülgselt koostööks. Nii palju siis lepingu kavandatavast sisust, mida arutasime.

Me ei ole vabad aga sugugi mitte küsimustest, mida mõlemad pooled käsitlevad erinevalt ja see teeb asja üsna keeruliseks. Milles need siis seisnevad? Meie iseseisvust väljakuulutanud aktides ja sellele eesmärgile allutatud otsustes on lähtutud Tartu rahulepingust, mille tähtsus on meie jaoks eluline. Otse öeldes peab see olema Eesti–Vene suhete nurgakivi. Just Tartu rahust alates tuli maailmakaardile Eesti riik. Kui aga meie tulevased lepingupartnerid ei tunnista meid selle riigina, kes 1940. aastal okupeeriti ja annekteeriti, keda tuleb vaadata kui stalinismi riiklike kuritegude ohvrit, siis saame olla ainult liiduvabariigi tasand, kes üritab sünnitada n.-ö. kolmandat vabariiki.

Vene NFSV esindajad olid nõus sellega, et nad tunnistavad (õieti öeldes on valmis tunnistama) meie riiklikku iseseisvust, kuid pakkusid sõnastust, kus aluseks oleksid mõlema

riigi otsused 1990. aastast. Meie taotlesime 16. augustil Moskvast ja taotleme järjekindlalt edasi, et Tartu rahuleping oleks fikseeritud sõnaselgelt lepingus selle riigiga, kes meid esimesena tunnustas ning avas tee tunnustamisele teiste riikide poolt. Selles mõttes ajalugu kordub. On igati loogiline, ajalooliselt õige ning juriidiliselt põhjendatud, kui Vene NFSV, jaatades tänagi 2. veebruari 1920. aasta Tartu rahulepingut, jätkaks meiega riiklikku koostööd pärast 50-aastast sunnitud vaheaega, ja seda jälle pariteetsel alusel ning vastastikku kasulikel eesmärkidel. Vene pool seda viimast ka jaatas ning kinnitas, kuid küsimus taandub suures osas sellele, mida arvavad mõlema maa ülemnõukogud.

Nüüd konkreetselt. Vene NFSV Rahvasaadikute Kongress pidas teatavasti vajalikuks sõlmida teiste liiduvabariikidega lepingud Nõukogude föderatsiooni uuendamiseks. Sellest johtusid laiiali saadetud ettepanekud. Meie dokumendid nõuavad meilt, et lepime kokku ja kirjutame alla lepinguid kui NSV Liitu mittekuuluv riik. See peab ka täna olema meie kindel seisukoht ja veendumus. Samas on see probleem, mis teeb asjade otsekoohese fikseerimise Vene poolele raskeks. Pessimismiks on põhjust, kuid see võib olla möödunud pessimism. Tegelikult oleme teinud ühise eesmärgi ja arusaamade suunas olulise sammu. Nagu juba nüüd selgus, on Venemaa valmis meid tunnustama NSV Liitu mittekuuluvaks ja see oleks meile oluline võit, kui me tõesti võtame arvesse kujunenud poliitilise olukorra kogu keerukust. Samas aga tuleb meil veel koos Vene poolega vaielda selle üle, kes siis ikka on tolleaegse Vene NFSV õigusjärglane küsimustes, mis on NSV Liidu moodustamise eelsed. Praegu jäi mulje, et võib öelda NSVL ja kohati kindlasti Vene NFSV. Nagu teame, toimus NSV Liidu moodustamine juba 2 aastat pärast Tartu rahulepingule allkirjade andmist. Et meie iseseisvust tunnistas just Vene NFSV ja mitte NSVL, siis nüüd peaks Venemaa uuesti jaatama seda meie otsesuhete jätkamisel. Kõnelustel kinnitati korduvalt, et meid mõistetakse. Sellest võis lugeda välja vähemalt moraalse toetuse. Küsimus Tartu rahu juriidilisest jõust on Vene poole arvates vaidlustatav, kuna leping olevat sõlmitud Venemaale raskel ajal ja võimaldavat temale viidates mitmepoolset tõlgendamist. Eriti vaieldavaks peetakse majandussuhete osa, mis ulatub lepingu lisadesse. Lahtine on praegugi veel see, kuidas lahendada piiride küsimus. Vene pool kinnitas, et pärast seda toimunud Eesti piiride muutmine ei olevat olnud nende otsustada. Seda teinud NSVL. See on ajalooliselt küll nii olnud, kuid NSV Liidu konstitutsiooni järgi saab liiduvabariikide piire muuta vastastikusel kokkuleppel, mida NSVL vaid kinnitada võib. Meie ei teravdanud vaidlusi. Leidsime konsensuse, et mõlemad pooled peavad selle kallal veel töötama, ilmselt on piiriläbirääkimised veel ees.

Alanud arutelu jõudis välja nii-öelda kolme punktini. Vene pool saabub Tallinna juba järgmisel nädalal, et siis juba sisus ja vormis viia kõik õigesse konditsiooni. Meil seisab ees

töömahukas ülesanne läbirääkimiste pearaund õigesti ja hästi läbi viia. Ma arvan, et Ülemnõukogu Presiidium tuleb selle koordineerimisega toime.

Tahan siit kõnetoolist avaldada suurt tunnustust nendele kahele mehele – Endel Lippmaale ja Arno Almannile, kes pidasid 16. augustil Moskvast maha ka teise tõsise "lahingu". Kõne all on kohtumine NSV Liidu Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu esimehe hr. Nišanoviga, NSV Liidu Presidendi nõukogu liikme hr. Revenkoga ning NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi liikme hr. Gritsenkoga. On tore, et pärast pikki vaidlusi ja tõestamisi suudeti jõuda kommunikatsiooni, mis avas meile Suurte Läbirääkimiste ukse.

Käesolev nädal on seega meie tegevuses üks kõige olulisem ja määravam.

Täna tähelepanu eest!

M. Lauristin

Kas on küsimusi? Ma ei näe praegu siin soovijaid. Uluots.

Ü. Uluots

Hr. Nugis, te ütlesite, et leedulastega on sõlmitud leping. Kuidas Vene pool suhtus Leedu *status quo*'sse? Ma mõtlen siin ka seda 1920. aastal sõlmitud lepingut jne.

Ü. Nugis

Leeduga on sõlmitud majanduslepe ja nii palju kui minul on sellest redaktsioonist teada, ei ole konkreetselt ka Leedu ja Vene Föderatsiooni vahel sõlmitud rahulepingut täpselt ära fikseeritud. Hilisemas jutuajamises, mitteametlikult, juba lõunalauas hr. Issajeviga sai seda küsimust veel arutatud ja Vene Föderatsiooni poolne seisukoht oli selline, et läbirääkimiste komisjoni tasemel ollakse valmis täielikult mõistma baltlaste arusaamu, et just nimelt läbirääkimised baseerusid kõigi kolme Balti ja Vene riigi vahel sõlmitud rahulepingutele, kuid tõepoolest vaidlust tekitab ikkagi see moment, kas Venemaa, sellisena nagu ta täna on, oma suveräänsusdeklaratsiooni põhjal ongi ikkagi selle Vene riigi õigusjärglane, kes need lepingud sõlmis.

Teine asjaolu tuleneb sellest, et vene rahva mälu on selleaegsed lepingud väga vahetult seotud ikkagi Bresti rahuga ja sellest tulenevalt alateadlikult peetakse neid lepinguid alandavateks. Vaatamata sellele, et mitmeid kordi rõhutati mõistvust, arvati siiski, et võib osutada väga suureks probleemiks, kas Vene Föderatsiooni Ülemnõukogu ratifitseerib seda osa. Samas Vene Föderatsiooni pool sooviks näha, et kõik lepingud Balti riikidega oleksid sisuliselt võrdelised, et ei oleks olulisi erinevusi. Nii palju kui minul teada on, ei sätestanud

esimene majanduslepe Leedu Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel konkreetselt Leedu Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel sõlmitud rahulepingut.

M. Lauristin

Arvo Sirendi, palun.

A. Sirendi

Austatud hr. Nugis! Mul on teile üks niisugune küsimus. Kas te peate võimalikuks öelda, kas teie arvates on kasu, et Venemaaga läbirääkimiste komisjonis osalevad russofiilid, russofoobid ja Eestimaal elavad estofiilsed venelased?

Ü. Nugis

Ma vastan diplomaatiliselt, lähtudes juba sellest, et on olemas Ülemnõukogu otsus, et ka Vene Föderatsiooniga läbirääkimisteks delegatsiooni koosseisu kinnitab Ülemnõukogu ja eks ta siis otsustab, kas selle koosseisu võivad kuuluda russofoobid, russofiilid või kes tahes muu, keda Ülemnõukogu peab vajalikuks.

(Hääl saalist)

Lugupeetud hr. Nugis! Ma saan aru, et praegu toimusid üksnes esialgsed kontaktid Venemaaga, läbirääkimiste käigus positsioonide väljaselgitamine kõigi küsimuste kohta on veel alles ees. Kuid vaatamata sellele, mind huvitab ikkagi see küsimus. Võib-olla võib selle kohta midagi öelda. Kuidas suhtuvad Venemaa juhid, kes võtsid osa läbirääkimistest, venelastesse, kes praegu elavad Eesti territooriumil? Kas neid vaadatakse kui Eesti Vabariigi kodanikke või kui emigrante?

Ü. Nugis

Meie lepingu projekt oli 22-paragrahviline ja nendest üks või isegi kaks tõepoolest puudutasid just seda teemat, seda probleemi, mida minu käest küsiti. Kõigepealt tahtsid Vene Föderatsiooni esindajad täpselt teada, milles seisnevad Eesti Vabariigi elaniku poliitilised õigused. Me seletasime selle küsimuse ära ja see on üldtuntud. Eesti Vabariigi elaniku ja Eesti Vabariigi kodaniku poliitilised õigused erinevad. Oli küsimus sellest, mis puudutas Eesti Vabariigi kodakondsust ja kas Eesti Vabariik võiks erinevalt seni Eesti Vabariigis kehtivast kodakondsuse seadusest säilitada tulevikus ka mitme riigi kodakondsust? Me vastasime eitavalt ja peale mõningat diskussiooni Vene pool nõustus meie seisukohaga, arvestades, et

see on ikkagi Eesti Vabariigi õigus. Olid küsimused, mis puudutasid migratsiooni, remigratsiooni, ja meil üldtuntud tõdede järgi said need küsimused kõik nii ära selgitatud, nagu nad on kajastunud senistes Eesti Vabariigi seadustes, see tähendab ka migratsiooniseaduses. Mitte midagi me ei fantaseerinud, mingit interpreteeringut ma endale ei lubanud. Kõik lähtub sellest, nagu ta on meie poolt selgelt välja öeldud. Me austame kõikide inimeste ja kodanike õigusi ning vabadusi, nii nagu ta oli Eesti Vabariigis ennemuiste ja nii nagu ta saab olema tulevikus. Loomulikult on Eesti Vabariigi kodanikul ja Eesti Vabariigi elanikul teatud erinevused õigustes ja ka kohustustes.

K. Kama

Austatud hr. Nugis! Ma tahan küsida piiriprobleemi kohta. Nagu ma aru sain, siis Vene pool ütles, et nemad nagu selle piiriküsimuse eest ei vastuta, kuna selle piiri on muutnud 1944. aastal Nõukogude Liit, mitte Venemaa. Kas sellest tuleb aru saada, et nüüd ennast suveräänseks kuulutanud Venemaa lepib ka edaspidi igasuguste Nõukogude Liidu poolsete piirimuutustega? Ja võib-olla räägiksite üldse natuke pikemalt, kuidas see piiridiskussioon seal kulges.

Ü. Nugis

Jah tõepoolest, Vene Föderatsiooni pool väitis, et kõik muudatused Eesti Vabariigi ja Vene piiri vahel on ikkagi läbi viidud Nõukogude Liidu poolt, mitte Vene Föderatsiooni poolt, ja juriidiliselt sellest seisukohast lähtudes ei ole neil midagi juurde lisada, kuid arvestades selle küsimuse keerukust, lepiti kokku selles, et piiriküsimused lahendatakse eraldi lepinguna. Selle lepingu projektis olid olemas ainult üldsätted, et Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel saab olema piirirežiim kõigest sellest tulenevaga, see tähendab piirikaitse, tollirežiim jne. jne., nagu on kahe riigi vahel, kuid see kõik sätestatakse eraldi piirilepinguga Vene ja Eesti riigi vahel.

A. Paju

Lugupeetud eesistuja ja lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust, kui lubate. Esimene on lühike ja täpsustav. Kas kõigi muude asjade seas oli juttu ka niisugusest konkreetsest probleemist või analoogsetest nagu Tartu Ülikooli kuulsad Venemaale veetud varad? Teine küsimus on põhimõtteline ja natukene edasiulatuva, kuid ma loodan, et te andestate mulle, kui võrd me oleme päevakorda liitnud veel kaks seonduvat punkti ja mu küsimus ulatub kaugemale. Niisuguste läbirääkimiste puhul on igasugune tegevus meid kõiki huvitav ja

kahtlemata põhimõtteliselt tervitatav, nii et palun mind õigesti mõista. Meil on välisministeerium, meil on Ülemnõukogu väliskomisjon, meil on Eesti Komitee välistoimkond ja meil on ka idaminister Endel Lippmaa, kes oli nagu nende asjade juures. Ma tahtsin küsida, kas nimetatud kolm institutsiooni on enne neid läbirääkimisi, kokkuleppeid ja kontakte või pärast neid asjast informeeritud, on nad neid probleeme arutanud? Kas on ka teada nende, ma kordan veel, välisministeeriumi, Ülemnõukogu väliskomisjoni ja Eesti Komitee hoiakuid ja seisukohti?

Ü. Nugis

Kõigepealt see osa, mis puudutab Tartu Ülikooli varadega seonduvat, ei leidnud käsitamist. Mis puudutab teist küsimust, siis kõigepealt ma selgitan üle veel need asjaolud, kuidas need läbirääkimised just praktiliselt teoks said. Kõik eelnevad läbirääkimised, ka nimetatud institutsioonide poolt, mis on Ülemnõukogu raames, on eelnevalt läbi räägitud töö korras ja peamiselt Balti Nõukogu raames. Balti Nõukogu Jurmalas, kui kohtuti Vene Föderatsiooni Ülemnõukogu esimehe Jeltsiniga, otsustas, et lepingud kolme Balti riigi ja Vene Föderatsiooni vahel selgitatakse. Kõigepealt riiklikud lepingud, mida Vene Föderatsiooni juht Jeltsin nimetas ka poliitiliseks lepinguks, siis mitmesugused majanduslepped, sealhulgas ka konkreetsed majanduslepingud. Töö korras otsustati, ja seda Vene Föderatsiooni ettepanekul, et läbirääkimised viiakse läbi praeguste riigijuhtide asetäitjate tasemel. Vene Föderatsiooni poolt oli määratud selleks Jeltsini esimene asetäitja Ruslan Hasbulatov, Läti poolt Ülemnõukogu esimehe asetäitja Andris Kröstinš. Minu teada Leedu poolt asetäitja hr. Kuzmitskas. Ja Eesti poolt siis mina, kuna ma mingil moel Ülemnõukogu esimehe asetäitja olen. Ja nende läbirääkimiskomisjonide, ma ei nimeta neid veel delegatsioonideks, koosseisu olid haaratud veel inimesed vastavalt sellele, kuidas oli esindatud Vene Föderatsiooni pool. Peeti silmas ka pariteetsust. Nii et üle korrates oleks vastus selline, töö korras kõikide vastavate instantsidega, kes tegutsevad Ülemnõukogu raames ja valitsuse raames, said vastavad läbirääkimised peetud, otsused võeti vastu Balti Nõukogu tasemel ja teostus siis, ütleme, esimese läbirääkimise voo tasemel kukkus välja selliselt, nagu ma teile ette kandsin. Samas muidugi majandusläbirääkimisteks oli volitatud komisjon sellisel tasemel, et juhatas seda majandusminister Leimann. Ülemnõukogu poolt oli majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme ja idasuhete minister Endel Lippmaa ning ilmselt veel mõned kaasahaaratud ametnikud, keda ma praegu peast ei ütle.

A. Labassov

Lugupeetud eesistuja! Läbirääkimiste käigus arutatud küsimuste seas te mainisite remigratsiooniga seotud probleemi. Kas te saaksite täpsemalt valgustada, millise positsiooni selles suhtes esitas eelnevalt meie delegatsioon ja millisel seisukohal selles küsimuses on esialgselt Venemaa delegatsioon?

Ü. Nugis

Ma vabandan mõnesekundilise viivitamise pärast. Ma katsun selle paragrahvi üles leida. Ta on päris pikk, aga ma loeksin ta ette vene keeles.

Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика и Эстонская Республика особым соглашением определяют порядок разрешения вопросов, возникающих при осуществлении договаривающимися сторонами самостоятельной миграционной политики в целях защиты политических, экономических, демографических, социальных, культурных интересов сторон.

Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика и Эстонская Республика специальным соглашением определяют взаимные обязательства по возмещению материальных издержек и оказанию содействия ремигрантам равно как и их семьям, возвращающимся на свою историческую или этническую родину в соответствии с их свободным выбором, а также по двухстороннему сотрудничеству в области рентеграции ремигрантов и работников мигрантов.

(Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik ja Eesti Vabariik määravad kindlaks erilepinguga küsimuste lahendamise korra, millised kerkivad üles lepinguosaliste poolte iseseisva migratsioonipoliitika teostamisel eesmärgiga kaitsta poolte poliitilisi, majanduslikke, demograafilisi, sotsiaalseid ja kultuurilisi huve. Vene Nõukogude Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik ja Eesti Vabariik määravad spetsiaalse lepinguga kindlaks vastastikused kohustused materiaalsete kulude hüvitamisel ja kaasabi osutamisel remigrantidele ja nende perekondadele, kes suunduvad tagasi oma ajaloolisele või etnilisele kodumaale vastavalt nende vabale valikule, aga samuti kahepoolse koostöö valdkonnas remigrantidest ja migrantidest töötajate reintegreerimisel.) Sellises redaktsioonis saavutati konsensus.

M. Lauristin

Eelnevale küsimusele tahtis Rüütel lisada veel omalt poolt, ma loodan, et hr. Nugisel pole ka midagi selle vastu.

A. Rüütel

Eespool esitatud küsimuse kohta ma annan mõningal määral selgitusi. Minul toimus seeria kõnesid Presidendi nõukogu liikmete, samuti ka Jeltsini esimese asetäitja Hasbulatoviga, nii Vene Föderatsiooniga läbirääkimistest – majanduslikest kui ka poliitilistest ja Liiduga läbirääkimistest. Selles küsimuses ma võtsin kokku nõupidamise, millest võtsid osa härrad Nugis, Toome, Meri ja Lippmaa. Ühtlasi arutasime välispoliitilisi küsimusi teiste riikide suhetest ja samuti ka meie suhetest Nõukogude Liiduga ja Vene Föderatsiooniga ning ka teiste vabariikidega. Ja seal asusimegi sellele seisukohale, et meie poolt läheks esindus nendes asjades kokku leppima, kuivõrd telefoni teel oli seda raske teha. Ja need põhimõtted, millest Ülo Nugis siin praegu rääkis, millistel teemadel Vene Föderatsiooniga neid läbirääkimisi pidada – kõik need punktid olid ka minul läbi arutatud Jeltsiniga. Ja põhimõtteliselt oli nendes küsimustes asutud juba teatud seisukohtadele. Nii et selgust on üpris palju ja kas on vaja nii palju mürafooni tekitada meie ajakirjanduses, raadios ja televisioonis. Ma lihtsalt sellepärast ei teinud seda, aga midagi saladust selles ka ei ole ja niimoodi jõudis see asi niikaugemale, et leppisime kokku, et Nugisega eesotsas sõidaksid sinna meie esindajad ja esitaksid meiepoolsed seisukohad.

M. Lauristin

Lugupeetud rahvasaadikud! Kui me heidame pilgu sellele nimekirjale, kus on praegu registreerinud ennast veel 10 küsijat, ja samuti kellale, siis me peaksime otsustama, kas me ei peaks seda küsimust piirama ajaga ja lõpetama Enn Leissoniga või on veel tungivalt küsida soovijaid? Kas ollakse nõus, et me lõpetaksime Enn Leissoniga praegu küsimused, sest ma usun, et me parajasti mahume sellega veel jäänud aega. Vastuväiteid ei näi olevat. Järgmine on Liia Hänni.

L. Hänni

Lugupeetud hr. Nugis! Te ütlesite, et läbirääkimised toimuvad suveräänsete riikide positsioonidelt. Ilmselt on see õige põhimõte, sest enne suveräänseks saamist peab olema tahtmine suveräänne olla. Aga siiski, kas oli juttu Nõukogude Liidu vägede saatusest nii Eesti kui ka Vene Föderatsiooni territooriumil?

Ja teine küsimus. Te ütlesite, et läbirääkimistel avaldati seisukoht, et Eesti Vabariigi elanike ja kodanike õiguslik seisund on erinev. Ilmselt kehtib see tuleviku jaoks ja eeldab, et täpsustatakse praeguste Eesti elanike erinev õiguslik seisund. Kas te saite informatsiooni ka selle kohta, kuidas kavatseb Vene Föderatsioon lahendada oma kodakondsuse küsimuse?

Näiteks, kas ta on nõus võtma oma kodakondsusesse alaliselt väljaspool Vene Föderatsiooni elavaid inimesi?

Ü. Nugis

Ma tahan üle korrata ühe momendi, mis ka nendel läbirääkimistel ikkagi selgelt kõlama jäi. Ja nimelt see, milles meie jaoks on sisuline erinevus olemas: kui Vene Föderatsioon räägib selle nimel, mis moodustati peale suveräänsusdeklaratsiooni, ja räägib endast kui suveräänses riigist, siis Eesti poolest, Eesti Vabariigist me rääkisime kui sõltumatust iseseisvast riigist. Sellega olid need vahed välja öeldud ja diskussiooni käigus me päris pikalt neid nüansse täpsustasime, lähtudes just nimelt sellest, millist riiki keegi silmas peab.

Me leidsime sõnaselgelt, et Eesti Vabariik on moodustatud 23. veebruaril 1918. aastal ja me tahame rääkida selle riigi nimel, mitte mingisuguse muu riigi nimel, kusjuures Vene Föderatsioon andis selgelt mõista, et ta ei pea silmas mingit õigusjärglust. See Vene Föderatsioon, kes täna räägib eestlastega või kõikide baltlastega või ka teiste riikidega või liiduvabariikidega, on alles oma suveräänsusdeklaratsiooni alusel ennast tutvustamas läbirääkimiste partnerina, nii et sellest see erinevus.

Mis puudutab kodakondsuse poliitiliste õiguste ja kodanike õiguste vahet, siis vähemasti selles läbirääkimiste staadiumis jäi minul küll selline mulje, et Vene Föderatsioon peab seda küsimust enda jaoks väga liberaalseks, mis on ka täiesti mõistetav, arvesse võttes tema suurust, võimsust, demograafilist situatsiooni. Kodakondsuse seadust ei ole ka praegu veel Venemaal olemas, kuid mulje läbirääkimiste põhjal jäi selline, et Vene Föderatsioon on valmis sallima seda, kui tema kodanikud on veel mõne teise või mitme riigi kodanikud või kui nad elavad ka väljaspool emamaa territooriumi. Minul jäi igatahes selline mulje.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud Ülo Nugis! Oleks olnud muidugi väga meeldiv seda lepingu teksti siin oma laua peal leida ja näha, sellest oleks paistnud välja see suur usaldus, mis Ülemnõukogu Presiidiumil on Ülemnõukogu koosseisu vastu, kuid olgu pealegi, küllap selle homseks jõuab ära paljundada ja ka meile anda tutvumiseks. Ma oleks tahtnud küsida seda, kas peale hr. Almanni ka juriste oli selle lepingu teksti kiire koostamise juures? See on esimene küsimus. Mil moel võiksid olla omavahel seotud läbirääkimised, mõttevahetused Vene Föderatsiooni ja Nõukogude Liidu liidritega, kas nad on kuidagi omavahel seotud ja vastastikku mõjutatavad, kuidas tundub?

Ü. Nugis

Peale eespool nimetatud ametiisikute, kes meie poolt esindasid, oli Moskvast kaasas tehniline personal ja juristidest Ülemnõukogu Presiidiumist Eenok Kornel, kes täitis eksperdi ülesandeid ja meie meelest sai selle tööga päris hästi hakkama. Endel Lippmaa on meiepoolse projekti autor, kuid ta ei ole ka kasutanud selle projekti väljatöötamiseks originaalteksti, vaid on aluseks võtnud teiste Balti riikide juba väljatöötanud dokumentide projektid. Võimalik, et üks või teine moment oma kvaliteedilt võib ka soovida jätta, kuid nagu öeldud, see on vaid läbirääkimiste üks voor ja töö käigus seda loomulikult lihvitakse, haaratakse kaasa eksperte, spetsialiste ka teistest valdkondadest nii palju, kui vaja on, ja nii palju, kui on meil võimalus. Mis puudutab seda, kas lepingu projekt oleks pidanud olema välja jagatud Ülemnõukogule või mitte, siis tehnilisi keerukusi siin küll nii palju ei ole. Riigiõiguslased on arvanud, et töökorras riiklike läbirääkimiste juures riigi läbirääkimiste projekte laialdaselt siiski ei levitata. Kuna täna on lülitatud päevakorda küsimus Vene Föderatsiooniga läbirääkimiste delegatsiooni moodustamisest ja tema volitustest, siis ilmselt sellega seoses asjaolud muutuvad ja vastavalt sellele jagatakse välja ka kõik dokumendid.

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud hr. Nugis! Kas oleks võimalik pisut täpsemalt teada saada, millise kaalu püüdis anda vastaspool väidetele, et Bresti rahu oli alandav ja Tartu rahuleping sõlmiti Nõukogude Venemaale raskel ajal? Ja kuidas neid väiteid ikkagi serveeriti? Sest paratamatult seda kuuldes peaks kogu maailmal tulema hirm nahka. Nõukogude Liit vajab praegu suurt majandusabi, ta võib nüüd kusagil 10 või 15 aasta pärast öelda, et seda abi vajati väga raskel ajal ja järelikult ei kavatsenud tagasi maksta. Edasi, ma mõtlen koguni, mis juhtuks, kui taasühinenud Saksamaa ka ütleb, et marssal Keitel kirjutas tingimusteta kapituleerumisaktile alla Saksamaale ääretult raskel ajal ja seetõttu see akt on kehtetu. Kas on võimalik, et läbirääkimiste jaoks tõenäoliselt põhiküsimus Tartu rahuleping püütakse vastaspoole poolt taandada mingiks teisejärguliseks küsimuseks ja kui tõenäoliselt võib pidada, et Tartu rahulepingut siiski tingimusteta tunnustatakse?

Ü. Nugis

Ma jäin osa küsimust Tiit Madele võlgu. Sellel teemal, kuidas võiksid kulgeda või kas kulgevad läbirääkimised Vene Föderatsiooni juhtkonna ja Nõukogude Liidu juhtkonna vahel, ei olnud juttu. Kuid ma usun, et me oleme kõik ühteviisi, ühepalju informeeritud, millised läbirääkimised või töövahekorrad on Nõukogude Liidu presidendi ja Vene Föderatsiooni juhi

vahel. Nüüd see osa, mis puudutab Tartu rahulepingut, seal kõrval võrdluseks Bresti rahu, ja kuidas võiks prognoosida läbirääkimiste kulgu. Peab ütlema, et Vene Föderatsiooni pool, kui me jätame kõrvale eksperdid ja spetsialistid, on kaunikesti halvasti informeeritud nendest rahulepingutest, mis on Balti riikidega sõlmitud ja isegi üks Vene Föderatsiooni esindaja arvas, et täiesti õige oleks mitte tunnustada Tartu rahulepingut, mille peale meie pool siis minu suu kaudu arvas, et sellisel juhul peaks sõda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni vahel veel kestma. Meie keskustelu oli päris mitmetunniline ja me jõudsime lõpuks siiski sellele seisukohale, et see teema vajab põhjalikku uurimist veel Vene Föderatsiooni poolt. Meie poolt sai välja jagatud Tartu rahulepingu tekst, samuti hulgaliselt dokumente, sealhulgas ka kogu pakett dokumente, mis on seotud 40. aastate sündmustega ja esimesed läbirääkimised otsustati hetkeks lõpetada, peatada sellel teemal selliselt, et Vene Föderatsioon on valmis tunnustama Eesti riiki iseseisvana, sõltumatusena, väljaspool Nõukogude Liitu olevana. Nemad oleksid rahul sellega, kui meie pool tunnustab Vene riiki suveräänsena vastavalt nende suveräänsusdeklaratsioonile.

Läbirääkimiste esimese vooru lõpuks nenditi seda, et ollakse siiski valmis mõistma Tartu rahulepingu tähtsust ja vajadust. Asi vajab siiski veel uurimist. Minul teadaolevate andmete järgi jäid läbirääkimised Lätiga pooleli selles seisus, et on siiski vihje 1920. aasta Läti ja Vene rahulepingule, kuid see tekst on väheütlev. See on niimoodi, et "... ja arvestada Läti ja Vene riigi vahel sõlmitud rahulepingust tulenevat ajaloolist kogemust", mis iseenesest õiguslikult vähe tähendab. Ma kordan veel kord üle, sellist muljet minul igatahes ei jäänud, et Tartu rahulepinguga seonduvat tahetakse lausa maha matta.

A. Tarand

Mul on ettekandjale kaks küsimust. Nugise ettekanne lõppes lausega, et 20. augustil 1990 kell 11 alustab Nõukogude Liit Eestiga läbirääkimisi, see tähendab, tunnistades teda võrdväärse partnerina. See on kahtlemata olulise künnise ületamine, mida me oleme ammu oodanud. Umbes samal ajal aga ilmus Gorbatšovi viimane avaldus, mida võiks tõlgendada siiski teisemõttelisena. Kuidas nüüd läbirääkimiste õhkkonnas hinnata asja, kumb nendest pooltest võiks siis mängida taktikalist mängu ja kummal on tõsi taga. Teine küsimus on puhttehniline. Kui nüüd 1945. aasta piiriprobleem nii või teisiti üles tõuseb, kas siis Eesti delegatsioon on juba varustatud täpse kaardimaterjaliga või on kavas midagi selleks teha, sest selle kohta ei ole nimelt teada, kas see on olemas?

Ü. Nugis

Võiks ikkagi arvata, et nii Vene Föderatsiooni kui ka baltlaste omavaheliste suhete üks võimalikest eesmärkidest on ka vastastikku surve avaldamine keskvõimule ja tundub, et see tegevus on päris edukas. Nõukogude Liidu presidendi ukaasi ja Nõukogude Liidu kõrgete ametiisikute soovi vahel läbirääkimisi alustada oli siiski teatud ajaline vahe, pea nädal aega ja võib oletada siiski, et sündmused selle aja jooksul on muutunud. Kuna mina puhttaktikalistel kaalutlustel ei viibinud nende jutuajamiste juures, mis toimusid Kremli lugupeetud härrade Nišanovi, Revenko ja Gritsenkoga, sest oli kartust arvata, et ka minu viibimine oleks võib-olla laiendanud Eesti poole volitusi ja oleks andnud põhjust tõlgendada seda Nõukogude Liidule, ka teile, võib-olla tervele maailmale kui läbirääkimiste alustamist Nõukogude Liiduga liidulepingu üle, siis kokkulepe oli niimoodi, et sellest jutuajamisest võtavad osa minister Lippmaa ja Ülemnõukogu Presiidiumi sekretär Arno Almann. Minu poolt ei oleks isegi kohane sellest jutuajamisest rääkida, seda enam, et asjaosalised võib-olla on siin saalis. Kuid ega see jutuajamine seal ka ei alanud kohe väga libedalt, vaatamata sellele, et lahkesti vastu võeti. Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri Arno Almanni poolt tehti eelnevalt ära päris tõhus töö. Jutuajamiste finaalis jõuti ikkagi selleni, et räägitakse Eesti ja Nõukogude Liidu suhetest. Nii et praegu võiks ikkagi arvata niimoodi, et üks asi on Nõukogude Liidu presidendi ukaas meie 7. augusti otsuse kohta Eesti ja Nõukogude Liidu suhetest, teine asi on soov sellest tupikolukorrast välja tulla, sest sellest on ka Nõukogude Liidu keskvõim aru saanud, et Vene Föderatsioon ja Balti riigid need lepingud sõlmivad ja vastastikku teineteist ka riikideks tunnustavad, aga kas Vene Föderatsioon ja Nõukogude Liit on kuigi palju võrreldavad või mis millelegi tugineb, see on see kana ja muna probleem, seda teab ju terve maailm.

E. Tupp

Lugupeetud juhataja, lugupeetud hr. Nugis! Tartu rahuleping on juriidiliselt puhas ja rahvusvaheliselt aktsepteeritav ja alati, nii oli ka nüüd teie ettekandes ja varem ka ajakirjanduses, on lähtunud niisuguse emotsionaalse argumendi kasutamisest, et Venemaa oli raskes sõjalis-poliitilises situatsioonis, majanduslikus situatsioonis ja selle tõttu paratamatuse läbi selle rahulepingu pidi ka sõlmima. Ma tahaks teie käest küsida, kas te sellele argumendile üldse vastasite ja kui vastasite, siis kuidas? Ja omalt poolt ma pakuks niisuguse variandi, et 1944. aasta 23. augustil oli Eesti täpselt samuti äärmiselt raskes olukorras. Puudus kontroll oma territooriumi üle, puudus valitsus, kes oleks olnud rahva poolt usaldatav, ja piirialade liitmine Vene Föderatsiooni külge toimus täpselt samasuguses situatsioonis. Nii et see oleks puhtemotsionaalne vastuargument. Ja veel üks asi. Meie oleme praegu Eestis väga hästi kursis

kõikvõimalike dokumentidega, mis puudutavad Tartu rahu, mis puudutavad MRP salaprotokolle ja kõiki neid lisasid, kuid kui me võtame aastat kolm tagasi, siis vaevalt 1% eestlastest teadis kõigi nende olemasolust täpselt. Kas oli juttu ka sellest, et vene avalikkusele, vene üldsusele hakatakse neid dokumente rohkem avaldama? Ma pean silmas MRP salaprotokolle, samuti Tartu rahu ja kõike, mis on seotud selle situatsiooniga, aga samuti ka 1940-nda aasta sündmuste adekvaatset käsitlust, seda enam, et juuni viimase nädala "Argumentõ i faktõ" tõi ära puhtalt välisministeeriumi ametliku esindaja, Dungarovi vastuse küsimustele, kus on täiesti adekvaatselt ja hästi esitatud, kuid see on ainult tagaküljel üks väike repliik selle kohta.

Ü. Nugis

Küsimuses oli juba päris hea tükk vastustki olemas ja ma sõandaksin ka kommenteerida just seda, osa, et ega meiegi Eesti ühiskonnas väga pika aja jooksul ei olnud just väga hästi informeeritud oma ajaloo üksikasjadest. Ebakompetentsuse tase, olenevalt, millise ringi inimestega oli tegemist, oli küllalt kõrge. Mulle tundub siiski, et Vene ühiskonnas, vähemasti keskuses, ollakse juba päris hästi informeeritud sündmustest, mis toimusid Baltikumil ümber 1935.–1940. aastal. Teadmised on rohkem kui mingisugused ettekujutused. Isegi mõned faktid ja daatumid on päris selgeks saanud.

Kuid päris vähe teatakse ikkagi neid sündmusi, mis olid 1919.-1920. aastal Baltikumiga seoses, sest Venemaa jaoks probleemide raskuspunkt oli mujal ja tundub niimoodi, et see ettevalmistus ja kompetentsus on väga ühekülgne. Ma kordan veel kord, ekspertide tasemel oldi Moskvast asjadega kursis, sest läbirääkimiste komisjonis sealtpoolt olid esindatud ka ajaloolased. Samal ajal ma korduvalt rõhutan, et komisjon tervikuna siiski selle sündmustikuga hästi kursis ei olnud. Ja kui algul olid vastulaused või isegi mõningate küsimuste teravdamised kaunikesti lihtsustatud ja primitiivsed, siis vastavalt sellele, kuidas nad ise lugesid seda Tartu rahulepingut, mida me neile kätte jagasime, muututi juba isegi läbirääkimiste käigus kompetentsemaks. Kas Vene Föderatsiooni pool kavatakse praegu koheselt, nii nagu öeldakse, meetodiliselt, hakata valgustama tervet Vene ühiskonda, ei sõanda mina väita, kuid ma olen valmis arvama, et siiski saadikkonda küll hakatakse sellel teemal harima. Teadu järgi on Vene Föderatsiooni Ülemnõukogu liikmeid vist seal paarsada ja rohkemgi ja ka see saadikkond ei ole oma maailmavaatelt, oma meelsuselt sugugi homogeenne.

Selline mulje jäi minul küll, isegi peale läbirääkimisi toimunud mitteametlike jutuajamiste käigus, et saadikuid tuleb väga põhjalikult harida selle ajaloolünga kustutamiseks.

M. Laar

Austatud eesistuja, austatud hr. Nugis! Te mainisite enne, et Vene NFSV on huvitatud Balti riikidega samalaadsete või samal tasemel olevate lepingute sõlmimisest. Sellisel juhul oleks mul küsimus. Leedu teatavasti on piirdunud ainult majanduslepingu sõlmimisega ja nagu ma olen kuulnud, on Lätis sellesama üsna umbmäärase rahulepingu mainimise pärast tõusmas poliitiline torm ja on karta, et Läti Ülemnõukogu niivõrd tagasihoidliku formuleeringuga lepingut ei ratifitseeri. Mida, ma arvan, ei teeks ka Eesti Ülemnõukogu. Ja siit küsimus. Kas on arutatud ka samalaadse lepingu sõlmimist Leeduga poliitilise lepingu asemel, kui selles Tartu rahulepingu punktis kokkuleppele ei jõuta? Ja kas Leedul on siis teiselt poolt plaanis sõlmida oma poliitilist lepingut lisaks majanduslikule, kas selle kohta on mingeid andmeid või mingit informatsiooni?

Ü. Nugis

Leedu kõige viimased seisukohad ei ole päris täpselt teada, sest tundub, et Leedus erinesid nüüd teravalt läbirääkimiste objektide osas Ülemnõukogu pool ja valitsuse pool. Võib-olla oleks loogiline arvata, et Balti riigid kõigepealt sõlmivad ikkagi riikidevahelised lepingud, millele järgnevad majanduslepingud. On arvatud ka vastupidi, et täiesti loomulik riikidevahelises suhtes võiks olla see, et algul sõlmitakse mitmesugused muud lepingud, mille kaudu luuakse eeldus *de facto* tunnustamiseks ja siis järgnevad alles riikidevahelised lepingud, mille kaudu tegelik tunnustus ka kehtima jääb. Praegu tundub mulle, et Vene Föderatsioon jääb kindlalt enda juurde, et kõik riikidevahelised lepingud Vene ja Balti riikidega ei saa oma põhimõtelt ja ilmselt ka redaktsiooniliselt erineda. Seda väideti kindlalt. Kuid kõiki Balti riike, nagu täna on mitu korda öeldud, tunnustatakse iseseisvate, sõltumatute riikidena väljaspool Nõukogude Liitu. Kõik see, mis seondub 1920. aastal sõlmitud rahulepingutega kõikide riikidega on ilmselt veel tulevaste läbirääkimiste objekt. Viimane redaktsioon Läti-poolsest variandist oli tõepoolest selline, kus oli vihje ajaloolisele kogemusele. Kuid nii palju, kui minul teada on, ei ole Lätiga riikidevahelise lepingu osas läbirääkimised sugugi veel lõpetatud, need jätkuvad. Kuid Leedu pool on antud hetkel praegu küll natukene segasevõitu ja ma ei söändaks seda kommenteerida. Tundub, et siin annavad oma tooni või aktsendi Leedu oma siseprobleemid. Aga loodetavasti saadakse lähematel päevadel selgust.

A. Rüütel

Ma loodan, et täna õhtul mul õnnestub rääkida nii Gorbunovski kui Lansbergisega sellel teemal, selline on kokkulepe. Ma palusin nad üles otsida, kuna nad viibivad praegu mõlemad puhkusel. Eelnev kokkulepe, enne kui nad puhkusele läksid, oli meil selles olemas, et me kõikides nendes läbirääkimistes tegutseme kooskõlastatult. Ja ma võin järgmistel päevadel teid informeerida nende jutuajamiste tulemustest.

J. Põld

Pr. eesistuja ja hr. Nugis! Kas ma saan teie ettekandest või informatsioonist õigesti aru, et kolmas Eesti Vabariik on nüüd sündinud või sündimas ja tuleks nüüd siis hurraa ka veel hüüda, sest Vene Föderatsioon ja Eesti Vabariik tunnustavad teineteist, nii olevat sündinud teie kokkulepe. Ma isiklikult imestasin, kui ma lugesin ajalehest, et Eesti Vabariik peab läbirääkimisi Vene Föderatsiooniga ja nägin selles kolmikus Arno Almanni nime. Ma ei tea, kelle volitusi ta kannab, teid, hr. Nugis, on valinud Eesti rahvas, hr. Lippmaa on valitud eesti rahva poolt Eesti Komiteesse ja kannab Eesti Komitee volitusi, kuid kelle volitusi kannab hr. Arno Allmann, sellest ei saa mina mitte aru, sest teatavasti päris mitmetel läbirääkimistel on hr. Almann esindanud Eesti NSV või Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, kuid milliste volitustega, kelle nimel?

Ü. Nugis

Kõigepealt selline arusaam, et kas kolmas Eesti Vabariik on juba tekkimas, on täiesti alusetu, vastasel juhul kogu minu informatsioon ja senised vastused küsimustele oleksid puhtalt nagu tuulde jooksnud. Kõigepealt lepingud Balti riikide ja Vene riigi vahel sõlmitakse ikkagi sellistel tingimustel, et eelnevalt ei pane kumbki pool ennast häbisse ja ei lase meie riigi juhtidel alla kirjutada sellistele lepingutele, mida ilmselt ka mõlema poole või ühe poole kõrgemad seaduslikud organid ei ratifitseeri. Nii et praegune minu informatsioon teile on läbirääkimiste esimesest voorust, algusest, pigem isegi eelläbirääkimistest, mis on pooleli ja mis jätkuvad. Nad jäid pooleli sellel teemal, mida korduvalt on rõhutatud, et ollakse valmis tunnustama just nimelt niisugustel tingimustel, nagu ta on. Ka sellisel juhul, kui tinglikult võiks arvata, et näiteks me peaksime sobivaks seda lepingut lasta just nüüd riigijuhtidel alla kirjutada, on see ikkagi väga raskesti tõestatav, kas tegemist on kolmanda Eesti Vabariigiga, sest Vene Föderatsioon on täna ja jalamaid valmis tunnustama Eesti Vabariiki, lähtudes 30. märtsi otsusest Eesti riiklikust staatusest, kus on kõik selgesti ära öeldud, nii et kaudne tunnustus, lähtudes ka Tartu rahulepingust, on olemas, kuid nagu öeldud, allkirjutamisküpsed

lepingut meil veel ei ole. Läbirääkimised veel jätkuvad ja sellest kõigest saab teile ette kantud, seda enam, et uue delegatsiooni koosseisu ja tema. volituste kinnitamine on Ülemnõukogu pädevuses või õigemini saab olema, kuna ta on päevakorras.

Mis puudutab minu, Endel Lippmaa või Arno Almanni volitusi, siis kuni selle hetkeni, millal Ülemnõukogu teisiti ei ole otsustanud, oli õigus nende volituste andmiseks Ülemnõukogu Presiidiumil, ja nagu öeldud, oli töö korras läbirääkimiste meetod kõrgete riigijuhtide tasemel kokku lepitud, mis seisnes selles, et alla kirjutatakse leping ikkagi kõikide riikide esimeste meeste poolt, konkreetselt meie juhul hr. Rütli ja hr. Jeltsini poolt. Kuid läbirääkimisi peetakse esimeeste asetäitjate tasemel. Sellest need volitused ka tulid. Lähtudes sellest, et Arno Almann on kõrge kvalifikatsiooniga riigiõiguse spetsialist, ei põlanud me teda ära, vaid soovisime, et ta nendel läbirääkimistel osaleks.

P. Lutt

Lugupeetud hr. Nugis, mul on teile kaks küsimust. Esimene, kas jutuajamisel puudutati ka sõjaväe osa, tema praegust olemust ja kas Nõukogude armee mingil määral kuuletub praegu Vene Nõukogude Föderatiivsele Sotsialistlikule Vabariigile? Ja teine küsimus, kas jutuajamistel toimus ka protokollimine?

Ü. Nugis

Mulle meenub, et ma ühele eelmisele küsijale jäin ka selle vastuse võlgu, mis puudutas armee sõjaväeosasid. See teema oli väga põgusalt kõne all ja Vene pool vastas selle küsimuse tõstatamisel selgelt, et tegemist on Nõukogude armeega ja ka Vene Föderatsioon oma suveräänsusdeklaratsiooni alusel koheselt delegeeris riigikaitsega seonduva veel Nõukogude Liidule. Sellel teemal Vene Föderatsiooni esindajad veel rääkida ei saanud. Mis puudutab protokollit, siis protokoll koostati, kõik väljaõeldu stenografeeriti. Kuna tehniline töö tehti enamuses Vene Föderatsiooni teenistuste poolt, siis materjalid lubati meile kohe järele saata. Praegu meil veel neid käes ei ole, kuid läbirääkimised viidi läbi korrektselt. Nii tehniliselt kui etiketist lähtudes, millest tasub meil eeskuju võtta.

E. Leisson

Lugupeetud pr. eesistuja, lugupeetud hr. Nugis! Kuulates teie ülevaadet Moskva visiidi käigust, tekkis mul nimelt niisugune küsimus. Kas läbirääkimiste käigus oli teie võtete arsenalis veel midagi peale hirmu? Ma ei ole välja lugenud või kuidagi ei oska paika panna, et teil olid kasutusel ka mingisugused diplomaatilised võtted, kas või kõige elementaarsemad.

Muidugi, küsimusi on esitatud ka väga teravalt ja võib-olla nad ei olegi kõige otsesemas seoses, aga ma usun küll, et Jüri Põld võis sellise mulje saada, ja ka mulle tundus väga imelikuna, kui TASS avaldas teie läbirääkimiste päeva hilisõhtustes teleuudistes teate, et Eesti-poolset delegatsiooni juhtis Arno Almann. Ja siit esimene küsimus. Kes peab läbirääkimisi, kas akadeemik Lippmaa Eesti Komitee nimel, Ülo Nugis riiklikul tasandil või riigiõiguse spetsialist Arno Almann eksperdi tasemel?

Teine küsimus on selline. Teatavasti meie 30. märtsi Ülemnõukogu otsus lähtub ja tuleneb Tartu rahulepingust. See on Vene poolele vastuvõetav. Ajalugu kordub ja sugugi mitte ajaloolise farsina. 1920. aastal tunnustas Venemaa Eesti Vabariiki, Eesti Vabariik Vene NSV-d ja sellest algas mõlemapoolne rahvusvaheline tunnustus. Ilmselt seda me taotleme ka praegu ja taotleb ka Vene pool. Nii et lähtumine 30. märtsi otsusest oleks mõlemale poolele täiesti vastuvõetav.

Rahvusvahelistes lepingutes välditakse kõrgete lepinguosaliste poolte au ja väarikust alandavaid ajaloolisi fakte ja asjaolusid, nende meenutamist. Kahtlemata olen ma veendunud selles, et Venemaale oli alandav ja häbistav Bresti rahuleping ja ka teised sellega võrdsustatud lepingud. Ja sellest alandusest said alguse kõik need kuritarvitused, mida hilisem Nõukogude stalinlik režiim pani toime nende rahvaste kallal.

Niisiis, kaks küsimust. Kas meile tõepoolest ei ole vastuvõetav kõrgete lepinguosaliste poolte au ja väarikust mittealandavad meenutused? Ja teine, juba esitatud küsimus. Kes siis ikkagi peab neid läbirääkimisi?

Ü. Nugis

Kui sobib, ma alustaksin teisest küsimusest. Tõepoolest, juba mitmendat korda ma kordan täna heameelega seda üle, et Vene Föderatsiooni pool kõrgel riiklikul tasemel on nüüd ja jalamaid nõus tunnustama Eestit iseseisva sõltumatu riigina lähtudes 30. märtsi 1990. aasta otsusest "Eesti riiklikust staatusest" ja kuna me ka kõik sellega seonduvad dokumendid üle andsime, siis ka Vene pool nentis seda, et siin on ju selgelt viidatud Tartu rahule. Kuidas Eesti pool sellesse suhtub, seda väljendab Ülemnõukogu. Kuid tõepoolest, selline on Vene poole hoiak täna.

Mis puudutab läbirääkimiste komisjonide või koosseisude volitusi, siis võin ma korrata, et kuni selle hetkeni, kui Ülemnõukogu otsustab teisiti, oli Ülemnõukogu Presiidiumil õigus volitada vastavalt nendele kokkulepetele, mida saavutati riigi juhtide vahel, ka läbirääkimiste komisjonide või delegatsioonide koosseise. Kõikidel asjaosalistel, kes Vene Föderatsiooniga pidasid läbirääkimisi nii riikidevahelise lepingu kui ka majanduslepingute sõlmimiseks, oli

Ülemnõukogu Presiidiumi volitus. Mis aga puudutab kohtumist Nõukogude Liidu juhtidega, siis me seda praegu ei saa nimetada mitte millekski muuks, kui selleks, nagu seda on nimetatud ka koostatud protokollis. Võib-olla ei saa seda ka kommünikeeks nimetada. Et mitte eksida, siis ma ütlen nii, nagu ta originaalis märgitud on: "konsultatiivna ja vstretša v Kremle", mille põhjal siis otsustati, et läbirääkimised ikkagi toimuvad. Nõukogude Liit tunnustab Eestit osapoolena ja seda mitte Eesti NSV-na, vaid Eestina ja teeb ettepaneku Eesti poolt volitatud esindusel tulla läbirääkimistele Moskvasse Kremliisse 23. augustil kell 11.00. Kuna tegemist oli konsultatiivkohtumisega, siis sellisel juhul me ei saa seda lausa läbirääkimisteks pidada ja sellest tulenevalt olid ka volitused väga piiratud. Ja nagu juba öeldud, taktikalistel kaalutlustel mina selles ei osalenud, et mitte anda põhjust arvata, et võimalikuks võidakse pidada läbirääkimisi liidulepingu üle. Tegelikult saavutati selline resultaat, nagu ma eespool nimetasin. Liidulepingust oli palju juttu, kuid lõppes see siiski Nõukogude Liidu ja Eesti vaheliste suhete üle läbirääkimistega.

M. Lauristin

Ma saan aru, et härrased Novohatski ja Lebedev on ennast registreerinud sõnavõtjatena, aga enne seda me peame üldse otsustama, kas me täna jätkame sõnevõtte, kuivõrd istungi aeg on juba läbi. Ma annan nüüd juhtimise Ülo Nugisele üle ja ta otsustab selle küsimuse.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kell on 18.05. Ülemnõukogu juhatajal on õigus veerand tundi pikendada istungi aega. Kuidas Ülemnõukogu suhtub sellesse, kas pikendada? Ei pikenda. Lugupeetud Ülemnõukogu, kuna meil on päevakorda juba kinnitatud sellised punktid: "Delegatsiooni kinnitamine läbirääkimisteks NSV Liiduga" ja "Vene Föderatsiooni – Eesti Vabariigi läbirääkimiste põhimõtetest ja delegatsiooni koosseisu kinnitamisest", siis ilmselt võiksid sõnavõttud tulla päevakorra raames. Nüüd on niisugune seis, et enne tuleb anda arvamuseks sõna Anatoli Novohatskile.

A. Novohatski

Ma palun vabandust kõigi kolleegide käest. Mul on küsimuse kohta väga lühike repliik. Praegu küsimuse esitanud minu kolleeg, saadik Leisson jaotab huvitavalt osad: Nugis – valitsuse esindaja, Lippmaa – Eesti Komitee esindaja, Almann – kelle esindaja, ei tea. Kuid ma tahaksin meelde tuletada, et akadeemik Lippmaa, lugupeetud rahvasaadik, ei ole antud juhul mitte sugugi Eesti Komitee liikme rollis, vaid kui Eesti valitsuse minister ja ta peab

täitma antud juhul teenistuja rolli, kuna ta saab palka kui minister. Seepärast ma arvan, et antud juhul see ajutine nähtus on ikkagi ebatavaline.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin teha ühe märkuse meie kolleegi, lugupeetud Jüri Põllu esinemise kohta. Nagu näitab meie Ülemnõukogu töö kogemus, on kahjuks siin saalis väga palju diletante, nende hulka loen mina ka ennast, ja väga vähe tõeliselt arukaid, haritud spetsialiste, seepärast ma arvan, et see on täiesti õige, kui Ülemnõukogu juhtkond kaasab töösse tõeliselt arukaid spetsialiste. Üks asi on dokumendi allakirjutamine, selleks peab olema volitustega, tiitliga inimene, teine asi – dokumendi väljatöötamine asjatundliku isiku poolt, seepärast ma tahan isiklikult enda ja oma lugupeetud kolleegide poolt, nad arvatavasti toetavad mind, vabandada nende umbusaldusavalduste puhul, mis olid välja öeldud Ülemnõukogu sekretäri hr. Almanni aadressil.

Ü. Nugis

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on selline ettepanek, et me täna 1. päevakorrapunkti sellega ammendaksime ja jätkaksime homme vastavalt kinnitatud päevakorrale. Lähtudes uuest reglemendist on Ülemnõukogu juhatajal õigus määrata arutamisele tulevate küsimuste järjekord. Tõenäoliselt homme me alustame delegatsioonide kinnitamisest.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Lugupeetud Ülemnõukogu Presiidiumi liikmed! Ülemnõukogu esimehe nimel kutsun ma teid täna kella 18.30-ks Kadriorgu, kus toimub Presiidiumi istung.

Vastavalt kehtivale reglemendile registreeritakse saadikufraktsioone Ülemnõukogu Presiidiumis. Informatsiooniks loen ma teile ette, millised fraktsioonid enda registreerimist taotlevad.

Sõltumatud demokraadid paluvad ennast registreerida järgmises koosseisus: esimees – Ülo Uluots, aseesimees – Jaak Allik, teine aseesimees – Juhan Telgmaa. Aja kokkuhoiu mõttes loen ma nüüd ainult perekonnanimed ja jätan tiitlid kõrvale, palun vabandada. Rahvasaadikud: Anton, Möldre, Lutt, Järvesaar, Madissoon, Käärma, Toome, Kõo, Titma, Maarend, Eller, Uno Anton.

Palutakse registreerida ka rahva-keskfraktsioon, millest meil täna juba juttu oli, koosseisus: esimees – Ignar Fjuk, aseesimees – Peet Kask, aseesimees Arvo Junti, liikmed: Küllo Arjakas, Rein Järlik, Hillar Kalda, Mai Kolossova, Enn Leisson, Koit Raud, Andrus Ristkok, Rein Tamme, Helgi Viirelaid.

Ühiskonna stabiilsust taotleva fraktsioonina tegutseb rahva-keskfraktsioon Eestimaa Rahvarinde programmi alusel.

Minu meelest on nüüd kõik teadaanded teile edastatud ning sellega on tänane istung lõppenud. Homme kell 10.00 alustame siin saalis. Head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

21. august 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 82 saadikut, puudub 23.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui jätkame päevakorraga, teeme teile teatavaks Ülemnõukogu esimehe härra Rüütli palve. Härra Rüütel palub vanematekogu koguneda veerandtunniseks istungiks. Seniks on Ülemnõukogul vaheaeg, vanematekogul palun koguneda siia laua juurde.

V a h e a e g

Juhataja

Jätkame istungjärgu tööd. Meil on veel lõpetamata esimene päevakorraküsimus "Informatsioon läbirääkimistest Vene Föderatsiooniga". Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas me võtame informatsiooni teadmiseks? Kõik, mis eeldab ja nõuab läbirääkimisi, kanduks üle teise päevakorrapunkti, see on delegatsiooni kinnitamine. Kas ollakse nõus? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et esimeses päevakorrapunktis antud informatsioon võtta teadmiseks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 81 saadikut, vastu ja erapooletu ei ole keegi. Informatsioon on teadmiseks võetud.

Rahvasaadik Aksinin tegi ettepaneku transleerida maksuseadusandluse arutamist Ülemnõukogus televisioonis ja raadios alates tänasest. Kes on selle ettepaneku poolt? Palun

hääletada! Selle ettepaneku poolt on 23 saadikut, vastu on 26 saadikut, erapooletuid on 27. Seega ettepanek ei leidnud toetust.

NSV Liidu ja Vene NFSV-ga peetavate läbirääkimiste delegatsiooni koosseisust ja volitustest

Juhataja

Jätkame päevakorraga. Teine päevakorrapunkt: "Delegatsiooni kinnitamine läbirääkimiseks Nõukogude Liiduga". Ettekandeks saab sõna Ülemnõukogu esimees härra Rüütel.

A. Rüütel

Lugupeetud rahvasaadikud! Nagu oli eile istungil juttu, me oleme jõudnud sellisesse staadiumi, et on võimalik alustada läbirääkimisi Nõukogude Liiduga ning Vene Föderatsiooniga. Kõnelesin telefoni teel eile õhtul Läti Ülemnõukogu esimehe Gorbunovsiga. Samuti Gritsenkoga, kes on määratud Eestiga peetavate läbirääkimiste komisjoni esimeheks. Ta palus arvesse võtta, et komisjon peaks olema moodustatud meiepoolselt võimalikult pariteetsel alusel nii arvuliselt ja võimaluse piires ka probleeme arvesse võttes. Ja kui tuleb juurde probleeme ning on vajadust muuta komisjoni liikmete arvu, siis võtame mõlemapoolselt vastu vastavad otsused. See võimaldaks vastavate valdkondade ja probleemide viisi tööd paremini korraldada. Niisugune oli tema ettepanek. Ma loen ette Nõukogude Liidu poolse komisjoni koosseisu. Esimees on Gritsenko, Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Liidunõukogu töö-, hindade ja sotsiaalpoliitika komisjoni esimees. Tema on selles mõttes nagu presidendi eriesindaja, kes siis on tihedas kontaktis presidendiga, kuivõrd läbirääkimisi suunab president. Lavjorov, kes on NSV Liidu Ministrite Nõukogu esimehe asetäitja, teaduse ja tehnika komitee esimees; Kudrjajtsev, Nõukogude Liidu Teaduste Akadeemia asepresident; Komplektov, Nõukogude Liidu välisministri asetäitja; Vassiljev, Nõukogude Liidu Ülemnõukogu Seadusandluse Instituudi direktor. Kõik on väga kõrge kvalifikatsiooniga isikud, akadeemikud, doktorid, seega komisjon on Nõukogude Liidu poolt auväärne. Eile õhtul toimus korralistes küsimustes Ülemnõukogu Presiidium. Ühtlasi arutasime ka komisjoni võimalikku koosseisu. See arutelu toimus tõesti väga põhjalikult ja

selle arutelu käigus arvestati väga paljude asjaoludega. Meie komisjon võiks olla järgmises koosseisus. Muide, kas nimekiri on välja jagatud? On, jah? Siis ei ole vajadust lugema hakata. Kõigepealt, Leedu ja Läti läbirääkimiskomisjonide esimeesteks on vabariikide Ülemnõukogude esimeeste asetäitjad, ja sellest tulenevalt oleks õige, et ka meil see niimoodi oleks.

Endel Lippmaa komisjoni lülitamine on arusaadav, sest kui me kinnitasime Ülemnõukogus teda ministri kohale, juba siis rääkisime sellest, et ta tegeleks nende küsimustega.

Pikem mõttevahetus tekkis Marju Lauristini komisjoni liikmeks esitamise kohta, kuivõrd Ülemnõukogu juhataja ja asetäitja äraolek üheaegselt võib halvata Ülemnõukogu tööd. Kuid samal ajal me arvestasime Marju Lauristini kui inimesega, kes omab kogemusi Moskvast asjaajamiseks. Kuivõrd keegi eespool nimetatud isikutest pole jurist, siis teeme ettepaneku lülitada komisjoni justiitsminister Raidla, sest tema saab käsutada kogu õiguslikku potentsiaali spetsialistide näol meie vabariigis. Komisjonis puudub venekeelne saadik või venekeelse elanikkonna esindaja. Sellest oli juttu Jeltsiniga, kui me kohtusime Riias. Ta arvas, et Eestis elava vene keelt kõneleva elanikkonna huvide kaitsega tegeleb sisuliselt Vene Föderatsiooni komisjon, kellega hakkame läbi rääkima, ja ei olegi vajadust, et meie komisjonis see inimene peaks olema. Ekspertide gruppidesse tuleb loomulikult võtta kõiki, kes aitavad konkreetseid küsimusi läbirääkimisteks ette valmistada.

Esiialgu arvasime, et moodustame kaks erinevat komisjoni: ühe NSV Liiduga ja teise Vene Föderatiivse Vabariigiga läbirääkimisteks. Kuid siis otsustasime üksmeelselt, et õigem on osaleda läbirääkimistes ühe ja sama komisjoniga. Kui teha üksikute inimeste osas muudatusi selles komisjonis, siis on vaja tervikuna kogu meeskond üldse uuesti läbi vaadata, ta on koostatud siiski paljusid asjaolusid arvestades.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas me esitame ettekandjale küsimused praegu ja sellele järgnevad sõnavõttud või peaksid fraktsioonid veel omavahel nõu pidama?

Juhataja

Tundub siiski niimoodi, et Ülemnõukogu arvab, et oleks õigem küsimused praegu esitada ja enne hääletamist teha vaheaeg. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud esimees! Mul on nii küsimus kui ühtlasi ka ettepanek. Eile ma esitasin hr. Nugisele küsimuse, millele ma vastust ei saanud. Tähendab küsimus puudutas seda hirmu ja diplomaatia taktikat ja täna kerkis see küsimus taas päevakorda. Me vaatame jälle, kuidas teeb Läti, kuidas talitab Leedu ja unustame sealjuures või jätame teisele plaanile Eesti Vabariigi huvid. "Päevalehes" avaldatud intervjuus akadeemik Lippmaaga on kirjas niisugused sõnad: "Meie jaoks on selle lepingu puhul väga oluline, et leping näeb ette kõikide tarnete säilitamise 1991. aastaks tänavuse aasta tasemel ning ette ei nähta makseid kõvas valuutas, mis oleks raske mõlemale poolele." Kui me oma poliitikat plaanime ikka sellesamas paradigmas ja mitte mingil juhul ei üritagi sellest väljuda, siis igasuguste läbirääkimiste pidamine on mõttetu. Ja nüüd kui Arnold Rüütel luges ette liidupoolse delegatsiooni koosseisu, siis on mul ettepanek lülitada Eesti Vabariigi delegatsiooni koosseisu Klara Hallik ja Mihhail Bronštein, et ta tõeliselt oleks ka pariteetsel tasemel, ja veel kord kaaluda seda, kas on tõepoolest tarvis, et Eesti-poolse delegatsiooni koosseisus oleksid Ülemnõukogu juhataja ja juhataja asetäitja. Võib-olla oleks siiski targem, kui Ülemnõukogu juhataja oleks meil siin kodus ja juhataja asetäitja juhiks delegatsiooni? Tänan!

A. Rüütel

Kui rääkida mingisugusest hirmutundest ja ärevusest vabariigis, siis see on põhjendatud. Ma usun, et me kõik tunnetame seda teatud määral. Kuid kui me praegu läheneme tõesti sellele päevale, kus algavad läbirääkimised selle sõna kõige otsesemas mõttes, siis ma arvan, et selleks hirmuks ei ole mingisugust põhjust. Täna hommikul oli juttu, et läbirääkimised tuleb läbi viia küllalt kiiresti, sest on vaja planeerida järgmise aasta tootmist, s.t. et Nõukogude Liidu siseselt saaksid kõik asjad korda selles mõttes, et selge piir oleks igale poole vahele tõmmatud. Ja sama kehtib ka Eesti Vabariigi kohta. Ja ma usun, et me oleme jõudnud praegu niisugusesse staadiumi, vähemalt need kõnelused, mis minul on olnud viimase nädalal-poolteise jooksul. Kui varasemates jutuajamistes jäi kõlama kohati tõesti niisugune jõu positsioonilt ärev noot, siis praegu, vähemalt nendel tasanditel, kellega mul on juttu olnud, seda ei ole. On konstruktiivne lähenemine, tunnustatakse seda poliitilist reaalsust, mis Balti riikides praegu eksisteerib. Ja ma arvan, et see on suur saavutus. Need pole varasemad jutuajamised, mis ei olnud ei üks ega teine, rääkimata sellest, et nad oleksid olnud läbirääkimised. Ma arvan, et ajaloos saavad need asjad kõik oma kohale. Ja mulle tundub juba praegu, et kõikidel nendel mõttevahetustel, ükskõik kas ägedatel, rahulikel või konstruktiivsetel, millised nad ka ei ole olnud, telefoni teel ja otseselt silmast silma, nendel on

olnud suur tähtsus, sest nad on meid kõiki lähendanud ühele sellelesamale eesmärgile. Loodav komisjon ei saa otsustada, kas Eestist väeosad välja viia või jätta, või kui jätta, siis millised. Selliseid näiteid võib veel tuua terve rea. Seega põhimõttelisi küsimusi ei saa see komisjon otsustada. Ma usun, et me asume teiega ühiselt sellele seisukohale, et kapitaalsed põhimõttelised küsimused me otsustame teiega siin ühiselt ja võib-olla sellised küsimused, mis on mõningal määral vähemtähtsad, jääksid presiidiumi kaaluda ja presiidium annab ülesande komisjonile. Ja kui tekib probleem, tuleb sellel komisjonil paluda liidukomisjonilt vaheaega päevaks või kaheks, et tulla koju ja konsulteerida. Ma usun, et kui me niimoodi asjale läheneme, siis see kartus, millest on juttu, oluliselt väheneb. Võib-olla toimub veel kõrgemal tasemel kohtumine paralleelselt nende komisjonide tööga, ka sellest on juttu olnud, kus siis need põhimõttelised küsimused arutatakse veel eraldi läbi. See oluliselt kergendab täna valitava komisjoni ja muidugi ka liidukomisjoni tööd. Mis puutub sellesse, et me ainult kuulame ja vaatame Leedu ja Läti otsuseid, siis see ei ole üldsegi niimoodi. Usun, et jällegi ajalugu ütleb oma sõna selle kohta. Praegu on võib-olla vara sellest rääkida. Aga päris kindel on see, et ainult koos kolm meie vabariiki – Leedu, Läti, Eesti – oleme reaalselt jõudnud sellise poliitilise reaalsuseni nagu me täna oleme. Kui me oleksime igaüks omaette seda teinud (me teame seda perioodi, kus üritati ühe või teisega eraldi rääkida, ühele pakkuda ühte, teisele teist varianti), oleks see tähendanud seda, et ükski kolmest vabariigist ei oleks saavutanud mitte midagi. Ja ma teen ettepaneku, et ka praegu, nende läbirääkimiste käigus, ei otsustaks põhimõttelisi küsimusi komisjon. Põhimõttelised küsimused me kooskõlastame ka praegu Läti ja Leeduga, ühesõnaga Balti riikide nõukogu raames. Ja meil on terve rida probleeme, mis on vaja meil kolmel riigil koos ühiselt lahendada. Nii et vastupidi, see vahest loob isegi suurema kindlustunde, kui me oma mingi peene poliitikaga nii toimiksime, et võib-olla kuskil, ma ei tea, millist sõna kasutada, läbi lipsata teiste vahelt, saavutamaks midagi väga olulist. Ma usun, et me poleks niimoodi ikkagi midagi saavutanud. Ma arvan nii, et kui me täna ei tee sellest komisjonist suurt probleemi, vaid seame peamiseks eesmärgiks saavutada tõesti poliitiline tulem, siis me jõuame niimoodi palju kaugemale. Ja üldsuse ärevustunne vaibub, kui me suudame reaalselt asju ajada.

A. Paju

Austatud Ülemnõukogu juhataja, Ülemnõukogu esimees, kolleegid! Ma saan aru Ülemnõukogu esimehe sellest tõlgendusest, kuidas mõista ärevust läbirääkimiste eelõhtul. Minu arvates kõige suuremat ärevust tekitab mitte niivõrd see, et me ei ole määratlenud ära tolle keerukuse, mis on naabriga läbirääkimistel, vaid see keerukus on meie endi sees ja meie

omavahelistes poliitilistes heitlustes. Ülemnõukogu esimees põhjendas, et proua Marju Lauristini kaasamine komisjoni võib nõrgestada Ülemnõukogu juhtimist kohapeal. Kas ei oleks siiski härra Leissoni ettepanek põhjendatud, ja ma ka toetan teda, et nii Klara Hallik kui ka Bronštein oleks sellesse delegatsiooni lülitatud. Aitäh!

A. Rüütel

Me peame põhjalikult seda arutama, keda nende kahega siis asendada.

Härra Pohla ütleb, et ekspertidena. Nad võiksid olla ekspertidena, aga muidugi ka liikmetena. Eks teie otsustate, keda sinna komisjoni panna.

Juhataja

Suur tänu! Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu Presiidiumi esimees! Mitte tahtes diskuteerida, ütlesin ma ainult niipalju, et minu meelest see komisjon peab andma läbirääkimistele suuna. Tal ei ole alati aega käia ühe või teise küsimuse kohta kodus nõu küsimas või aru pidamas, vaid on vaja võtta vastu operatiivselt otsuseid. Moskva komisjon aga on majandus- ja teaduskallakuga komisjon, kellega meie poolt väljapakutavad inimesed arvatavasti ei ole võimelised majandusküsimustes diskuteerima. Meie komisjoni koosseis, mida Presiidium välja on pakkunud, on poliitikute kogu ja kui vaadata neid nimesid, siis mõningal määral ka parteilisest erakondlikust kuuluvusest kokku pandud. Minu ettepanek on siiski, jättes komisjon viieliikmeliseks, vahetada seal mõned liikmed välja ja panna selle komisjoni koosseisu akadeemik Kõörna ja Klara Hallik. Vastupidiselt Leissoni seisukohale arvan ma, et delegatsiooni peaks kuuluma Ülemnõukogu spiiker, Marju Lauristin aga peaks siiski koju jääma.

A. Rüütel

Tiit Made tõstatas need küsimused väga õigesti. Liidu komisjoni koosseisust võib järeldada, et tõsine diskussioon ootab meid eelkõige juriidilistes küsimustes, kuivõrd kõige rohkem on väga kõrge kvalifikatsiooniga juriste, see tähendab kaks meest viiest on väga kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistid, sealjuures riigiõiguse spetsialistid.

Meil aga on praegu ainult üks jurist ja temagi ei ole spetsialist riigiõiguse alal. Kõik need dokumendid, alates 1918., 1920. aastast ja kaasa arvatud kõik 1940. aasta dokumendid, nende

ümber tuleb väga tõsine jutuajamine, seda võib arvata. Ja need otsused tuleb tõesti võtta vastu kõik kohapeal, vastuargumendid tuleb esitada arutelu käigus. Ja mis puutub majandusküsimustesse, siis sellest oli täna hommikul juttu. Liidu pool tahab lülitada komisjoni koosseisu spetsialisti majandusküsimustes, kuid seda mitte praegu. Leppisime kokku, et seda teeks siis hiljem ja Revenko arvas, et nemad lülitaksid kedagi Riigiplaanist. Meil paluti omaltpoolt juurde panna siis kas Plaanikomitee esimees või kedagi sellist. Seoses sellega tekib ka meil võimalus siis majandusosa täiendada.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, mulle on juba tehtud kirjalikult tõsiseid etteheiteid Ülemnõukogu juhatamise pärast. Lepime praegu kokku, et viimane küsimuste esitaja on Andrei Prii. Arvestage sellega, et meie tänane istung kestab ainult kella 12-ni. Teiseks, ma palun, et me praegu esitaksime küsimusi. Sõnavõttud järgnevad. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus härra presidendile. Ma pean kinni meie džentelmenlikust kokkuleppest, mis saavutati vaheajal, ning komisjoniliikmete kandidatuure arutama ei hakka, ehkki ma olen nõus paljude juba kõnelenud kolleegidega, kes rääkisid väga asjalikest asjadest. Saage aru, teie sõnavõttust jäi mulje, et vabariigi juhtkond, Ülemnõukogu ei arvesta üldse sellega, et 40 protsenti mittepõhirahvusest elanikkonnast on samuti Eestimaa rahva üks osa. Mind muutis väga ettevaatlikuks härra Rüütli ütlus, et venelaste probleemidega Eestis hakkab tegelema Venemaa esindus Eestis. Kas see tähendab, et Ülemnõukogu, Presiidium, Ülemnõukogu esimees panevad vastutuskooorma ühe osa rahva eest mingile Vene Föderatsiooni esindusele, kellel ei ole tegelikult mitte mingisugust võimu!

A. Rüütel

See on väga loogiliselt tõstatatud küsimus. Me arutasime seda eile õhtul presiidiumis pikalt, kas oleks õigem, kui komisjonis oleks üks vene keelt kõneleva elanikkonna esindaja, selles on tõesti oma loogika olemas. Kuid teistpidi, kui me võtame aluseks olukorra, mis on selle 50 aasta jooksul tekkinud ja mis sai alguse Molotovi-Ribbentropi paktist ja sellest ebaõiglusest, mida tähendas Eesti astumine Nõukogude Liitu, või õigemini kolme Balti riigi astumine. Me peame siiski lähtuma kõikidest nendest alusdokumentidest ja situatsioonidest. Seda ei ole võimalik eitada. Ja sellepärast ei olegi venekeelne elanikkond esindatud Eesti iseseisvumise komisjonis. Samal ajal, lähtudes oma ametipositsioonist ja ametist, julgen päris kindlalt öelda

seda, et niikaua kui ma selles ametis olen, ükskõik millist seadust me ka vastu ei võta, mingil määral ei saa Eestis elav venekeelne elanikkond solvatud. Ja nende läbirääkimiste käigus täpselt samuti. Me suhtume suurima tähelepanuga kõikidesse nendesse probleemidesse ja muredesse ja samal ajal kutsume ka venekeelset elanikkonda üles mõistma, aru saama eestlastest ja sellest probleemist, mis on praegu päevakorral. Kui sellist arusaamist ei ole, milline saab siis üldse olla dialoog? Me mõistame konkreetse isiku, kodaniku probleemi, aga need asjad tuleb lahendada üldriiklikult. Sellest oli pikem jutuajamine minul isiklikult ka Jeltsiniga ja ma arvan, et me leiame küllalt reaalsed lahendused. Ja eks need asjad tulevad kõik päevakorda läbirääkimiste käigus, nii et see küsimus unustusse ei jää. Kui aga praegu tõesti Ülemnõukogu leiab, et komisjoni on vaja sellist esindajat, ma ei hakka sellele vastu.

Juhataja

Suur tänu! Esitagem küsimusi. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud juhataja, austatud härra Rüütel! Te teatasite, et lõpuks on tekkinud võimalused läbirääkimisteks Venemaa ja Nõukogude Liiduga. Samal ajal Balti Vabariikide esindajate nõupidamisel 18. augustil 3 + 2 mudeli alusel, mille avalduse töid ära tänased "Päevaleht" ja "Molodjož Estonii", väljendatakse arvamust selliste läbirääkimiste võimatusest ilma terve rea eeltingimuste täitmiseta, nende hulgas niisuguste nagu KGB ja Siseministeeriumi likvideerimiseta ja relvastatud jõudude väljaviimiseta jne. Teisalt, samas avalduses on väljendatud kahtlusi Balti riikide ülemnõukogude esimeeste nõupidamisel vastuvõetud otsuste õiguspädevusest, kuna rahvaga ei olevat nõu peetud.

Eesti Ülemnõukogu nimel on antud avaldusele alla kirjutanud Ülemnõukogu täievoliline esindaja I. Maose. Teie räägite läbirääkimiste võimalikkusest, see avaldus aga niisugust võimalust ette ei näe. Mida siis uskuda?

A. Rüütel

Sellist mudelit 3 + 2 me ei ole kunagi arutanud. 3 + 1-st on juttu olnud. See tähendab, kolm Balti vabariiki peavad läbirääkimisi või tihedalt kooskõlastatult omavahel peavad läbirääkimisi Nõukogude Liiduga. Ja mis puutub läbirääkimistesse Vene Föderatsiooniga, siis see oli praktiliselt nelja esimene kohtumine, mida me ei formuleeri 3 + 1-na või 4 tervikuna, sest juttu on Nõukogude Liidu ühest vabariigist – Vene Föderatsioonist ja kolmest iseseisvast Balti riigist. Mis puutub sellesse, milline on ühe või teise esimehe, Leedu, Läti või Eesti

Vabariigi ülemnõukogu esimehe õigus pidada omavahel läbirääkimisi, siis sellest me oleme siin korduvalt rääkinud ja ma olen alati presiidiumi, samuti ka Ülemnõukogu üpris põhjalikult informeerinud nendest läbirääkimistest. Ma usun, et seda joont on tarvis jätkata Balti riikide vahelises koostöös ka edaspidi. Ma ei hakka enam põhjendama seda, kui vajalik on selline koostöö, Balti riikide vaheline koostöö, et lahendada nn. Balti küsimus.

J. Pöld

Austatud juhataja, lugupeetud esimees! Mul on kaks küsimust. Kõigepealt, millega te motiveeriksite väidet, et läbirääkimised on kiired. Ma kardan, et seoses sellega, et komisjoni kuuluvad nii Ülemnõukogu juhataja kui ka asejuhataja, võib Ülemnõukogu töö saada pärsitud ja ma pean motiveerituks väidet, et seda komisjoni juhataks Ülo Nugis kui teie esimene asetäitja. Ja teine küsimus on selline: kas me oma 30. märtsi otsuse koostööst Eesti Kongressi ja Eesti Komiteega oleme mõne hilisema seadusaktiga tühistanud? Minu arvates see delegatsioon peaks siiski olema koostatud pariteetsetel alustel Eesti Komiteega. Aitäh!

A. Rüütel

Ma arvan, et kui on vajalik minu isiklik seisukoht selles asjas, siis seda meie otsust ei ole muidugi tühistatud ja ma ei peagi õigeks seda üldse tühistada. Eesti Komitee põhimõttelise suunaga, et Eesti rahva saatuse peab eesti rahvas ise otsustama, me mingit vastuolu ei leia, kui vaadata komisjoni koosseisu ja selle rahvuslikku koosseisu. Mis aga puutub sellesse, et üks või teine on võtnud vastu rida otsuseid, mis ei ole küllaldaselt omavahel kooskõlastatud, siis ma arvan, et see ei ole üldse arutelu objektiks. Sel teemal võib tõesti avada väga pika mitmepäevase, kui mitte veel pikema diskussiooni. Mina lähtun isiklikult ainult sellest, et me peame realiseerima enda ette seatud ülesande minimaalse aja-, närvi- ja jõukuluga.

Juhataja

Suur tänu! Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Avaldusest, millest oli jutt, on kaks lauset. Esimene: "Igasugused läbirääkimised Balti riikide ja Nõukogude Liidu vahel on võimalikud vaid siis, kui Nõukogude Liit tunnistab Balti riikide okupeerimist kõige sellest tulenevana." Teine: "Riikidevahelist lepingut Nõukogude Liidu ja Vene NFSV ning Balti riikide vahel on võimalik sõlmida alles pärast okupatsioonivägede väljaviimist ja KGB repressiivorganite likvideerimist ning riigivõimu seaduse taastamist." Et

neid küsimusi lahendada, sõlmivad kaks riiki kõigepealt kokkuleppe, sellele järgnevalt hakatakse tegutsema, s.o. näiteks asendatakse piiriväed rahvuslike väetüksustega jne. Mulle tundub, et antud juhul me rakendame vankri hobusele tagurpidi ette. Selle avalduse all on Ülemnõukogu saadiku allkiri. Võib-olla saadik Kallas selgitab, kas tal olid volitused või pole tema allkirjal avalduse all mingit tähtsust?

A. Rüütel

Ma ei tea, millest praegu jutt on, ma ei ole seda avaldust lugenud. Aga esitatud küsimustele ma võin vastata. Mis puutub sellesse, et me nõuame Nõukogude Liidult, näiteks Nõukogude Liidu Ülemnõukogult vastavat seisukohta või otsust, siis meie oleme vastava otsuse ühepoolselt vastu võtnud. Ja muidugi oleks väga õige, kui seda teeks ka Nõukogude Liit. Sellise ettepaneku olen mina korduvalt teinud Mihhail Gorbatšovile (pärastiselt koos Endel Lippmaaga) ja eraldi samuti ka Jakovlevile ja teistele. Tõsiselt oli päevakorral Liidu Ülemnõukogu komisjoni moodustamine, nagu oli MRP komisjon, kes hakkaks seda küsimust arutama. Poliitiline olukord on aga muutunud. Me räägime nüüd meie kolmest vabariigist kui täiesti iseseisvatest vabariikidest, mis asuvad praegu teatud määral üleminekuperioodil ja selletõttu jääb see ühepoolselt ülesandeks. Meie ei hakka sellega enam tegelema, olles selle komisjoni koosseisus Liidu Ülemnõukogu tasandil, nii nagu olime MRP komisjoni koosseisus. Nii et põhimõte on õige, ja ma olen veendunud, et Nõukogude Liit hiljem või varem sellekohase otsuse ka vastu võtab. Kuid viimasel ajal ei ole me seda enam taotlenud. Mis puutub sõjaväesse, sõjaväebaaside olemasolusse kolme Balti vabariigi, sh. Eesti territooriumil, siis on päris selge, et ei saa eksisteerida iseseisvat riiki, kelle territooriumil on teiste riikide väed. Me teame väga hästi, kuidas see mõjutas poliitilisi sündmusi 1940. aastal ja analoogiliselt mõjutab see poliitilist olukorda ka praegu. Teiseks ma leian seda, et kui me räägime Euroopa ühiskodust, rahust maailmas ja muudest nii ilusasti kõlavatest asjadest, siis ei ole mõeldav, et selline relvastatud jõudude kontsentratsioon on Balti riikide territooriumil.

Juhataja

Suur tänu! Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra esimees! Te ilmselt ei mõistnud mind õigesti või ma väljendasin end ebaselgelt. Jutt hirmust on põhjustatud sellest, et meie delegatsioon, kes käis Moskvast, tunnetas seda niivõrd, et härra Nugis ei läinud isegi läbirääkimistele – ainult sellepärast, et

seda ei saaks keegi tõlgendada. Vaat just see "keegi tõlgendada", kuidas pärast aru anda, vaat see on see hirmu moment, mitte see hirm, et me tunneme mingit alaväärsuskompleksi või kardame lepinguosalist poolt. Teine moment. Mis te arvate, et meie delegatsioon peab hakkama saalima edasi-tagasi Moskva ja Tallinna vahet, et talle ei või anda täievolilisi volitusi? Ka arvan, et kui me selle delegatsiooni moodustame ja Moskvasse saadame, siis me peame talle andma kõige kõrgemad riiklikud volitused. Tänan!

A. Rüütel

Jah, isegi kui nendel ongi kõige kõrgemad riiklikud volitused, ma siiski teen teile sellise ettepaneku, eks teie otsustate. Põhimõtteliste küsimuste lahendamisel me ei tea isegi rahvusvahelises praktikas ühtegi sellist komisjoni, kes läheb ja ütleb oma lõppsõna ning ongi kõik. Alati konsulteeritakse, sest see ongi läbirääkimiste eesmärk ja ülesanne ja igas küsimuses on siiski väga palju nüansse. Ma näiteks ei kujuta ette, et me otsustame näiteks kas või Eesti Vabariigi piiride küsimuse kohe nii, nagu keegi ütles. Või võtame sõjaväe küsimuse, erinevate baaside likvideerimise järjekorra ja muud niisugused asjad. Meil ei ole sellel komisjonil vajalikke teadmisi, peale selle, kui palju on veel muidki poliitilisi seoseid. Me teame, kui valuline on Nõukogude Liidule vägede äratoomine Kesk-Euroopa riikidest ja muud niisugused küsimused. Nii et ma arvan, et see küsimus ei vaja siin praegu diskuteerimist. Konsultatsioonid on alati vajalikud ja kas on vaja siin mingit erandit teha, kui me teame, kuidas riigid omavahel läbirääkimisi peavad, ning tunnistada, et see on siis nüüd niisugune absoluutne komisjon, kes võib kõike otsustada. Kui see on teie seisukoht, ega midagi, minul on Ülemnõukogus üks hääl.

I. Hallaste

Austatud juhataja, austatud esimees! Eile õhtul arutas Ülemnõukogu Presiidium selle komisjoni koosseisu ja mul on küsimus, kas meenutati arutelu käigus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu tegevusprogrammi üleminekuperioodil Eesti Vabariigi iseseisvuse taastamiseni, kus 6-ndas alajaotuses on sees selline lause: "Eesti riiklusega seotud põhiküsimustes (riiklik staatus, riikidevahelised suhted, põhiseadus, kodakondsus) peab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu vajalikuks Eesti Vabariigi *de facto* taastamise nimel kooskõlastatud tegevust Eesti Kongressi ja tema poolt moodustatud Eesti Komiteega. See on meie enda otsus 16. maist. Kas seda meenutati? Siit järgmine küsimus: kuidas, mil viisil kavatsetakse seda delegatsiooni, mis on esitatud läbirääkimisteks NSV Liidu ja Vene NFSV-ga, delegatsiooni koosseisu kooskõlastada Eesti Komiteega või kas oleks mõeldav, et Eesti Komitee nimetab

omalt poolt pariteetsetel alustel siia oma esindajad? Või kui seda ei arutatud ja see kõrvale jäeti, siis on teine käitumisvõimalus, tühistada meie otsus 16. maist kui kehtetu, kuna me seda ei järginud. Aitäh!

A. Rüütel

Sisuliselt ma sellele juba vastasin Jüri Põllu küsimusele vastates, aga ma kordan veel võib-olla selle siis üle. Läbirääkimiste alustamise küsimus tõstatus viimastel päevadel nende telefonikõnede alusel, millest ma teile juba eile rääkisin. Sellepärast ei ole võimalik olnud viia selle delegatsiooni formeerimist laiale pinnale, nii et kõik poliitilised liikumised, fraktsioonid ja teised arutaksid läbi komisjoni liikmete või komisjoni koosseisu ja tuleksid oma ettepanekutega välja. See oleks võtnud vähemalt 2-3 nädalat aega. Ei maksa sellepärast pead raputada, härra Hallaste. Nii nagu Eesti Kongress või kodanike komiteed, niimoodi pretendeerib poliitilistele seisukohtadele terve rida teisi ka. Võib-olla siin võib mind süüdistada, miks ma võrdlen kodanike komiteesid poliitiliste liikumiste või parteidega, aga see on poliitiline reaalsus, et see niimoodi siiski on meie vabariigis. Nagu ma ütlesin, meil on vaja realiseerida põhieesmärk minimaalse närvi- ja jõukuluga. Kui see eesmärk on meil üks, kas siis on tähtis, et me peame niisugused protseduurilised reeglid läbi tegema, selle tõttu venitame neid läbirääkimisi nii kauaks, et me siis alustame, kui me võiksime juba lõpetada. Ma ei ütle seda juhuslikult. Sellest ajalisest graafikust on samuti ka juttu olnud, et püüame seda kiiresti teha. Ja au kõikidele, kes on aidanud kaasa eesti rahva iseseisvumispüüdlusele. Ma usun, et me leiame võimaluse, et kõikidele seda öelda ja kogu rahvale seda teatavaks teha.

Juhataja

Suur tänu, hr. Rüütel! Meil rohkem küsimusi ei ole.

A. Rüütel

Praegu mulle toodi Ignar Fjuki ja Arvo Junti poolt dokument. Ma loen selle ette.

"Lugupeetud Ülemnõukogu esimees! 21. augusti "Rahva Hääles" on Balti riikide esindajate nõupidamise avaldus, millele on osavõtjana alla kirjutanud Illar Hallaste kui Eesti Ülemnõukogu volitatud esindaja. Paluks selgitada Ülemnõukogule, kes ja millal andis Hallastele volitused esineda Eesti Vabariigi Ülemnõukogu nimel? Peale selle, miks "Rahva Hääle" või Eesti Vabariigi Valitsuse Ülemnõukogu "Päevaleht" kasutab sõnaühendit Eesti Ülemnõukogu?" Ma ei ole selle asjaga päris kursis, ainult osaliselt. Minu teada selliseid

volitusi antud ei ole. Saadik võib esineda, kuid saadik ei esine mitte kunagi Ülemnõukogu nimel.

Juhataja

Suur tänu! Härra Rüütel, meil rohkem küsimusi ei ole. Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu. Kas ollakse nõus sõnavõtude piiramisega? Meile on laekunud juba palju kirjalikke ettepanekuid selle kohta, et fraktsioonid tuleksid kokku. Kuulame ära Vitali Menšikovi repliigi.

V. Menšikov

Lugupeetud presiidium, austatud kolleegid! Mul on ettepanek töökorralduse osas. Arvestades meie töötempot ja arutusel olevate küsimuste tähtsust, on mul ettepanek pikendada tänast istungit kella kaheni, et arutada meid huvitavaid küsimusi täielikult, ilma kupüürideta. Neljapäeval, viimasel päeval, oleks meil siis aega päevakorra lõpetamiseks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kuidas suhtutakse sellesse ettepanekusse, et me pikendaksime täna istungit kella 14-ni? Selle otsuse vastuvõtmiseks peaks olema 2 korda rohkem poolt- kui vastuhääli. Reglemendi järgi peaks istuma koos presiidium ja töötama komisjonid. Presiidium on juba oma istungi pidanud. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänase istungi tööaega kuni 14.00-ni? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 71 saadikut, vastu on 4 saadikut, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud. Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu. Mitmed saadikute fraktsioonid on teinud kirjaliku ettepaneku kuulutada praegu vaheaeg ja pidada nõu fraktsioonides. On arvamusi, et jätkata läbirääkimisi, kuid piirata sõnavõtude arvu. Millist lähenemisviisi toetatakse? Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Eile otsustasime veel enne Ülemnõukogu juhataja informatsiooni läbirääkimiste kohta Vene Föderatsiooniga, et võtame päevakorda küsimuse delegatsiooni moodustamisest, volituste kinnitamisest ning ka läbirääkimiste sisu kohta. Ma hääletasin sellele vastu, sest minule kui rohelisele ja juriidilist haridust omavale inimesele on täiesti arusaamatu, kuidas me nii lihtsa ja loomuliku küsimuse oskame nii segaseks ajada. Juba mõnda aega käib ajakirjanduses, kuluaarides ja nüüd ka siin parlamendis jutt läbirääkimiste kohta Balti riikide, Moskva ja Vene NFSV-ga, et kes on ikkagi volitanud ja

määranud ja mis juttu nad seal ajavad. Kiusu ja õeluse vaimu taga on tunda selget parteipoliitilist ja erakondlikku sebumist ja rebimist. Erakondlikule kemplemisele leiame ikka ajendi, olgu need siis maksud, bussipiletid või läbirääkimised. Eile kuulasime meie lugupeetud Ülemnõukogu juhatajat ja seadsime kahtluse alla kolmeliikmelise delegatsiooni volitused, ja ainukest juristi – Ülemnõukogu Presiidiumi sekretäri nende hulgas lausa mõnitasime. Kui Ülemnõukogu liige palun ka mina härra Arno Almanni ees vabandust, et see siin ruumis nii juhtus. Ja tänan ka härra Lebedevi, kes eile selles küsimuses päästis meie au. Probleem on väga lihtne ja loomulik, nagu ütlesin. Kuigi ei ole veel seadlust Ülemnõukogu tegevuse kohta, on juba ammu olemas riigiõiguslikud ja rahvusvahelise õiguse tavad ning diplomaatiline protokoll. Kui kaks riiki alustavad läbirääkimisi, siis lepitakse kokku, mis tasemel need toimuvad. See määrab ka, kes kuulub delegatsiooni. Mõlemal pool peavad olema võrdse taseme ja esinduslikkusega persoonid. Neid ei saa valida ükskõik kuidas, vaid riigi olemasolu tõttu (tõsi, mõni erakond küll väidab, et meil pole mingit riiki, vaid ainult okupatsiooni haldusorganid) on olemas isikud, kellele on juba nende määramisega, ametisse valimisega antud õigus, kohustus täievoliliselt pidada riiklikke läbirääkimisi. Need on Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees, Eesti Vabariigi peaminister, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu juhataja või tema asetäitjad, Eesti Vabariigi välisminister, Eesti Vabariigi idasjade minister, Eesti Vabariigi justiitsminister, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu väliskomisjoni esimees, pluss eksperdid. Kui lülitada delegatsiooni ka muid esindajaid, näiteks ühiskondlikest organisatsioonidest, erakondadest ja poliitilistest grupeeringutest, siis peaks seda sama tegema ka Vene NFSV-ga, kuid siis lahjeneb ka läbirääkimiste riiklik tähendus, taandudes lõpuks ühiskondlikuks sõpruse ja koostööleppeks.

Ja pealegi ei ole me nii lihtsameelsed, et arvata, nagu meie siin suudaksime erakondlikus kähmluses, kus peamine näib olevat sisse sõita valitsusele ja Ülemnõukogu juhtidele, neile, kes oma ülesandeid täidavad, et me suudaksime siin kindlaks määrata delegatsiooni koosseisu läbirääkimisteks nii Moskva kui ka Vene NFSV-ga. See kujuneb oma paarikümneliikmeliseks inimgrupiks, lisaks iga erakond ja grupp, kus oleks esindatud iga nimekas inimene. Peale selle, võrdsete õiguste saadikurühm hakkab kindlasti nõudma aritmeetilist võrdsust ja tagatipuks vaata et veel rahvaküsitlust või referendumit. Kas tõesti hakkame me iga kord kinnitama delegatsiooni ja nende volitusi, kuigi meil on riiklikud ametiisikud olemas? Olid vabad valimised, moodustus riigi parlament, kes pani ametisse täievolilise valitsuse (seda on, muide, tunnistanud isegi USA president härra George Bush). See valitsus on nii kindlameelne, et julges nii rasketes oludes ütelda, et ta on Eesti Vabariigi valitsus, et me oleme riik. Meie ei saagi muidu alustada mingeid läbirääkimisi, me ei küsi ju almust,

austagem siis seda seaduslikku valitsust ja valitud Ülemnõukogu juhte, anname neile võimaluse asju ajada, see on nende kohus. Kui ei meeldi, siis hääletame selle valitsuse maha, kuid ka uuele valitsusele peab andma täpselt sama voli. Me püüdleme õigusriigi poole ja ei saa riiklikke küsimusi lahendada miitingulises laadis. Ka läbirääkimiste eesmärk on kõigil ammu teada – Eesti iseseisvus. Valitsuse programm väljendab seda otseselt, ka sellepärast ei maksa täna diskussiooni arendada, nagunii kooskõlastatakse konkreetset küsimust kodus. Delegatsiooni peaks täiesti loogiliselt nimetama Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees. Ja lõpuks veel ühest momendist, millest eile oli palju juttu. Ei saa nõuda Vene Föderatsioonilt, et ta viitaks Tartu rahulepingule ja täielikult võtaks enda peale selle tunnustamise. Puhtjuriidiliselt ei ole Vene Föderatsioon tõepoolest 1920. aasta Vene Föderatiivse ühenduse täielik õigusjärglane. See oli teine riiklik moodustis, selleaegne Vene NFSV, kelle valitsus täitis ka Ukraina, Valgevene ja teiste kiirelt tekkinud vabariikide suhtes liiduvalitsuse osa, esindades neid suhetes välisriikidega. Ja kõikidel nendel vabariikidel olid esindajad tolleaegse Vene NFSV kõrgemates riigivõimuorganites, esindusorganites. Venelased teavad oma ajalugu paremini ja neil on vist käepärast rohkem juriste. Kui nad tunnistavad meie 30. augusti otsust, siis on nad küllalt selgelt tunnustanud ka Tartu rahulepingut, pole vaja nendele meie aatetunde põhjal nii peale käia, kui tahame diplomaatiliselt ja rahvusvahelise õiguse alusel asju ajada. Meie rahvusvahelised asjad lähevad hästi. On vaja vaid suuremat sisemist üksmeelt. Kuhu viib anarhia ja erakondlik asjaajamine, seda on näha 3 + 2 nõupidamise avalduses, mis on avaldatud tänastes ajalehtedes ja kus hämmastaval kombel seisab ka Eesti NSV Ülemnõukogu eest allkiri. Minu ettepanek on mitte välja valida siin Ülemnõukogus ja mitte kinnitada delegatsioonide koosseisu läbirääkimisteks Moskvaga ja Vene NFSV-ga. Selle määrab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu esimees. Samuti on absurdne kinnitada nende volitused. Koosseis peab kujunema seadusjärgsel viisil olemasolevate volituste alusel ja pariteetsetel alustel Vene NFSV poolega. Samuti teen ettepaneku, et Ülemnõukogu juhtkond teeks kiiresti ametliku avalduse seoses 3 + 2 dokumendiga. See on läbirääkimiste alustamiseks hädavajalik. 3 + 2 avaldus torpedeerib täielikult eelolevaid läbirääkimisi. Kui me ei jõua sellisele seisukohale, siis ei jää Ülemnõukogul midagi muud kui lihtsalt laiali minna, sest ta takistab Eesti Vabariigi iseseisvumist, kuna ta ei suuda otsustaval hetkel olla üle erakondlikust erimeelsusest. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Kallid kolleegid! On heameel, et Vello Pohla sõnavõtt oli just niisugune, nagu ta oli. Ma tahaksin öelda välja ühe tõdemuse ja see oleks selline, et peaks olema ükskord möödas see aeg, kus me oma läbirääkimiste partnerites, nii Nõukogude Liidus kui Nõukogude Venemaal näeme vaenlasi. Tuleb näha neis riike, kel on oma huvid, oma seisukohad, nii seda asja võtta. Seni kui me sellest vaenlase kujust ei vabane, saadame me pidevalt sinna kedagi võitlema, aga mitte asja ajama. Ja see hirmusündroom, mille kohta mõned laused siin saalis on juba täna kõlanud, see on muidugi täitsa olemas, kuid kui mina asjast õigesti aru saan, siis ma nimetaksin seda rohkem vastutuseks. Uste paugutamine on toonud meile juba ühtteist. Liidumaksust keeldumine on kaasa toonud sanktsioonid, millega kokkuvõttes ikkagi võetakse liidumaks ära ja võib-olla võetakse ka kahekordselt, nii nagu tänane "Pravda" kirjutab. Bensiinikriis on teine näide. Kas on tarvis siis eesti rahvale järjest uusi kriise? Ei saa ju jääda lõpuks püksata lihtsalt selle nimel, et meie ideoloogia oleks kristallõige. Me siin saalis võime ju särki eest lõhki kiskuda ja demonstratiivselt kõige sellega nõus olla, ent rahvas Eestimaal küll mitte kuidagi. Ja küsimus usaldusest. Kui meie poolt moodustatud presiidium on istunud pool päeva koos, siis usaldagem tema otsust. Miks me jälle seome Ülemnõukogu Presiidiumi ja tema esimehe käed pidevalt ohuga saada ootamatult lööke ja tea kustpoolt. Pärast mis tahes toimingut suhtlemisel Moskvaga saavad need suhtlejad pimedada kurja kriitika osaliseks. Jääksime selle delegatsiooni koosseisu juurde, nagu ta meile praegu esitatud on, ja tõepoolest jätkem täna siin erakondlik lähenemine. Seda enam, et suurem jagu erakondadest asubki kõige oma liikmeskonnaga siin saalis, omamata tegelikult mitte mingisugust õigust pretendeerida eest rahva arvamuse esindamisele. Täna küsimus on selleks Eestile liiga tähtis. Ka küsimus Eesti Kongressist pole minu arust nii tõsine. Kogu minu lugupidamise juures Eesti Kongressi vastu pean ma siiski tähendama, et mitte mingeid kogemusi suhtlemisel Idaga Eesti Kongressi rahval ei ole. Küll on aga need kogemused suhtlemisel Läänega, kus käiakse eriti meelsasti, kuigi ka olulisi tulemusi minu arust ette näidata ei ole. Piisab, kui Endel Lippmaad arvestame ka Eesti Kongressi esindajana, kelle täieõiguslik liige ta ka on.

Ja uuesti hirmu juurde tagasi tulles tahaks, et see meie delegatsioon oleks vaba hirmust, et talle pidevalt kaikkaid kodaratesse pillutakse. Pärime tema käest aru ikkagi siis, kui ta on oma töö teinud, oma tulemused ette näitab. Siis võime pärida aru täpselt nii karmilt, kui me õigeks peame, kuni usaldamatuse avaldamiseni välja. Kui asi nii on.

Ja lõpetuseks üks ettepanek selle otsuse projekti juurde, mis meil on kätte jagatud. Ekspertide määramise vabadus tuleks anda delegatsiooni juhile. Delegatsiooni juht on samal ajal

presiidiumi liige, delegatsiooni on pakutud veel kaks presiidiumi liiget, nii et peaks olema küllalt soliidne seltskond, et selle asjaga hakkama saada. Keegi ei tea, milliseid ootamatuid vajadusi võib läbirääkimiste käigus ilmned.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu!

K. Sergij

Mul ei ole midagi läbirääkimiste komisjoni esitatud kandidatuuride vastu, kõik nad väärivad austust, kuid ma leian, et Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teeb suure vea, kui ei lülita delegatsiooni spetsialiste või esindajaid venekeelse elanikkonna hulgast. Tuleb siiski arvestada sellega, et vabariigi territooriumil elavatest inimestest on üle 40% teistest rahvustest. Kui seda elanikkonna osa ei haarata kaasa vabariigi kõikide küsimuste lahendamisel, siis see osa elanikest isoleeritakse ning ta läheb oma teed. See tekitab ühiskonnas suure pinget. Ma ei saa sellest poliitikast aru. Nimetage maad, kus küsimusi lahendatakse sellisel ebademokraatlikul kombel. See on lühinägelik poliitika. Pole midagi imeks pandavat, et tekivad mitmesugused organisatsioonid, kes püüavad omal kombel neid asju lahendada. Või te arvate, et kõiki Eesti probleeme võib lahendada ilma 40% elanikkonda kaasamata? Ma kahtlen selles sügavalt. Ma olen veendunud, et kõiki küsimusi on koos palju parem lahendada ning püstitatud sihtidele jõuab nii kiiremini.

Juhataja

Suur tänu! Rein Tamme.

R. Tamme

Härra juhataja, auväärased kolleegid! Pean vajalikuks puudutada mõnda küsimust, mis on minu jaoks määrav eelseisval valimisel komisjoni moodustamise kohta. Küsimus on: kas üks või kaks delegatsiooni läbirääkimistel idanaabriga. Tartu rahuleping sõlmiti Eesti Vabariigi ja Vene Sotsialistliku Föderatiivse Nõukogude Vabariigi vahel, mille venekeelne lühend langeb kokku praeguse Vene Föderatsiooni nimetusega, kuid nende sisu on erinev. Tartu rahu lepingupooleks oli endise tsaari-Venemaa aladel moodustunud Nõukogude riik, kes oli Suur-, Väike- ja Valgevene ja ka muid alasid oma valdusse haaranud selleks ajaks just niipalju, kuipalju ta seda teha oli suutnud. Tema õigusjärglane seetõttu on Nõukogude Liit. On

küsimus, kuidas seda pilti mõjutab praeguse Vene NFSV iseseisvumine ja siit järgnev. Üks on selge – juriidilise järjepidevuse küsimus sealpool Peipsi järve on tunduvalt hängsem kui sama küsimus Eesti Vabariigi kohta. Sellest tulenevalt omakorda ei või kindel olla, millised probleemid võivad mõlemate toimuvate läbirääkimiste käigus ümber asetuda ühe läbirääkimiste laua tagant teise laua taha. Ja seetõttu pean vajalikuks, et läbirääkimisi Idas peaks üks delegatsioon, üks komisjon, nii Vene NFSV-ga, mis on juba alanud, kui ka Nõukogude Liiduga. Järgnevalt komisjoni määramisest. Toon paralleeli valitsuse moodustamisel toimunu kohta. Olin seisukohal ja valitsuse moodustamise käik veenis meid paljusid selles, et peaministril oleks pidanud olema võimalus valitsuse esitamiseks täies koosseisus. Veel vajalikum on selle põhimõtte rakendamine läbirääkimiste komisjoni määramisel. On selge, et vastutus eesti rahva ja Eesti Vabariigi ees läbirääkimiste tulemuste eest, täielikku riiklikku iseseisvust tagava lepingu allakirjutamise eest, ei lasu kellelgi muul kui Ülemnõukogu esimehel. Riigipeal peab, lähtuvalt sellest vastutusest, olema võimalus esitada komisjon tervikuna ja meil võtta see hääletamisele nimekirja alusel. Kolmandaks. Me lähtume läbirääkimistel Ülemnõukogu poolt vastuvõetud dokumentidest. Teisiti ei saagi see olla. Olen veendunud, et komisjoni koosseisus ei saa olla isikuid, kes on nende dokumentide vastuvõtmisel olnud vastu, jäänud erapooletuks või loobunud hääletamisest. Ei saa lubada, et läbirääkimised toimuksid hoopis meie delegatsiooni siseselt, see oleks absurd. Sellist olukorda ei hakka keegi kunagi ette nägema ega ka ei võimalda seda.

Meie poliitika, mida on edukalt arendatud, kulmineerub. Sellega suureneb igäühe vastutus. Ma loodan, et seda on igäüks ka teadvustanud. Kutsun hääletama Ülemnõukogu Presiidiumi esitatud nimekirja poolt, see on põhjalikult läbi kaalutud ja optimaalne. Kui Ülemnõukogu ei suuda täna määrata läbirääkimiste komisjoni, siis ta ei õigusta rahva lootusi ja võib tõepoolest oma volitused maha panna. Tänan!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meil on veel parasjagu nii palju aega, et me saaksime kuulata ära ühe sõnavõtu kohapealt. Pärast seda kuulutame välja 20-minutise vaheaja. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Lugupeetud juhataja! Mulle tundub, et meie Ülemnõukogus valitseb mononatsionaalse riigi loomise sündroom. Me peame teadma, et maailmas on üle 2000 rahva ja rahvuse, riike aga umbes 150. Kui järgida härra Rütli väljendatud ideed, siis võiks arvata, et neis 150 riigis võetakse vastu ainult neid otsuseid, mis rahuldavad antud riigis enamuses olevat rahvast.

Tuleb välja nii, et moodustades monorahvusliku komisjoni me väljendame mõtet, et näed, eestlased hakkavad selles komisjonis lahendama kõiki küsimusi õigesti, ära kuulamata teise poole arvamust. Kas see on siis õiglane? B. Jeltsin, kes ise on 7 maa ja mere taga, tahab ainuisikuliselt esindada ja otsustada Vene Föderatsiooni nimel, mis saab venelastest, kes on siin Eestis või venekeelsetest. Inimesed aga, kes elavad siin, teisel territooriumi kui tema, neil on teine elustiil jne. kui neil venelastel, kes elavad Peipsi järve taga ja Venemaa avarustel. Seetõttu, kui me tahame riiki luua, üldrahvalikku riiki, siis me peame arvestama ka selle 40%-ga elanikkonnast, kes siin elavad, mitte aga ei tule mingil ühel osal rääkida nende nimel, ning võtta nende nimel vastu otsustusi. Me räägime sageli võrdõiguslikest valimistest. Me peame teadma, et valimised Ülemnõukogusse polnud võrdõiguslikud. Ülemnõukogu peab väljendama kogu elanikkonna huve, seetõttu on tingimata vajalik referendum.

Edasi. Me rääkisime Tartu rahust. Kallid seltsimehed ja härrad! Tartu rahu, see on Bresti rahu. Ja ärgem lähtugem Tartu rahust, vaid tänase päeva situatsioonist. Sest kui võetakse vastu otsus moodustada, monorahvuslik komisjon, ei jää venekeelsel elanikkonnal muud üle kui moodustada oma komisjon. Kas see on siis parem, kui lülitada praegu sellesse komisjoni 2 inimest? Ma leian, et kõige õiglasem oleks jätta sellesse komisjoni 4 inimest nimekirjast ning lülitada juurde 2 inimest vastavalt venekeelse fraktsiooni ettepanekule.

Juhataja

Suur tänu! Vaheaeg 12.20-ni.

V a h e a e g

Juhataja

Palun asuda töökohtadele! Lugupeetud Ülemnõukogu! Viime läbi kohaloleku kontrolli. Kohal 78 saadikut, puudub 27.

Kõigepealt anname sõna Arnold Rüütlile.

A. Rüütel

Vaheajal toimus mul jutuajamine Moskvaga. Huvituti sellest, kui kaugemale on meil jõudnud komisjoni moodustamine. Asi on selles, et tõesti kiirendada läbirääkimisi ja kinni pidada sellest tähtajast, mis praegu on juba kokku lepitud esimeseks istungiks, see on siis ülehommeks kell 11. Leppisime täpselt kokku ka saali ja koha, kus kohtavad autod meie delegatsiooni. Nii

et kõik on paika pandud. Miks ma seda tahtsin praegu öelda, et asi on nii ära kooskõlastatud, paika pandud juba teisi kanaleid kaudu, ilma komisjonideta? Ma tahan sellega kutsuda reaalsusega arvestamisele. Viime üksmeelselt läbi selle asja ja uskuge, selle ajaga, mis kuluks meie sellele mõttevahetusele või vaidlusele, oleksid läbirääkimised lõppenud. Läbirääkimiste eesmärk on vist päris selge meile kõigile ja mingeid kõrvalekaldumisi sellest olla ei saa. Ja veel ütlen ühe mõtte – au, et me oleme suutnud viimase poolteise-kahe aasta või veel natukese rohkema ajaga realiseerida selle eesti rahva unistuse, jaguneb kõikidele nii, nagu kõik on selles võitluses ja tegevuses osalenud. Ärge arvake, et keegi unustusse jääb. Kõik.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Mulle on saabunud mitmed ettepanekud saadikufraktsioonide poolt kirjalikult. Vastavalt reglemendile annan nüüd sõna fraktsioonide esimeestele. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Rahva-keskfraktsioon oli vaheajal koos ja arutas päevakorraküsimust. Läbirääkimistest rääkides rõhutati väga sageli, et kui on spiiker ja spiikri asetäitja ära, et mis siis siin juhtub. Vanematekogu kohtumisel selgitas Arnold Rüütel, miks hr. Nugis peaks olema komisjoni esimees: sellepärast, et Leedus ja Lätis on ka ülemnõukogu esimehe asetäitjad komisjoni esimehed. Seetõttu me arvasime, et võttes seda Läti ja Leedu kogemust aluseks, võiks ka Eesti Ülemnõukogus sel ajal istungeid juhatada Ülemnõukogu esimees, sest samamoodi teevad seda ka Leedus ja Lätis vastavalt siis Gorbunovs ja Landsbergis. Ja teiseks, rahva-keskfraktsioon palub tungivalt, et Ülemnõukogu juhataja paneks hääletusele presiidiumi poolt koostatud nimekirja tervikuna.

Juhataja

Suur tänu! Kõigepealt on mul kohustus panna hääletusele need fraktsioonide ettepanekud, mis vastavalt reglemendile nõuavad seda, et sõna saaksid praegu fraktsioonide esimehed, ja peale seda otsustame läbirääkimiste küsimused.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et nüüd anda sõna fraktsioonide esindajatele? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 78 rahvasaadikut, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud. Lisame ühe hääle juurde, 79 on poolt. Kõigepealt taotlevad sõna sõltumatud demokraadid. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Meil vaheajal toimunud nõupidamisel oma meestega suurt rääkida ei olnud seepärast, et möödunud kesknädalal me arutasime delegatsiooni küsimust. Küsisime endalt, kas delegatsioon peab olema poliitiline või pragmaatiline, ja me jõudsime ühisele arusaamisele, et delegatsioon peab olema pragmaatiline. Ma ei taha jäljendada meie lugupeetud peaministrit, kellele meeldib see vana hiina vanasõna, et ei ole tähtis, mis värvi on kass, peaasi et ta püüaks hiiri. Aga me oleme veendunud, et need viis kassi, kes on siia paberile pandud, on võimelised neid hiiri püüdma ja mul on volitus öelda, et 14 sõltumatut demokraati hääletavad selle koosseisu poolt. Ettepanek on panna nimekirjaliselt hääletusele. Probleem, kes võib juhatada meie istungit, kui härra Nugis ja Marju Lauristin on ära – me leiame, et seda võib teha täiesti härra Andrejev ja tema väikesed vääratused eesti keeles me anname talle andeks ja meiega ei juhtu mitte midagi. Ja kolmandaks, me leiame, et eksperdid võib määrata ka härra Nugis kui delegatsiooni juht.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! "Võrdsete õiguste eest" saadikutegrupp teeb järgmise ettepaneku.

Esiteks: moodustada läbirääkimisteks Liiduga üks, Vene NFSV-ga teine komisjon. Samuti peame me vajalikuks lülitada mõlema komisjoni koosseisu venekeelsete fraktsioonide esindajad. Me pidasime siin nõu ning otsustasime esitada 2 kandidatuuri – S. Sovetnikovi ja V. Andrejevi. Ma leian, et see on meie kõigi huvides, Eestimaa rahva huvides, et komisjon oleks moodustatud pariteetsetel alustel, sest sellise komisjoniga oleks märgatavalt lihtsam lahendada vabariigile eluliselt tähtsaid küsimusi.

Järgmine moment. Avada nimekiri, lisada sellesse nimekirja, mille esitas Ülemnõukogu Presiidium täiendavalt ning hääletada, võib-olla isegi nimeliselt. Kes saab rohkem hääli, see sinna komisjoni kuulubki. Loomulikult jääb komisjoni juhiks härra Nugis, me ei saa tema asemele kedagi esitada, sest tema staatus vastab sellele, mida nõuab komisjoni juhi staatus. Aitäh!

Juhataja

Ma paluksin hääletuse läbiviimise korra kohta esitada kirjalik ettepanek. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu! Liberaaldemokraatliku fraktsiooni poolt teen kolm ettepanekut. Esimene on tehnilist laadi ja vaatab tulevikku, see on kõige väiksem nendest. Nimelt meie otsuse eelnõus seisab: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumil määrata delegatsioonile eksperdid". On palve konkreetsete ekspertide määramise arutamisele tuleku korral anda märku, et vanematekogu liikmed saaksid sellest vastavalt reglemendile osa võtta, et nad oleksid lihtsalt informeeritud. See võib asjale kasuks tulla. Kuid nagu ma ütlesin, see on üks väike tehnilist laadi ettepanek.

Põhiettepanek põhiküsimuses: toetame presiidiumi poolt esitatud delegatsiooni koosseisu, toetame juba siingi kõlanud ettepanekut panna see hääletusele nimekirjana.

Kolmas ettepanek. Teen meie fraktsiooni poolt Ülemnõukogule ettepaneku teha sisepoliitiliselt korrektne kompromiss-samm, see, mis on meie võimuses, mis aitab asjale arvatavasti kaasa. Arvestades seda, et nimekirjas on ka kolm Eesti Kongressi saadikut, rääkida see küsimus pärast meie nimekirja kinnitamist läbi ja kooskõlastada Eesti Komiteega, see ei võta ka tempot maha, on võimalik teha täna õhtul kell 18. Palun ka see ettepanek panna hääletusele. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Paluksin ka Jaak Jõerüüti esitada ettepanekud kirjalikult. Rein Veidemann.

R. Veidemann

Härra juhataja, austatud kolleegid! Ülemnõukogu sotsiaaldemokraatlik fraktsioon arutas täna hommikul läbirääkimiste komisjoni küsimust põhjalikult ja jõudis üksmeelsele otsusele, et komisjoni koosseis tuleb hääletusele panna *in corpore*, ja leidis, et kõik need probleemid, mis siin sõnavõttudes üles tõsteti, on täiesti lahendatavad ekspertide tasemel.

Ja teiseks, igasugune kahtlus komisjoni nii-öelda väljumisest talle usaldatavast volituste piiridest pole põhjendatud, sest komisjoni vastutusaste Ülemnõukogu ees sellevõrra aina kasvab ja Ülemnõukogu kontroll komisjoni tegevuse üle säilib nii või teisiti. Tänan!

M. Laar

Kristlik-demokraatliku saadikurühma nimel toetame me samuti ettepanekut panna see komisjoni koosseis hääletusele ning kõik võimalikud lisavariandid, samuti koos tervikuna, siis 5-liikmelisele hääletusele eri variantidena. Kui neid on.

Ja teiseks teeme ettepaneku lõpetada see sõnavõttude jada, mis me kaks päeva oleme pidanud kuhugi välja jõudmata, sest muidu meil ei jää reaalsete majandus- ja maksuküsimuste arutamiseks üldse aega. Ja panna tõesti peale fraktsioonide esindajate sõnavõttude lõppu need küsimused lihtsalt üksteise järel hääletusele.

Ühtlasi teeme teksti kaks täiendust, mis puudutavad volitusi, delegatsiooni volitusi. Kõigepealt punkt 3. Delegatsioonil informeerida regulaarselt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu läbirääkimiste käigust. Kokkuleppe lõpptekst esitada Ülemnõukogule läbivaatamiseks enne selle allakirjutamist. Me leiame, et need volitused siiski tuleks mingil määral ära määrata. Ühtlasi palume ka panna Ülemnõukogus hääletusele suhtumine Tartu rahulepingust lähtumisele vastavates kokkulepetes. See küsimus on äratanud poleemikat, ma arvan, et meie delegatsioonil on juba praegu vaja teada meie Ülemnõukogu ühest suhtumist. Ja kui see otsustatakse hääletusel, et Eesti delegatsioonil tuleb lähtuda Tartu rahulepingust, siis võiks seda sõnastada järgnevalt: "Oma tegevuses lähtuda delegatsioonil 2. veebruaril 1920 Eesti Vabariigi ja Vene NFSV rahulepingust ning Eesti Ülemnõukogu 30. märtsi 1990 otsusest "Eesti riiklikust staatusest". Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma paluksin hääletamisele minevad ettepanekud kirjalikult. Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud presiidium, lugupeetud Ülemnõukogu! "Virumaa" saadikutegrupi nimel teen samasuguse ettepaneku nagu Lebedevi grupp. See, et ajalooline ebaõiglus tuleb likvideerida, see on õige, kuid kõrvaldada tuleb seda neist protsessidest, mis toimusid vabariigis viimased 50 aastat ja veelgi enam, viimase 70 aasta jooksul. Seepärast, et arvestada ka venekeelse elanikkonna huvide ja püüdlustega, teeme me ettepaneku lülitada delegatsiooni venekeelse elanikkonna esindajad, kes samaaegselt esindaksid nii selle elanikkonnagrupi kui ka vabariigi huve. Teen ettepaneku lülitada komisjoni V. Andrejev ja S. Sovetnikov. Hääletamine toimugu nimeliselt.

Juhataja

Suur tänu! Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Rahva-keskfraktsiooni nimel lisan juurde veel järgmist. Vastavalt Eestis kehtivale keeleseadusele võetakse dokumendid Eestis vastu eesti keeles, nendele antakse adekvaatne tõlge vene keeles. Seetõttu ma juhin tähelepanu sellele, et senised läbirääkimised Moskvas on toimunud selliselt, et dokumendid on vastu võetud ainult vene keeles. Meie peaksime praegu otsustama, kas seda panna sellesse otsusesse või mitte ning kujundama seisukoha, et läbirääkimistel valmistatakse dokumendid ette ja võetakse vastu nii eesti kui vene keeles. See on punkt 1.

Punkt 2 on see, et ühelt poolt Ülemnõukogu, ma arvan, toetab kõiki neid volitusi, mida ta oma eelhääletamistel ja otsustamistel on andnud kas siis Ülemnõukogu esimehele, asetäitjatele või valitsuse esimehele või liikmetele, kuid teiselt poolt, Ülemnõukogu on huvitatud, et nende läbirääkimiste stenogrammide jõuaks 24 tunni jooksul Ülemnõukogu saadikute fraktsioonidele tutvumiseks.

Ja kolmandaks. Ma leian Eesti Komitee liikmena, et praegu on Eesti Komitee suhtes asi lõpptulemusena siiski küllaltki tasakaalus, sest esimene Eesti kongress andis Endel Lippmaale volitused Moskvaga läbirääkimisteks ja ma ei leia, et Eesti Komitee juhatusel oleks õigus seda Eesti Komitee esimese kongressi otsust revideerida. Eesti Kongress andis vastavad volitused ka härra Nugisele ja proua Lauristinile.

Juhataja

Suur tänu! Minu teada Aleksei Zõbin ei esinda saadikugruppi. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma teen ettepaneku läbirääkimiste lõpetamiseks. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised delegatsiooni kinnitamise teemadel? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 76 saadikut, vastu 2 saadikut, erapooletuid on 2. Läbirääkimised on lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, on aeg otsustada. Mulle on laekunud, kui mitte kõik, siis enamik tehtud ettepanekuid ja me paneme nad hääletamisele just nii, nagu nõuab meie reglement. Kokkulangevad ettepanekud hääletatakse koos, vasturääkivuste osas selgitame välja tõe ja täiendavad ettepanekud tulevad hääletamisele siis, kui põhiettepanek delegatsiooni koosseisu kohta on otsusena vastu võetud. Ülemnõukogu Presiidium ja mitmed saadikurühmad on teinud ettepaneku kinnitada delegatsiooni koosseis selliselt, nagu ta on esitatud Ülemnõukogu Presiidiumi poolt ettevalmistatud projektis. Virumaa saadikuterühm tegi ettepaneku läbi viia nimeline hääletamine. Kõigepealt me otsustame, kas me viime läbi nimelise hääletamise või ei vii. Siis me otsustame, kas me võtame mitme saadikurühma ja presiidiumi poolt tehtud

ettepaneku, mis langeb kokku otsuse projektiga, aluseks ja siis tulevad täiendavad ettepanekud. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, kolleegid! Mul on suur palve. Kui on võimalik, tuleks kõigepealt panna hääletamisele komisjonide lahususe küsimus, s.o. eraldi komisjonide moodustamisest läbirääkimisteks Liiduga ja Vene NFSV-ga. Kõik ülejäänud küsimused laheneksid siis iseenesest. Tänan!

Juhataja

Ei vaidle vastu, kuigi õigupoolest ei ole midagi halba ka selles, kui me otsustaksime kõigepealt ära, kas delegatsiooni koosseisu kinnitamine viia läbi nimelise hääletamisega või mitte. Pärast seda me otsustame, kas delegatsioonid võivad olla läbirääkimisteks Nõukogude Liiduga ja Vene Föderatsiooniga samakoosseisulised. Ollakse nõus? Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et delegatsiooni koosseisu nimekirjaline kinnitamine viiakse läbi nimelise hääletamisena? Palun hääletada! 52 saadikut on poolt, 7 vastu, 20 on erapooletud.

Ja nüüd ikkagi vastavalt meie reglemendile ja tehtud ettepanekutele. Kuulame ära repliigid kohapealt hääletamise läbiviimise korra kohta. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud juhataja, ma palun enne hääletusele panekut tutvustada kõiki hääletamisele minevaid ettepanekuid. Aitäh!

Juhataja

Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud kolleegid! Minu sõnavõtust pole vist adekvaatselt aru saadud. Ma ei väljendanud ennast päris täpselt. Ma pidasin silmas iga komisjoniliikme kandidatuuri läbihääletamist.

Juhataja

Nüüd on selgus selles küsimuses saavutatud ja vastavalt ettepanekute tegemise järjekorrale,

vastavalt reglemendile me paneme need ettepanekud hääletamisele, kui selleks ajaks ei kujune välja sellist olukorda, et hääletamine osutub juba mittevajalikuks.

Nüüd Enn Leissoni palvel panen ma kõigepealt hääletamisele küsimuse, kes on selle poolt, et NSV Liiduga ja Vene Föderatsiooniga läbirääkimisteks oleks koosseisult üks ja seesama komisjon? Selle panen esimesena hääletamisele. Järgmised ettepanekud saan ma teha alles olenevalt selle hääletamise tulemustest.

Oletame, et Ülemnõukogu aktsepteerib seda seisukohta, siis ma pakun järgmiseks otsustamiseks presiidiumi poolt pakutud projekti, mis langeb kokku paljude saadikurühmade ettepanekuga võtta see aluseks. Kui ka seda Ülemnõukogu aktsepteerib, siis tulevad täiendavad ettepanekud.

Täiendavaid ettepanekuid on terve rida, alates sellest, et lülitada sisse 3. punkt, mis määratleb ära delegatsiooni volituste määra. Ja nii edasi.

Kui Ülemnõukogu ei aktsepteeri ei esimest ega teist otsust, siis tulevad parandusettepanekud koosseisu muudatuste kohta. Ma rõhutan just seda, et kui Ülemnõukogu aktsepteerib Presiidiumi ettepanekut ja sõltumatute demokraatide ning rahva-keskfraktsiooni ettepanekut, siis sellisel juhul langeb ära tarvidus nimekirjaliselt või ühekaupa kõik kandidatuurid läbi arutada. Kui Ülemnõukogu ei aktsepteeri, siis jääb see ettepanek jõusse niisama nagu muudatuste tegemine, millised on personaalselt juba esitatud. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, minu poolt oli tehtud ettepanek, et me üldse ei hääletaks, ei kinnitaks seda komisjoni, vaid et selle kas määrab Ülemnõukogu esimees või siis on presiidium juba selle kindlaks määranud. Paluks ka seda ettepanekut mitte unustada.

Juhataja

Ka seda võetakse arvesse. Kuigi esitamise järjekord on nii nagu meil ikka kombeks on ja reglement ette näeb. Kõigepealt on olemas otsuse projekt, mille on esitanud presiidium ja kui see ei leia heakskiitu, siis tulevad kõik täiendavad ettepanekud. Kas nüüd on selgus majas? On.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada Ülemnõukogu otsus delegatsiooni kinnitamise kohta läbirääkimisteks NSV Liiduga ja Vene NFSV-ga? Sellega on mõistetud seda, et tegemist on ühe ja sama delegatsiooniga. Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 66 saadikut, vastu 10 saadikut, erapooletuid 5. Otsus on vastu võetud.

Nüüd täiendavad ettepanekud.

Kõik muudatused langevad nüüd loogika põhjal ära.

Ma tutvustan enne täiendavaid ettepanekuid. Mart Laar teeb ettepaneku – delegatsioonil informeerida regulaarselt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu läbirääkimiste käigust, kokkuleppe lõpptekst esitada Ülemnõukogule läbivaatamiseks enne selle allakirjutamist. Ja teine ettepanek – oma tegevuses lähtuda delegatsioonil 2. veebruaril 1920. aasta Eesti Vabariigi ja Vene Nõukogude Sotsialistliku Föderatiivse Vabariigi vahel sõlmitud rahulepingust ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 30. märtsi 1990. aasta otsusest "Eesti riiklikust staatusest". Ma saan aru, et Mart Laari ettepanek eeldab seda, et see tuleks kahe täiendava punktina otsusesse. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas on vaja veel kord ette lugeda või on ettepaneku sisu arusaadav? Kas me hääletame 2. päevakorrapunkti 2. punkti otsuses eraldi, mis puudutab eksperte? Mina, kui ma panin ta hääletusele, pidasin silmas otsuse projekti, mis on esitatud presiidiumi poolt ja mis ka selliste tulemustega, nagu ma nimetasin, otsuseks sai. Nüüd on jutt täiendustest, milles me kokku leppisime. Esimene täiendus on tehtud Mart Laari poolt, aga kuulame ära repliigid. Aleksei Zõbin.

A. Zõbin

Mul pole midagi Mart Laari esimese märkuse vastu. Kuid teise ettepaneku kohta tahaksin öelda, et juhul kui delegatsioon lähtub Tartu rahu sätetest, siis sellega me määrame juba ette ära territoriaalsed pretensioonid Vene Föderatsioonile. Pöördun saadikute poole palvega mitte toetada seda teist ettepanekut.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker, lugupeetud saadikud! Ma tahaksin öelda oma arvamust protseduuri kohta. Ma paluksin eesistujat väga täpselt juhtida selle küsimuse käiku, sest me tõepoolest hääletasime hiljuti, nagu te seda väga õigesti ütlesite, otsuse poolt tervikuna. Kui me aga hakkame vaatama läbi muudatusettepanekuid, siis peaksime me arutama kõiki täiendusi, sealhulgas ka delegatsiooni arvatavate isikute personaalset koosseisu. Siin peaks olema mingi loogika. Kui alustada läbirääkimisi Laari ettepaneku üle, siis tuleks loomulikult arvestada kõiki ettepanekuid, sealhulgas ka nimekirja suhtes. Ma palun seda arvesse võtta.

Juhataja

Ma satun oluliselt raskesse olukorda, sest ühel juhul oleks tegemist olnud loogikavastase tegevusega, teisel juhul mitte. Kuidas me suhtume nendesse ettepanekutesse, mis ei ole vastuolus praegu vastuvõetud otsusega? Tuleb eraldi läbi hääletada. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma ei saa aru kolleeg Mart Laari ettepanekust. Ma ütlesin, see on absurdne ettepanek. Sellepärast, et Ülemnõukogu ei saa ju muutuda läbirääkimiste komisjoni osaliseks. Me ei saa ju enne kinnitada läbirääkimise tulemusena kokkulepitavat projekti, kui meil ei ole läbirääkimisi. See on enneolematu asi, kui me peaksime jälle hakkama Ülemnõukoguga neid kinnitama. Riikidevahelises suhtlemises ja läbirääkimistel ei saa seda rakendada, see ei ole ka üldse otstarbekas, sest need on ju volitatud inimesed. Ratifitseeritakse pärast. Ma leian, et seda lihtsalt ei saagi hääletamisele panna, kuna see ettepanek on juriidiliselt vale.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd tekib diskusioon, mille järgi ilmselt tarvidust ei ole. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et me sattusime Mart Laari ettepaneku omapärasesse tupikusse veel ka seetõttu, et moodustades ühe komisjoni, me ei mõelnud sellele, et Nõukogude Liit n.-õ. okupeeris Eesti, Venemaa aga mitte. Nõukogude Liidul on oma relvajõud (sh. Eesti territooriumil), Venemaal pole. Minu arusaamist mööda on läbirääkimised Venemaaga läbirääkimised kahe suveräänse riigi vahel. Läbirääkimised Liiduga on aga, kui lähtuda meie 30. märtsi otsusest, hoopis midagi muud. Seetõttu on meie komisjonil küllaltki raske sõnida kahel rindel, teisalt on see vastuolus terve mõistusega.

Juhataja

Kui ma peaksin kommenteerima hakkama, siis mul tuleb kõnetooli tulla, aga praegu oleks aeg otsustada. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma tahaksin teha teile ettepaneku lõpetada sõnavõetud hääletamise läbiviimise korra kohta, hääletagem läbi tehtud ettepanekud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised hääletamise läbiviimise korra kohta ning kujundada meie otsused ainult hääletamise kaudu? Palun

hääletada! Selle ettepaneku poolt on 73 saadikut, vastu 1 saadik, erapooletuid on 8. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma palun vabandust oma järgmise ettepaneku pärast, mis tundub olevat vägagi bürokraatlik, kuid niimoodi on mul protseduuriliselt kergem jõuda lõpliku otsuseni.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et lõpetada täiendavate ettepanekute arutamine ja piirduda selle otsusega, mille me oleme vastu võtnud ja mis on esitatud projektina Ülemnõukogu Presiidiumi poolt? Ma kordan üle. Kes on selle poolt, et piirduda selle otsusega, mille projekt on esitatud Ülemnõukogu Presiidiumi poolt ja on meie poolt vastu võetud? See tähendab, et me ei tee täiendavaid ettepanekuid ja ei hääleta.

Selle ettepaneku poolt on 26 saadikut, vastu on 25 saadikut, erapooletuid on 4.

Ettepanek on vastu võetud. Sellega, lugupeetud Ülemnõukogu, on meil vastu võetud otsus, milles on ära määratud delegatsiooni koosseis. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et kõik austatud kolleegid nõustuvad, meenutades stagnaaga, võtma Presiidiumi poolt esitatud Ülemnõukogu otsuseprojekt aluseks, edaspidi aga lisama üksikud täiendavad punktid nimelise koosseisu ja muu sellise formuleeringuga, nagu seda esitas härra Nugis, pidas ta silmas komisjoni volitusi ühe või kahe partneriga läbirääkimiste pidamiseks. Välja kukkus aga nii, et me võtsime juba vastu otsuse. Milleks siis arutada muudatusettepanekuid? Ma kordan veel kord: alustagem otsast peale. Kõigepealt peaks Ülemnõukogu esitatud projekti võtma aluseks, seejärel hääletama läbi kõik täiendused ja parandused selle dokumendi kohta. Aitäh!

Juhataja

Kõik hääletusele pandavad ettepanekud said formuleeritud nii selges eesti keeles kui ma seda suutsin teha ja mitu korda. Peet Kask.

P. Kask

Austatud härra juhataja, ma toetan härra Lebedevi seisukohta selles mõttes, et meie uus reglement näeb ette järgmise korra päevakorra küsimuste arutamisel ja hääletamisel, nimelt, kui projekt on võetud aluseks. Aluseks on võetud minu arvates ta juba siis, kui me ta päevakorda võtsime, projekt oli siis kõigil käes. Kui on vaja, me võime hakata praktiseerima veel eraldi hääletamist, projekti aluseks võtmist, aga need on kõik ettevalmistavad hääletused.

Reglement ütleb sõna-sõnalt, et muudatusettepanekud paneb juhataja hääletusele enne projekti tervikuna hääletamist. Nii et projekt tervikuna tuleb hääletada kõige lõpus ja alles see viimane hääletus nõuab siis absoluutset häälteenamust. Kõik teised on tehnilise iseloomuga hääletused, nad on muudatusettepanekud või projekti aluseks võtmine ning vajavad lihthäälteenamust. Selles mõttes minu arvates kindlasti tuleks praegune päevakorrapunkt lõpetada projekti tervikuna vastuvõtmisega. Tänan!

Juhataja

Kas tähendab see seda, et nõutakse kõigi muudatusettepanekute läbihääletamist? Küsimus on ainult selles, kas otsus selle kohta, et lõpetada täienduste tegemine, oli korrektselt otsustatud, sellepärast, et ta oli lihthäälteenamusega. Ilmselt oleks pidanud nägema sellisel juhul ette kaks korda rohkem poolthääli kui vastu. Selles võib olla veel küsimus. See tähendab, et kui reglementi muudetakse (millise ettepaneku ma teile tegin), siis oleks pidanud olema 2 korda rohkem poolthääli. See tähendab seda, et praegu oleks tõepoolest, nagu Peet Kask ütles, õigus uuesti otsustada lõpliku variandi üle, kuid on veel võimalus muudatusettepanekuteks. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja! Kaks eelkõnelejat on juba rääkinud osa minu jutust ära, ma juhin tähelepanu, et nende väited olid täiesti õiged. Ma tahan kolmandaks lisada praegu kogu oma liberaalsuse juures siiski seda: palun arvestada, et te ei formuleeri oma ettepanekuid täpselt. Kord on juttu muudatusettepanekute ja täienduste tegemise lõpetamisest, mis muutub ootamatult nende mitteamestamiseks ja seetõttu on tekkinud saalis täielik segadus. Me saame teineteisest kas täiesti erinevalt aru või me saame teineteisest täiesti täpselt aru ja sellel halvemal viimasel juhtumil pean ma kogu oma liberaalsuse juures meelde tuletama, et täiendusettepanekud on tehtud saadikufraktsioonide poolt ja nende nii ootamatu käigust kõrvaldamine ei ole reglemendi poolt õigustatud. Ja ma sõندان öelda, et see on sisepoliitiliselt küllaltki ohtlik samm, täiendusettepanekute kõrvaldamine menetlusest on pretsedenditu juhtum siin saalis. Palun alustame selle protseduuriga, nagu reglement ette näeb, me oleme ühe sammu teinud ja läheme normaalsete sammudega edasi. Palun hääletusele panna täiendusettepanekud.

Juhataja

Protseduur ei ole sugugi lõppenud, seda ei maksa arvata. Ma selgitan oma tegevuse motiive. Selleks hetkeks, kui me olime jõudnud sinnamaani, et arutada, kuidas me tõlgendame

täiendusettepanekut, kõlasid saalist ja seda ka fraktsioonide poolt ettepanekud: kui ei võeta arvesse ühtesid, ei ole vaja võtta arvesse ka teisi. Protseduur ei ole praegu sugugi lõppenud. Punkti ei ole pandud. Me oleme võtnud aluseks otsuse projekti ja praegu on probleem, kuidas lahendada seda umbsõlme, mida teha täiendusettepanekutega. Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja, ma veel kord palun teid tutvustada ka minu ettepanekut. See ei ole ainult rahvasaadiku ettepanek, see on Eestimaa Rahvuste Ühenduse nõukogu ettepanek. Tänan!

Juhataja

Kõik saab tutvustatud õiges järjekorras. Praegu on käsil Mart Laari ettepanekud. Kui te mäletate, Sergei Petinov tegi ettepaneku, et kui ei arvestata üht ettepanekut, mitte arvestada ka teist. Oli niimoodi? Oli. Nüüd läheme edasi. Mart Laari täiendusettepanekud. Ma loen ette.

Punkt 1. Delegatsioonil informeerida regulaarselt Eesti Vabariigi Ülemnõukogu läbirääkimiste käigust, kokkuleppe lõpptekst esitada Ülemnõukogule läbivaatamiseks enne selle allakirjutamist.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle Mart Laari poolt esitatud täiendusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 44 saadikut, vastu 17 saadikut, erapooletuid on 6. See ettepanek on vastu võetud.

Otsustasime, et me hääletame või otsustame ilma sõnavõttudeta, see on veel kehtiv.

Teine ettepanek. Oma tegevuses lähtuda delegatsioonil 2. veebruari 1920. aasta Eesti Vabariigi ja Vene vahel sõlmitud rahulepingust ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 30. märtsi 1990. aasta otsusest "Eesti riiklikust staatusest".

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on minu poolt ettelõetud Mart Laari esitatud täiendusettepaneku otsusesse lülitamise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 47 saadikut, vastu 27 saadikut, erapooletuid kolm. Otsus on vastu võetud.

Aluseks võetud otsuses on delegatsiooni koosseis ära määratud ja nüüd tuleb täiendusettepanek, mille on teinud Enn Leisson, ja ma loen ta teile ette. Kinnitada läbirääkimistele Nõukogude Liidu ja Vene NFSV-ga delegatsioon järgmises koosseisus: Ülo Nugis, delegatsiooni juht, Marju Lauristin, Endel Lippmaa, Klara Hallik, Indrek Toome. See on muudatusettepanek. Raidla asemel on esitatud Klara Hallik.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Enn Leissoni ettepanek näeb ette muudatusi juba vastuvõetud otsuses, mille me võtsime aluseks. Ma olen oluliselt kimbatuses, kuid mul ei jää muud midagi

üle, ma panen hääletamisele, mis tähendab seda, et kui Ülemnõukogu parandusettepaneku vastu võtab, siis tuleb juba aluseks võetud projektis minu arusaamise järgi muudatus sisse viia.

Lugupeetud Ülemnõukogu, te olete pannud mind raskesse olukorda ja võimalik, et ma siit auga välja ei suuda tulla. Sellepärast ma panen kõik need ettepanekud hääletamisele, nii nagu me otsustasime, ilma et me sõnavõtude kaudu oma seisukohta avaldame. 5 minutiks vaheaeg.

V a h e a e g

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame istungjärgu tööd.

Lugupeetud rahvasaadikud, tundub, et ühes asjaolus saime me vaheaja jooksul selguse. Nimelt ei olnud täpselt mõistetav, kas delegatsiooni koosseis on kinnitatud nimekirjaliselt või mitte. Mina tegin ettepaneku võtta aluseks Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud projekt ja tuginesin ka mõningate saadikugruppide seisukohtadele. Tundub siiski, et see ettepanek ei olnud nii korrektselt teile esitatud, et seda oleks üheselt mõistetud. Sellepärast teen ma ettepaneku parandada arusaamatus täpsustava otsustamise teel.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et kinnitada nimeliselt delegatsiooni koosseis sellisena, nagu ta on esitatud Ülemnõukogu Presiidiumi poolt otsuse projektis ja ka mitme saadikufraktsiooni poolt, sealhulgas konkreetselt Ignar Fjuki poolt esitatud redaktsioonis? Kes on selle delegatsiooni nimekirja kinnitamise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 64 saadikut, vastu 10 saadikut, erapooletuid 6. Sellega, on delegatsiooni nimeline koosseis kinnitatud. Seega personaalselt koosseisu ümber vaatama ei hakka.

Mart Laari poolt tehtud ettepanekud on läbi hääletatud ja need tulevad täiendusena juurde vastuvõetud otsusesse, mille me võtsime aluseks.

Lugupeetud saadikud, rohkem me läbirääkimisi ei pea, ja seda ka mitte hääletamise korra üle. Enne kui me jätkame täiendusettepanekute läbivaatamist, on mul au teile teatada, et meie külalisterõdul on Rootsi Riigipäeva delegatsioon. Tervitame Rootsi parlamendi esindajaid väikese aplausiga. (Aplaus.)

Suur tänu! Jätkakem täiendusettepanekute otsustamist. Liberaaldemokraatlik fraktsioon teeb ettepaneku, et Ülemnõukogu poolt moodustatud delegatsiooni koosseis taotleks toetust Eesti Komiteelt. Ma loen ette nii, nagu see on kirja pandud Jaak Jõerüüdi poolt: "Teen ettepaneku Eesti Komiteele toetada Eesti Ülemnõukogu poolt moodustatud delegatsiooni koosseisu".

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on Liberaaldemokraatliku fraktsiooni poolt tehtud ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 39 saadikut, vastu 21 saadikut, erapooletuid on 16. Ettepanek on vastu võetud.

Täiendusettepanek Juhan Telgmaalt. Otsuse 2. punkti kohta. Praegu on redaktsioon selline: "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumil määrata delegatsioonile eksperdid". Juhan Telgmaa muudatusettepanek on: "Delegatsiooni juhil määrata vajalikud eksperdid". Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on Juhan Telgmaa ettepaneku poolt, et 2. punkt oleks formuleeritud selliselt: "Delegatsiooni juhil määrata vajalikud eksperdid"? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 42 saadikut, vastu 23 saadikut, erapooletuid on 13. Ettepanek on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Täna rohkem täiendus- või muudatusettepanekuid ei leia. Ignar Fjukiga on kokkulepe, et tema ettepanek dokumentide koostamisest eesti ja vene keeles leiab kajastamist juba lepingu projektis, kus on selgelt öeldud, nad on mõlemas keeles ja mõlemad variandid on autentsed. Mina rohkem täiendusettepanekuid ei leia.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kui keegi protestib, siis kirjalikult. Ei ole? Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus delegatsiooni kinnitamise kohta läbirääkimisteks NSV Liiduga ja Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigiga, võttes aluseks selle projekti, mis on esitatud Ülemnõukogu Presiidiumi poolt ja leidnud toetust paljude saadikufraktsioonide poolt, meie poolt kinnitatud nimekirjalise koosseisu ja täiendusettepanekud? Hr. Peterson väidab, et presiidiumi ettepanek ei läinudki hääletusele, läks vaid alternatiiv. Läks küll, minu meelest me hääletasime läbi presiidiumi ettepaneku. Et asi oleks lõplikult kindel, siis ma tehtud ettepaneku lõplikuks hääletamiseks võtan maha ja kindluse mõttes panen enne hääletamisele Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud projekti.

Kuna ta siiski on praegu kirjalikult protestitud, nii tähtsa küsimuse puhul me paneme ta kindluse mõttes uuesti hääletusele.

(Hääled saalist.)

Punkt 2 kohta me võtsime vastu Juhan Telgmaa täiendusettepaneku.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta otsus delegatsiooni kinnitamise kohta läbirääkimisteks NSV Liiduga ja Vene Nõukogude Sotsialistliku Föderatiivse Vabariigiga, võttes aluseks Ülemnõukogu Presiidiumi poolt esitatud projekt?

Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 68 saadikut, vastu on 8 saadikut, erapooletuid on 4. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on jäänud kokkulepitud tööaja lõpuni mõni minut, täpsemalt 3 minutit, kuid on saabunud ettepanek. Ma loen ta teile ette. "Kuna me viis tundi taas õppisime teineteist tundma ja oleme vist graafikust maas, teen ettepaneku jätkata õhtupoolikul plenaaristungit, et arutada päevakorras olevaid küsimusi." Ants Paju teeb selle ettepaneku.

Kuidas suhtutakse sellesse, kui me kaks tundi praegu peame lõunat ja töötame täna veel kella, neljast kuueni? Nüüd on meie moratorium läbirääkimiste osas lõppenud ja sellepärast kuulame ära arvamused. Komisjonid tahavad tööd organiseerida. Enne olen ma sunnitud selgituse andma. Eelmine päevakorrapunkt, nagu te nägite, oli väga keerukas, seda ei olnud kerge juhtida ja ei kukkunud see ka kõige paremini välja.

Sellega seoses on laekunud küsimus, pigem protest: "Palun selgitada neid käitumise motiive, mille järgi ei pandud hääletamisele kõiki täiendusi, mis puudutasid delegatsiooni koosseisu. Vastasel juhul seda loetakse kolme saadikurühma ettepaneku ignoreerimiseks."

Peab ütleva, et teatud konarluste tõttu minu töös jäi mõni asi selgusetuks sellel etapil, kui me otsustasime delegatsiooni koosseisu. Peale konsultatsioone vaheajal sai see paika pandud sellega, et kinnitati nimestikuline koosseis Ülemnõukogu enamuse otsusega. Peale mida enam ei ole tarvidust ja vajadust nimestikulisse koosseisu muudatusi teha. See tingiski minu käitumise, mis tähendas seda, kui Ülemnõukogu otsustas kinnitada nimekirja lõplikult, siis sellele täiendusi juurde ei tehta. Niisugune oli minu käitumise motiiv ja sellist nõu mulle ka anti asjatundjate poolt.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kuidas me siiski otsustame istungjärgu töö jätkamisega? Kas ollakse valmis selleks katsumuseks, et täna veel istung läbi viia, või arvatakse, et peaksid töötama komisjonid? Ettepanek on tehtud. Ma panen ta siiski hääletamisele. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja kallid kolleegid, majanduskomisjoni nimel mina protesteerin õhtuse plenaaristungi vastu. Täna pidime komisjoniga kella 12.20-st tööd tegema, see võimalus võeti ära.

Täna õhtuks kella 16.00 on meil kokku lepitud arutamine Eesti Panga nõukoguga, inimesed on välja kutsutud. Niimoodi pidevalt ümber orienteeruda ja inimestele ära öelda ei ole Ülemnõukogu poolt soliidne.

Mina olen igatahes pideva reglemendi muutmise vastu.

Juhataja

Kuulame järelejäänud paari minuti jooksul ära kõik repliigid. Heldur Peterson. Ei soovi.

Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin juhtida tähelepanu kahele momendile. Arvatavasti te mäletate Ülemnõukogu möödunud istungjärgul ettelõetud grupi venekeelsete saadikute avaldust selle kohta, et meie arvamusega jätkuvalt ei arvestata ning meil on nüüd õigus pidada iseseisvalt läbirääkimisi meie saatuse kohta. Me hakkame neid läbirääkimisi pidama. Täna arutelul läbirääkimiste komisjoni koosseisu kohta 40 protsenti Eestimaalt rahvast esindavate saadikute ignoreerimine annab meile aluse lugeda end vabaks teatud kohustustest ja funktsioonidest. Me hakkame pidama iseseisvaid läbirääkimisi venekeelse elanikkonna saatusest nii NSV Liidu Ülemnõukogu kui ka eriti Vene Föderatsiooniga. Seda esiteks.

Teiseks, mis puutub reglementi. Ka mina pean vajalikuks vastuvõetud päevakorra täitmist. Maksusüsteem on majanduse tugisammas. Mida kauem me venitame, seda kaugemale jõuab vabariigi majanduse lagunemine ja allakäik. Seetõttu ma arvan, et lugupeetud kolleegid pangast andestavad saadikutele ja mõistavad, et meil on siiski väga kaalukas põhjus jätkata maksuküsimuse arutamist.

Noh, aga läbirääkimisi Venemaaga me hakkame ise pidama.

Juhataja

Lepime siis niimoodi kokku, et viimase repliigi ütleb Juhan Telgmaa ja Ants Paju ettepaneku ma panen siiski hääletamisele, see kohustus mul on. Jüri Põld.

J. Põld

Aitäh! Ka mina leian, et kokkulepitud kohtumised tuleb siiski ära pidada ja Ülemnõukogu tööd niimoodi korraldada, et ei ole aega läbirääkimisteks, on ilmselt ennatlik. Aitäh!

I. Fjuk

Erakorraline istungjärk ei eelda erakorralist päevakorda ja erakorralist reglementi. Ma teen ettepaneku järgida vähemalt päeva teises pooles meie reglementi ja edaspidi võib-olla mitte usaldada pimesi presiidiumi poolt tehtud päevakorra ettepanekuid, kui juba teisel päeval on näha, et need ei ole täidetavad.

Juhataja

Nimekiri pikeneb. Ma eeldasin, et Juhan Telgmaa on viimane. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Aitäh! Ma tahaksin lihtsalt ütelda kolleeg Lebedevile, et kui ta läheb venelaste nimel läbirääkimisi pidama, siis tõmmaku sealt oma nimekirjast maha need tuhanded Peipsi ääres elavad venelased, kes mind on valinud. Mina ei saa anda oma volitusi hr. Lebedevile esindada minu valijaid, nii et seda 40% peaks natukene korrigeerima vähendamise suunas. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud spiiker! Ma paluksin väga, et presiidium õpiks austama reglementi. Ma saan aru, et need küsimused, mida me siin teiega arutasime ja otsustasime, on väga, väga tähtsad. Sellest vaatenurgast on mulle arusaadav presiidiumi soov jätkata meie tööd kui plenaaristungit. Siiski jään ma seisukohale, et juhul, kui me ei õpi järgima meie parlamendis elementaarset korda, on meil edaspidi veelgi keerulisem töötada. Sellepärast peame me tegema sellest järeldused, et väga paljud meie diskussioonid on pikalevenivad ning järjekordse päevakorra kinnitamisel peaksime me seda keeruliste küsimuste puhul arvestama. Ma teen ettepaneku, et alates tänasest järgida päevakorda märksa rangemalt. Presiidiumi üks tähtsamaid funktsioone on mitte rikkuda ise reglementi ega tõugata ka Ülemnõukogu reglemendi rikkumise teele. Tuleb juhinduda reglemendist ja jälgida selle täitmist. Sellepärast ma toetan ettepanekut jätkata tööd komisjonides. See pole tähtsusetum töö kui plenaaristung.

Juhataja

Antud juhtumil oli ettepanek Ants Pajult. Kas Ants Paju jääb oma ettepaneku juurde? Ants Paju.

A. Paju

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, austatud kolleegid! Ma ei teinud seda ettepanekut lihtsalt kapriisist, ei jälginud kapriisist kahe päeva jooksul põhimärksõnu, mille ümber on keerelnud jutt. Valijad teavad, et sellel nädalal on meie laua peal tegelikult meid väga sügavalt puudutavate seaduseelnõude pakett ja selleks anti meile nagu erakorralise, 14. istungjärgu

põhiõnnistus. Me oleme tegelikult juba teist päeva põhiküsimuste kallal, millega me oleme nagu näpuharjutusena läbi teinud uueneva reglemendi. Me oleme taas ennast näitamas uuenevates poliitilis-majanduslikes tingimustes oma naabritega. Ma pean siiski otstarbekaks täna esimesele lugemisele pandud üksikisiku tulumaksu ärakuulamist. Sest ma kardan, et rahandusministri esimene asetäitja Enn Roose on juba teist päeva vist ooteseisundis, et selle asjaga rahva ette tulla. Ma jään oma arvamuse juurde.

Juhataja

Ants Paju jääb oma ettepaneku juurde. Ja me paneme selle hääletamisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et täna läbi viia veel plenaaristung algusega kell 16.00? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 21 saadikut, vastu on 43 saadikut, erapooletuid on 7. Ettepanek ei leidnud toetust.

Kohtumiseni homme!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG 22. august 1990

Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta esimene lugemine

Juhataja (M. Lauristin)

Teeme kohaloleku kontrolli. Palun kontrollida kohalolekut.

Kohal on 71 saadikut, puudub 34. Palun neil, kes tulid hiljem, ennast puldi juures registreerida.

Lugupeetud saadikud! Aeg on nii kaugel, et saame tegelda nende küsimustega, milleks erakorraline istungjärg on kokku kutsutud ja jõuda päevakorra teise punktini, Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Üksikisiku tulumaksu kohta" esimese lugemiseni. Ettekandja on rahandusministri esimene asetäitja Enn Roose. Palun, härra Roose.

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja asetäitjad ja rahvasaadikud!

Täna esimesele lugemisele esitatud üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu rahvaarutelu käigus on avaldatud selle kohta diametraalselt vastukäivaid seisukohti. Ühtede arvamuse järgi on üksikisiku tulumaks, maksupõhimõtted ja -määrad täiesti normaalsed, teiste arvates tuleks üksikisiku tulumaks üldse maksusüsteemist välja lülitada. Oleme lugenud ka puhtemotsionaalseid arvamusi, et pakutud seaduseelnõu on rahvusliku röövimise, erainitsiatiivi põhjalaskmise, põllumajandusliku tootmise vastane jne. seaduseelnõu. Emotsionaalseid hinnanguid oli ka ajakirjanduses avaldatud artiklites. Valitsuse arvates ei ole selleks sisulist põhjust.

Kõigepealt, valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu projekt eeldab 1990. aasta arvestuses tulumaksu laekumist uute tulumaksumäärade järgi samal tasemel kui senikehtiv süsteem, mis on korrigeeritud andmete alusel 300 miljoni rublase aastalaekumisega. Seega ei ole tegemist tulumaksukoormuse üldise suurendamisega.

Teiseks. Täiesti teadlikult on pakutud tulumaksu koormus jagada ümber väiksematelt tulumaksu saajatelt suurematele. Selleks on kavandatud sisse viia progressiivne tulumaksustamine, s.t. kui tulud on üle 400 rubla, siis tuleks 400 rubla ületavatelt tuludelt maksta senise 13% asemel 24–33%.

Koos progressiivse tulumaksuskaalaga oli võimalik sisse viia ka nõndanimetatud maksuvaba miinimum 100 rubla, mistõttu tuludelt kuni 373 rubla maksavad kõik maksumaksjad vähem tulu kui seni. Kas selline tulumaksu ümberjagamine rikkamate kahjuks ja vaesemate kasuks on sotsiaalselt õiglane, on muidugi teie otsustada. Seejuures tuleb arvestada, et keskmine töötasu, mis tööandjad käesoleva aasta I poolaastal on välja maksnud, on 296 rubla kuus ja 75% sama näitaja tulumaksjatest satub just esimesse maksuskaalasse, s.o. kuni 400 rubla kuus.

Kuna Eesti Vabariigis puudub praegu statistika elanikkonna summaarsete tulude kohta, siis võib inimeste osa, kes satuvad 75% alla, olla faktiliselt väiksem. Me püüdsime teha uuringuid ja need näitasid, et tulude summeerimisel sattuvad esimesest skaalast teise 7,5% või 7,25% tulumaksjatest. Järelikult 70% on siiski suurusjärgu piir. On täiesti selge, et see 75% või 70% maksumaksjatest ei avaldanud esitatud seaduseelnõu maksumäärade kohta protesti. Protesteerinud on kõigepealt suurte sissetulekutega maksumaksjad ja need, kes seni üldse tulumaksu pole maksnud või on teinud seda vähendatud määrade järgi. Protesteerinud on seega enamjagu kooperaatoreid, osaliselt väikeettevõtjaid ja enamik ühissettevõtteid, samuti ka kolhoosnikud, põllumajandussaaduste individuaaltootjad, vanurid ja sõjaveteranid. Valitsus

on seisukohal, et kõik tulusaajad peavad edaspidi ühesugustel alustel maksu maksma. Järgnevalt veel üks probleem. Talude tulumaksust vabastus on ajaliselt viie aasta piirides. See taluseaduse paragrahv 30 lõige 2 on kajastunud ka üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõus. Probleem tekkis siin vaid valdade ja maakondade eelarvetulude saamises, sest 3/5 sellest peab kindlustama just üksikisiku tulumaks. Millest saavad vallad oma tulud, kui kõik põllumajandustöötajad, senised kolhoosnikud, hakkavad talunikeks? Ilmselt tekib siis küsimus, kas talunikud hakkavad ise vabatahtlikult oma tulusid valla ürituste läbiviimiseks koopereerima.

Kolmandaks. Rahvaarutelu käigus laekus palju ettepanekuid, kus on pakutud tõsta tulumaksuvaba miinimumi senise 100 rubla asemel kuus deklareeritud elatusmiinimumini või üle selle. On pakutud välja kehtestada maksuvabaks miinimumiks 125, 150 või isegi 190 rubla. Seda võib suurendada sõltuvalt või sõltumata deklareeritud elatusmiinimumist. Maksuseaduse ülesehituse printsiipidele see ettepanek vastu ei hakka, ainult et suurendades maksuvaba miinimumi 125 rublani kuus, peab suurendama samade maksulaekumite tagamiseks esimeses maksuskaala vahemikus maksumäära 16%-lt 18,7%-le, pakutud 150 rubla puhul 22%-le ja 190 rubla puhul 33,3%-le. Nende uute maksuvabade skaalade rakendamisega kaob sisuliselt esimene maksuskaala vahemik ja jääb teine, kolmas või viimase puhul ainult kolmas vahemik.

Neljandaks. Rahvaarutelu tulemuseks oli ettepanekute tulv, mis tuli seoses sellega, et seaduseelnõus puudusid soodustused lastega perekondadele ja perekondadele, kus on teisi ülalpeetavaid. Valitsus analüüsis seda probleemi väga põhjalikult. Sisuliselt on jutt peretoetusest, mille põhiosa moodustavad lastetoetused. Lugupeetud rahvasaadikud, arvatavasti saate aru, et kui rääkida tõhusalt toimivast lastetoetusest, siis ei saa praegusel ajal pidada silmas 10–20 rubla, vaid küllalt tõenäoline on rääkida 50 rublast või isegi üle selle. Statistika järgi on meil vabariigis 325 000 kooliealist ja koolieelset last, kellele lisanduvad veel 31 000 kutsekoolide ja keskeriõppeasutuste õpilast ning ca 35 000 kuni 3-aastast last. Kokku kuulub peretoetuste alla umbes 400 000 last. Kui võtta peretoetuseks igale lapsele vähemalt 50 rubla kuus, tuleks perefondi üldsummaks 240 miljonit rubla. See on praeguseid majanduslikke võimalusi arvestades ka lastetoetuse jaoks küllalt suur summa. Tõenäoline lahendus oleks selles, et peame piirduma ilmselt selektiivsete toetustega lasterikastele ja madalamate sissetulekutega perekondadele.

Fondi toetusi ei saa seejuures kindlustada just üksikisiku tulumaksu süsteemi kaudu. Lihtsamad arvutused näitavad, et isegi 400-rublase sissetuleku puhul, kui ühel vanemal on peres vaid 1-2 last, on kogu maksukoormus 48 rubla. Kui me jätame selle täiesti

maksuvabaks, isegi siis jääb 50-st rublast 2 rubla puudu. Aga mis rääkida, kui peres pole mitte üks laps, vaid kaks, kolm, neli ja enam last. Kui te teete ise need arvutused läbi, siis veendute, et üksikisiku tulumaksustamine ei ole süsteem, mille järgi saab peretoetusi ja lastetoetusi anda. Te veendute ka selles, et valikuline lastetoetus perefondi kaudu on õige tee, mille kaudu me saame selle probleemi lahendada.

Eesti Vabariigi Valitsus töötab praegu niisugust peretoetuse seaduseelnõu välja ja see peab rakenduma 1991. aastast koos üksikisiku tulumaksuga. On huvitav tõdeda, et eelmisel nädalal tuli ka Rootsist teade, mille järgi Rootsi Kuningriik loobub tulevast aastast üksikisiku tulumaksus perele suunatud maksutoetustest, ja seda teed läheb praegu enamik Euroopa maid. Viiendaks. Alimentide maksustamine. Ma loodan, et majanduskomisjonile üle antud ja teile varsti kätte jagatavad arvud muutuste kohta alimentide maksustamises veenavad teid selles, et vähemalt esimese maksuskaala järgi maksustatud üksikisikutest võivad uue korraga nii alimentide saaja kui ka maksja. Teistsugune on olukord kõrgete sissetulekutega inimestel, kus on kasutatud progressiivseid maksumäärasid. Lugupeetud rahvasaadikud, üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu koostamise põhimõtted olid valitsuses üldjoontes samad mis ettevõtete tulumaksu puhulgi. Need olid järgmised: maksud peavad olema kõigil ühesugused, maksustamisele peavad kuuluma kõik tuluallikad, maksumäärade hulk peab olema väike ja maksukoormus peab olema rahvusvaheliselt võistlusvõimeline, et Eestisse tuleks sisse väliskapital. Eesti valitsus on neid printsiipe esitatud seaduseelnõus järginud. Niisiis, üksikisiku tulumaksast peab laekuma kohalike omavalitsuste eelarvetesse summaarselt umbes 300 miljonit rubla. See on *ca* 2/3 nende eelarvete tulupoolest. Valitsus on seisukohal, et tulevikus peab üksikisiku tulumaksu laekum suurenema ja seda eeskätt töötasude suurendamise arvel. Ilmselt tuleb lähemas tulevikus jõuda olukorrani, kus üksikisiku tulumaksu laekumid moodustaksid umbes kolmandiku kõikidest maksulaekumitest, see on meie tingimustes praegu *ca* 300 miljonit rubla. Sellist muutust silmas pidades on vaja iga tulumaksu maksja otsesemalt siduda eeskätt kohaliku omavalitsuse majandustegevusega, ka suurendada maksumaksjate vahetut osavõttu omavalitsuste majandustegevusest. See tähendab maksumaksjate kontrolli raha kulutamise üle.

Tulumaksu maksjad jagunevad järgmiselt. Esimesse skaalasse, nagu ma ütlesin, langeb 75% maksumaksjaid, teise ja esimesse skaalasse 24,5% ning esimesse, teise ja kolmandasse skaalasse *ca* 0,5%. Seega on kolmas skaala praegu väga sümboolne. Maksubaasiks arvestatakse 1990. aastal 3 miljardit 80 miljonit rubla ja 1991. aastaks loomuliku juurdekasvu tingimustes 3,4 miljonit rubla. Valitsuse seisukohta, et üksikisiku tulumaksu osatähtsust tuleb suurendada, soodustavad ka järgmised tõenäoliselt ette võetavad sammud. Liha- ja

piimadotatsiooni ärajätmisega kaasneb ettevõtte tulumaksu vähendamine, sellega kaasneb omakorda maksubaasi tõus, arvestades 80%-list kompensatsiooni, umbes 125 miljonit rubla ehk 3,7%. Uue sotsiaalmaksu sisseviimisega printsiibil 10 + 10 suureneks üksikisiku tulumaksu baas veelgi 340 miljoni rubla ehk 10% võrra. Maksimaalset sotsiaalmaksu arvestades isegi veel kuni 8%. Seega võib juba 1991. aastal üksikisiku tulumaksu laekumi osatähtsus praeguste eelarvete koondkulude koosseisus suurenedagi 24–30%-ni, mis üldsummas on kuni 700 miljonit rubla. Edaspidi ilmselt suureneb üksikisiku tulumaksu baas veelgi seoses sellega, et langevad ära dotatsioonid elamu-kommunaalteenustele, kütte- ja energeetikahindadele või -toodetele ning transpordile, samuti seoses iga teovõimelise kodaniku intensiivse ettevõtlusega.

Millised näevad siis uued Eesti Vabariigi tulumaksuseaduse eelnõu projekti maksumäärad välja rahvusvahelisel foonil? NSV Liidus planeeritakse alates 1. jaanuarist 1991 tulumaksu 13–60%-ni. USA-s on see praegu 15–33%. Kanadas kõigi maksude osas 17–29% ja lisaks veel provintsimaksud 43–60% riigimaksudest, Rootsis kuni 65%, Saksamaal kuni 53%, Soomes kuni 51%. See näitab, et meie tulumaksumäärad on konkurentsriikide omadest poolteist kuni kaks korda väiksemad.

Lugupeetud rahvasaadikud, lubage mul järgnevalt peatuda veel üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu redaktsiooniparandustel, mis peaksid olema kõigile juba kätte jagatud, ja nendel ettepanekutel, millele valitsus ei ole reageerinud.

Esimene parandus on paragrahv 1 lõige 4. Siin on vaidluse all kogu aeg olnud, kuhu peab laekuma üksikisiku tulumaks. Seaduse järgi, seaduseelnõu järgi peab see laekuma elukohajärgse kohaliku omavalitsuse eelarvesse. Tallinn ja teised suuremad linnad taotleavad seda töökohajärgse omavalitsuse eelarvesse. Ilmselt tuleb neist aru saada, miks nad seda taotleavad, aga enamiku valdade ja maakondade huvides on, et see laekuks just elukohajärgsesse eelarvesse. Teiseks paragrahv 3, piiratud tulumaksukohustus. See on sel juhul, kui tekib küsimus, et Eesti tulumaksuseaduse järgi toimub kahekordne maksustamine. Kui näiteks Eestist lähevad inimesed Soome tööle, siis maksustatakse neid seal Soome tulumaksuseaduse järgi ja Eesti seaduste järgi. Kuna nad on siin püsivad elanikud, siis peavad nad maksma ka tulumaksu ja vastupidi, kui Eestisse tulevad vastavad inimesed teistest liiduvabariikidest või teistest riikidest ja saavad siin tulusid. See reguleeritakse üldjuhul senise tava järgi – kui võõraste riikide püsivad elanikud ajutiselt töötavad ja saavad tulu teise riigi territooriumil, siis lahendatakse asi elukohajärgse riigi tulumaksu võtmise kasuks. Selle aluseks on riikidevahelised lepingud. Järelikult peame jõudma Soome, Vene Föderatsiooni,

Läti, Leedu ja Rootsiiga juba sellel aastal ka maksukokkulepeteni, kuidas maksustada vastastikku eri riikide kodanikke oma territooriumil.

Paragrahvis 5 on suurem parandus 1. lõike 1. punktis, kus on öeldud, et ettevõtetest saadud tulu on maksuobjekt, mida on vähendatud selle tulu saamiseks tehtud kulutuste võrra. See on töö käigus muutunud täpsemaks ja kõlaks edaspidi niimoodi: "Maksuperioodil ettevõtlusest saadud kogu tulu, mida on vähendatud selle tulu saamiseks tehtud kulutuste võrra, on maksuobjekt. Kulutuste alla kuuluvad kulutused materjalidele, komplekteeritavatele toodetele, transpordile, energiale, kütusele, allhangetele, töötasudele, lähetustele, reklaamile, amortisatsioonieraldiste arvel tehtavatele investeeringutele, muudeks maksudeks peale käesoleva maksu, maksetele ja muud kulutused vastavalt käesolevale seadusele ja Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korrale." Põhimõtteliselt samasugune muudatus on pakutud välja ka ettevõtte tulumaksu vastavasse ossa, mis iseloomustab brutokasumit. Samas paragrahvis lõige 2 on juurde tulnud punkt 1, mis kuulutab lisaks individuaallaenu tasutud krediidiprotsentidele ja kindlustuse sissemaksetele maksuvabaks ka haridusele tehtavad kulutused. Esimesed olid ka varem tekstis sees, aga nüüd on toodud siia kokku.

Järgmine põhimõtteline muudatus on paragrahvis 8 lg. 1 p. 1 ja seal on redaktsiooniliselt täpsustatud, et tulumaksuga ei maksustata intresse tegeliku inflatsiooni piirides. Kuna see oleneb inflatsioonist, siis on sõltuv ka intressidelt võetava tulumaksu määr. Paragrahvi 8 lg. 1 p. 16 on lisatud, et ei maksustata Eesti Vabariigi riiklikke preemiaid ja sama lõige p. 15 on pakutud jätta välja esemelised auhinnad. Me saime hiljuti USA-st oma maksuseaduse retsensioone, kus nad vastupidi väidavad, et USA-s on seoses profispordiga väga tugevasti maksustatud just kõik esemelised ja rahalised auhinnad, mis spordivõistlustel saadakse. Võib-olla siis, kui meil profisport areneb nii kaugele nagu Ameerikas, tuleb ka selle peale minna, aga esialgu on ettepanek võtta sõna "esemelised" siin maha.

Põhimõtteline ja interpreteerimist vajav parandus on tehtud paragrahvis 9, mis käsitleb tuludeklaratsioone. Siin on öeldud, et tulusid omavad teovõimelised üksikisikud. Sõna "teovõimelised" on dešifreeritud tsiviilkoodeksis, see jätab välja kuni 15-aastased lapsed ja muud teovõimetud inimesed. Teovõimelised isikud on kohustatud esitama tuludeklaratsiooni ja deklareerima oma tulusid. Ja lõige 2 ütleb, et kuni 15-aastased lapsed deklareerivad oma tulusid vanemate, lapsendajate või eestkostjate tulude koosseisus 15–18 aastani ainult siis, kui neil on iseseisvaid tulusid. Sama paragrahvi 3. lõikes on tehtud parandus vähendatud tuludeklaratsioonide esitajate kohta – kui üksikisik töötab terve aasta (maksuaasta ainult) töölepingu alusel ühe tööandja juures, siis on ta tuludeklaratsiooni esitamisest vabastatud.

Järgmised parandused paragrahvis 13 ja paragrahvis 19 on täpsustavad ja redaktsioonilise iseloomuga. Suurem sisuline parandus on paragrahvi 21 lg. 2 p. 2. Meie retsensendid pakkusid siin välja täienduse – intressid pangahoiustelt ja muudelt laenudelt. Algtekstis oli intressid laenudelt. Ja punktis 4 on lisatud – summad, mida saadakse müügi- ja soetushinna vahena hoonete, maa ja mootorsõidukite, aga samuti välismaise audio-, video-, kompuuter- ja paljundustehnika müümisel. Nende kaubaartiklite puhul on ajaline piir, mida ületades võib müüa nad ilma maksustamiseta, selle sees aga ainult maksustades. Siis on lisatud paragrahv 24, kuna kohalik omavalitsus on kõigile maksumaksjatele lähemal ja eriti väikepõllupidajate või aiamaapidajate puhul tekib olukord, kui nad kasvatavad põllumajandussaadusi ainult endale, oma tarbeks ja juhuslikult müüvad või siis on isegi väikse maalapi peal orienteerunud müügisaaduste kasvatamisele. Seda näeb kõige paremini kohalik omavalitsus, kes võib anda maksusoodustusi. Ja viimane tähtsam parandus on paragrahvis 28 lg. 2, kuhu on lisatud, et Eesti Vabariigis puudub praegu majanduskohus ja seetõttu peab valitsus ilmselt ajutiselt kehtestama maksuvaidluste läbivaatamise erikorra, mis ei nõua pöördumist kohtu poole, kuid ka ei välista seda pöördumist.

Nagu te näete, on rahvaarutelu käigus seaduseelnõus tehtud terve hulk parandusi, mis enamikus on täpsustava iseloomuga. Tulumaksu põhialused on jäänud alles ja ilmselt nii see peabki olema, eest seaduseelnõu läbis enne teie ette tulekut ekspertiiside kadalipu. Valitsus annab endale täielikult aru, et teile täna aruteluks antud seaduseelnõu kaheksa lehekülge on tõesti vaid üksikisiku tulumaksu seaduse aluskonstruktsioon, mida Ülemnõukogu iga järgnev istungjärk hakkab võib-olla finessidega täiendama ja mida saab enam-vähem lõplikuks lugeda ehk alles mõne aasta pärast, kui seadus on kasvanud ca 40–50-leheküljeliseks. Seega tänasest alles algab töö sellesuunalise seadusandlusega. Ja lõpuks. Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, ma saan aru, et üksikisiku tulumaks on põhjustanud paljude teie valijate erinevaid reaktsioone, aga lubage ma lõpetan oma ettekande lõikudega Saksa professori Jochen Lange retsensioonist meie tulumaksuseaduse kohta. Tsiteerin: "Teie sihiasetust luua selline maksusüsteem, mis võimaluse korral ei sisaldaks ühtegi maksuprivileegi, vaid teostaks ilma kitsendusteta võrdset maksustamist tootlikkuse alusel, tahaksin ma eriti toetada. Just see on ka minu reformi ettepaneku aluseks." Tema teebki uut Saksamaa üksikisiku tulumaksu seaduseelnõu. Ja teine lõik: "Teil on ajalooliselt ainulaadne võimalus algusest peale rakendada maksusüsteemi, mis kõige paremini vastab sotsiaalsele turumajandusele, ning vältida vigu, mida Lääne demokraadid on teinud maksuseaduste väga noores ajaloos." Aitäh, sellega lõpetan.

Juhataja

Aitäh, Enn Roose. Enne kui asuda küsimuste juurde, tahaksin kõigepealt teid informeerida sellest, et teile antud päevakorras on juhtunud eksitus, härra Nymann ei ole kaasettekandja mitte teises, vaid kolmandas punktis. 2. punktis on üks kaasettekandja, see on härra Kuddo. Kuid kuna härra Kuddo on täna ära – ta oli valmis meie ees eile esinema, aga me ei jõudnud nii kaugele –, siis esitab informatsiooni sotsiaalsete taustade kohta proua Oviir. Majanduskomisjoni poolt esineb informatsiooniga komisjoni esimehe asetäitja härra Koha. Seda silmas pidades tahaksin teie käest küsida, kas me kuulame proua Oviiri ära ja küsime siis, sest nähtavasti vastab tema ettekanne mõnelegi küsimusele, või esitame enne küsimused härra Roosele? Ma teeksin proua Oviirile ettepaneku pidada praegu kaasettekanne ja siis võime mõlemale eraldi esitada küsimusi. Hallaste.

I. Hallaste

Austatud istungi juhataja, austatud ettekandja! Kristlik-demokraatlikul fraktsioonil on sellele seaduseelnõule terve rida etteheiteid.

Kõigepealt, miks peab seadus olema nii laste- ja perekonnavaenulik? Kui pereisa tahab rohkem teenida, siis võetakse talt järjest suuremat tulumaksu, et mingisugune ministriumiametnik või kõigi rahvaste isa saaks seda kuskil pärast jagada ja hea olla.

Kas ei oleks mõistlik panna paragrahvi 8 lõige kahte, et tulumaksustamisele ei kuulu 1200 rubla aastas iga perekonnaliikme kohta.

Te ütlesite veel, et lastetoetused makstakse sotsiaalfondist. Meil on 40 aastat räägitud, kuidas sotsialistlik riik hoolitseb perekonna ja laste eest, ja neile on jagatud välja kulutuste jaotus pensionideks ja toetusteks 1990. aastal. Selle järgi on lasterikaste ja väikese sissetulekuga perede toetus ainult 0,7 miljonit. See ei ole mingisugune raha. Järelikult ei ole siiamani mingit hoolitsust olnud. Ja pole ka mingit lootust, et selline hoolitsus realselt tulevikus tuleks. See on üks probleem.

Teine probleem. Tulumaksumääradest rääkides tõite esile Ameerika Ühendriikide tulumaksuseaduse ja leidsite, et sealsed spetsialistid hindasid need maksumäärad õigeaks või normaalseks. Ma vaidleksin siin vastu just nimelt sellest lähtudes, et 12 000 Nõukogude rubla, mis on pandud kõrgema tulumaksu määra aluseks, on musta turu kursi järgi võttes 600 dollarit. Kui see ei ole isegi mitte aasta- vaid kuusissetulek, siis sellega makstakse inimestele toetusi juurde, mitte ei võeta sealt raha ära.

Järelikult ei saa meie oma vaesuses arvestada rikaste maade tulumaksumäärasid ja sellisel juhul ei ole progresseeruvat tulumaksu üldse võimalik rakendada. Kas ei oleks võimalik üks tulumaksumäär, 15% kõigile? Aitäh!

E. Roose

Lugupeetud rahvasaadik! Ütlen ausalt, et siin on muidugi rohkem küsimusi kui kaks.

Esimene probleem – laste- ja perekonnaaenulik. Püüdes selgitada, et valitsus tahab ja loeb õigeks ning vajalikuks lahendada lastetoetust perefondi kaudu. Ja ettekandes ma ütlesin ka, et valitsuses töötatakse praegu välja selle fondi ja peretoetuste põhimõtteid. Need tulevad realiseerimisele üheaegselt üksikisiku tulumaksuga ja moodustavad alates 1. jaanuarist 1991 komplekti või paketi, kuidas soovite. Püüdsin kõigile saadikuile oma avasõnas põhjendada, et maksusüsteemiga seda probleemi põhimõtteliselt lahendada ei saa, ükskõik mis risti-rästi arvutusi te ka ei tee. Isegi täieliku tulumaksust vabastuse puhul tekib uus sotsiaalne ebavõrdsus ja ilmselt ei ole me praegu nii rikkad, et suudaksime kõikidele perekondadele, ka nendele, kellel on väga suured sissetulekud ja vähe lapsi, selle peretoetuse kindlustada.

Maksuvabastus 1200 rubla ühe perekonnaliikme kohta, isegi kui see läheks esimesse maksuskaalasse, s.o. 16%, annaks lastetoetust kuu arvestuses 16 rubla. See on väga väike summa, sellega te lapsi ei kasvata, lapsi rohkem ei soeta ja peret ei toeta. Ma tõin näiteks, et summa, millest võiks rääkida, on 50 rubla, mitte vähem. See tähelepanek, et 1990. aasta eelarves on eraldatud 0,7 miljonit rubla, on täiesti õige ja ilmselt valitsus ei orienteeru tuleval aastal sellele, vaid hoopis kõrgemale summale. Aga kuna see on sotsiaalministri tegevussfäär, siis ma ei teeks siin praegu prognoose, kui suur see summa peab olema ja mis kriteeriumi järgi ta välja makstakse. Ilmselt tuleb sotsiaalminister härra Kuddo teie ette võib-olla isegi käesoleva aasta septembri istungjärgul. Viimane väide selle kohta, et USA-s on 1200 rubla umbes 60 dollarit, on väga õige, aga nii vaesed, kui me oleme, nii suurtes summades saame ka rääkida. Kas tulumaksumäär võiks kõigil olla 15%? Võiks küll. Võiksime säilitada täpselt sama süsteemi nagu praegu, kus tulumaksumäär üle 100 rubla on 13%, saame samad rahad riigieelarvesse. Kui soovite, otsustage niimoodi.

P. Grigorjev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud ettekandja! Ma ei nõustuks teie väitega, et kaluritel on kõrge palk. Nad töötavad kuue kuu jooksul 24 tundi päevas, mistõttu neid on raske võrdsustada tavaliste töötajatega. Ent mul on ka kaks küsimust. Te olete veendunud, et 70% neist, kes sel aastal teenivad 375 rubla kuus, ei kaota selle maksustamisega midagi. Kuid kui lugeda

riigieelarve koondosakonna peaökonomisti esitatud õiendit, siis on seoses palgatõusuga keskmine palk juba tuleval aastal 406 rubla. See tähendab, et kõik satuvad kõrgendatud, progressiivse maksuskaala alla. Teine küsimus on selle kohta, et teie seadusest ei paista absoluutselt välja üksikisikut toetavate maksude piirmäär. Ütleme, et mingi kalur maksab kahe aasta vältel 33% tulumaksu, 33% alimente ning veel 20% kohtukulusid. Mida ta toob sel juhul perekonnale, miks pole seaduses midagi selle kohta öeldud? Tänan!

E. Roose

Nende 70 ja 75% ning keskmiste töötasude hindamisel on põhiliselt toetunud ainult Eesti Statistikaameti andmetele, mitte isiklikele veendumustele. Need andmed räägivad, et selle aasta I poolaasta jooksul on tööandjate poolt väljamakstud keskmine palk 296 rubla ja see on eelmise aasta sama ajaga võrreldes kasvanud 14,1%. Ma ei tea, millise interpoleerimisega te saate need andmed, et keskmine palk kasvab tuleval aastal 406 rublani. Võib-olla see on õige, aga ma ei ole neid andmeid ja põhjendusi näinud.

Seda, mis puudutab peretoetusi ja maksusõbralikkust, püüdsin oma eelmistes vastustes ja põhiettekanades juba põhjendada. Mis puutub aga sellesse, et üks inimene saab oma tulud ühe tunni eest, teised sama tulu 8 tunni eest ja kolmandad peavad 24 tundi töötama, siis maksumaksmise seisukohalt peavad olema kõik tulusaajad võrdsed selles mõttes, et me ei suuda kunagi hinnata, kas on tehtud üks tund või 24 tundi tööd. Töö intensiivsuse parameetreid ei oska me maksuseadusse kunagi sisse viia. Aitäh!

Ü. Aaskivi

Lugupeetud ettekandja! Ma ei tahaks esitada enam küsinust seoses selle paljuräägitud pere arvestamisega üksikisiku tulumaksu projektis, vaid teeksin sellise ettepaneku: kas on mõeldav, et järgmiseks lugemiseks oleks meil koos üksikisiku tulumaksu arutamiseks laual ka paberid sotsiaalfondi jaotuse kohta? Sealt oleks siis juba näha nende pereprobleemide lahendused, mida praegu püütakse ajada selle üksikisiku tulumaksu kaela ja millest te olete rahva hulgast tulnud parandusettepanekute järgi otsustades püüdnud väga lühidalt vabaneda, väites, et see ei olegi nagu üksikisiku tulumaksu küsimus, vaid tuleb lahendada sotsiaalfondiga seoses. Aga kas üksikisiku tulumaksu puhul on arutatud ka seda, et maksustatava aastatulu kindlaksmääramisel arvatakse tulust maha annetused registreeritud fondidele, loomeliitudele ja usuühingutele? Ja teine küsimus on seotud sellega, kas on arvestatud elatusmiinimumi ja millisele seisukohale ikkagi lõplikult jäädakse sellele vastava

summa jätmisel maksuvabaks. Kas mõistet "elatusmiinimum" hakatakse meil selliste seaduste edasisel arutamisel rakendada? Aitäh!

E. Roose

Teie esimese palve sotsiaalfondi jaotuse kohta annan ma edasi minister Kuddole. Kuna ka minister Oviir on siin, siis võib-olla saate selle informatsiooni teada isegi kahe inimese andmetele tuginedes. Annetuste kohta on olemas paragrahv 19, kus on järgmine tekst: maksustatava aastatulu kindlaksmääramisel arvatakse tulust maha annetused Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumis, Eesti Vabariigi Valitsuses registreeritud fondidele, loomeliitudele, usuühingutele ja nende ühendustele. Sellega peaks olema teine küsimus vastatud. Mis puutub elatusmiinimumi, siis ilmselt valitsus peab lähemal ajal, ma mõtlen selle aasta kahte järgnevat kuud, deklareerima, milline see on. Aga ma toonitan, et elatusmiinimumi tase ja maksuvaba tase ei ole omavahel ilmtingimata determineeritud seoses. See võib olla üks ja sama summa, aga ei pea olema. Aga selleks, et viia nad ühte, ütleme, kui elatusmiinimumiks kuulutatakse 125 rubla, võime selles seaduseelnõus 100 rubla asemel panna 125 rubla ja tõsta esimese skaala protsenti 18,7%-ni. See on täiesti teostatav asi. Aitäh!

P. Priks

Paragrahv 24 on öeldud, et kohalik omavalitsus võib anda maksumaksjatele maksusoodustusi. Kohaliku omavalitsuse aluste seaduse järgi on kohaliku omavalitsuse organiteks esiteks volikogu, teiseks – valla-, alevi- ja maavanem ning linnapea, kolmandaks – linnavalitsus ja maakonnavalitsus, ja neljandaks – revisjonikomisjon. Nüüd ma tahaksin teada, kes nendest siis otsustab, kellele anda soodustusi ja mis kriteeriumide järgi. Äkki võib nii juhtuda, et ühele ettevõttele antakse linnas või maakonnas soodustusi, teisele ei anta, ühele talupidajale antakse ja teisele ei anta. Kas selline asi ei vii altkäemaksudeni? Aitäh!

E. Roose

Mul ei ole kahjuks praegu käes kohalike omavalitsuste seadust, aga ma võin refereerida vaid põhimõtet. Kohalikud maksud laekuvad esimese astme kohaliku omavalitsuse eelarvetesse. Kui esimese astme kohalik omavalitsus, s.t. vallad ei ole moodustatud, siis täidab tema funktsioone teise astme kohalik omavalitsus, tähendab maakonnad ja vabariikliku alluvusega linnad. Ja kui esimese astme taset ei ole, siis ilmselt läheb see automaatselt kohe teisele tasemele üle. Kas siin võib tekkida onupojapoliitika? Jah, võib küll, aga igasuguste maksusoodustuste puhul võib tekkida onupojapoliitika, ka nende puhul, mida annab valitsus.

Nii et, kui maksusoodustused on diferentseeritud näo või silmade järgi, siis on need muidugi väga halvasti kehtestatud soodustused. Nad peaksid olema kehtestatud mingite üldkriteeriumide järgi, see on minupoolne soovitus kohalikele omavalitsustele. Aga kõrgeim kohaliku omavalitsuse võim on ikka volikogu ja see määrab, kas ta volitab asja edasi ajama valitsust või kohalikku omavalitsust või hakkab ise sel teemal otsuseid vastu võtma. Aitäh!

M. Madisson

Lugupeetud eesistuja ja härra Roose! Üksikisiku tulumaksust peaks laekuma esimese tasandi omavalitsuste, seega siis valdade, tulevaste valdade ja kohalike linnade, alevite eelarvesse 300 miljonit rubla. See on 75% nende eelarvest. Kas on tehtud arvutusi, kuidas see tegelikult jaguneb valdade ja teiselt poolt alevite ning linnade vahel. Asi on selles, et sellistes valdades, kus on ainult talunikud, kes esialgu üldse maksu ei maksa, ja muid palgalisi on hästi vähe, ei laeku ju eelarvesse peaaegu midagi või laekub väga vähe. Tekib väga palju vaeseid valdasid või teisiti öeldes – see seadus ei soosi meil üldsegi valdade teket, sest vald ilma rahata ei ole ju mingi vald. Kas see on läbi arvatud just selle pilguga või on arvesse võetud vabariigi keskmine, see 300 miljonit, mis ei olegi nii vähe, aga igasugune keskmine on ju väga petlik. Aitäh!

E. Roose

300 miljonit on umbes 2/3 praeguste kohalike eelarvete kulutuste üldsummast, mitte 3/4, see on täpsustuseks. Aga analüüs praeguste maksulaekumise kohta seniste maksuskaalade ja maksumäärade juures on tõesti tehtud ja see näitab, et valdadel ja maakondadel – analüüs on muidugi praegu tehtud maakondade ja linnade kaupa, valdade kaupa kahjuks mitte – on maksubaasid väga erinevad ja seetõttu on ka laekumid eelarvetesse väga erinevad, proportsionaalselt sellega, kui suured on praegu nende maakondade eelarvelised kulutused. Vahed on kuni neljakordsed. Kui keskmiselt vabariigis peaks 3/5 eelarveliste kulude katmisest kindlustama individuaalne tulumaks, siis näiteks Hiiumaal moodustab see praeguste maksumäärade järgi ainult 1/3. See ebaühtlane tulumaksu laekumine on tingitud ka sellest, et nende maakondade territooriumidel on väga palju Tallinna koondiste filiaale, kes tsentraliseerivad kõik maksud Tallinna. Nad laekuvad sisuliselt Tallinna linna eelarvesse ja ka vabariigi eelarvesse. Ja seetõttu ei ole ilmselt ainukeseks lahenduseks mitte tulumaksude diferentseerimine maakondade ja linnade järgi, vaid eelarvete, riigieelarve ja nende maakondade ning tulevikus valdade eelarvete tasaarveldused mingite kriteeriumide alusel – kas siis lähtudes keskmisest inimeste arvust teatud kulutuste summale või laste arvust,

sõltuvalt sellest, mida tahetakse finantseerida. See töö praegu rahandusministeeriumis käib, aga see ei ole veel lõpetatud.

Ilmselt septembrikuus hakkate samas saalis ka seda arutama. Nii et praegu on väga suur dilemma, kuidas need tasakaalustatud eelarved teha. Aga lahenduseks on ainult eelarvete tasaarveldused. Aitäh!

A. Paju

Austatud juhataja, härra Roose! Minul oleks üks tähelepanek, üks ettepanek ja üks küsimus. Esiteks. Teie ettekanne oli seatud arvutuslikule vundamendile, mis seisnes korrumptamiskajamise tehetes. Sellest oli raske välja lugeda maksupoliitika aluseid, mis aitavad inimestel seda poliitikat mõista. Seepärast ka rida küsimusi. Näiteks, kas maksud on need, mis täidavad riigikassat, või on see vahend, mille kaudu riik saab inimesed kaasa haarata jne. Sellel erakondade kujunemise ajajärgul, kus igaüks muretseb endale toetajaskonda maksupoliitika määratluse kaudu, on ju maksuseaduse valik omamoodi maailmavaate valik. Kas te tahtlikult hoidusite sellest? Ettepanek oleks aga niisugune: kas paragrahvis 19 on meelega välja jäetud näiteks annetused spordile või see ei passi siia ritta? Ja kolmas küsimus. Te muutsite oma esinemise veenvaks positiivse retsensiooni abil, aga kas retsensentide hulgas oli ka selle maksuseaduse negatiivsete külgede väljaütlejaid? Aitäh!

E. Roose

Me püüdsime maksupoliitika põhimõtet avaldada selles esimeses kaaskirjas või seletuskirjas, mis teile anti välja juba ilmselt augusti alguses, siis, kui te saite kõik need kolm maksu pluss veel rida muid maksuseaduste eelnõusid. Lühidalt öeldes on maksupoliitika selles, et me peame suurendama ja meil on kasulik suurendada otseseid makse, üksikisikute tulumaksu kõigepealt. Nii seotakse üksikisik sellega, kuidas tema raha kulutab kõigepealt kohalik omavalitsus, tal on kontroll selle raha kulutamise üle, ja nagu ütles rahvasaadik Grigorjev, ministeeriumi ametnikud ei saa kulutada raha oma äranägemise järgi. Aga muide, üksikisiku tulumaks ei jõuagi ministeeriumi ametnikuni. Me peame vahendama ettevõtte tulumaksu osa, sest ettevõtte tulumaks on väga labiilne maksusüsteem ja sõltub palju sellest, kuidas ettevõtted hakkavad kombineerima. Kui teiste riikide kogemusi silmas pidada, peaksime maksu – üksikisiku tulumaksu osa üldises laekumis viima 1/3-ni ja vähendama samaaegselt ettevõtte tulumaksu 8 korda, võrreldes individuaalse tulumaksuga.

Teie poolt soovitud spordiannetused on paragrahvis 19 kindlalt sees, sest ka spordifondid võivad olla registreeritud vabariigi valitsuses ja Ülemnõukogus. Kandke või laske kanda sinna

nii palju raha kui soovite, maksust vabastamise tingimuseks on, et fond peab olema registreeritud, mitte nurgatagune.

Nüüd, kas retsensioonid olid ka negatiivsed? Me saime retsensioonid kätte Saksamaalt, Rootsist, Kanadast ja USAst. Kuigi me saatsime oma maksuseaduse eelnõud 23 maksuspetsialistile, saime retsensioonid kätte ainult umbes kümnelt. Oli puhkuste aeg ja nad ei ole vist senimaani tulnud puhkuselt tagasi. Aga sellegipoolest ma ei saa öelda, et põhimõtete kohta oleks olnud negatiivseid hinnanguid. Põhiline täiendus, mida lugupeetud retsensendid välismaalt on meile pakkunud, on väga rikkalik kogemus nende ettevõtluse ja maksumaksmise vormide osas, mida me ei ole veel uneski näinud või milleks pole tingimusi ja situatsioone tekkinud. Ja seetõttu nad küsisid, miks see või teine situatsioon on jäänud meie maksuseaduses kajastamata. Ilmselt me peamegi hakkama neid kajastama, kui tekivad vastavad ettevõtluse ja arvelduse vormid. Praegu ei ole Eestis nende vormide rakendamiseks isegi seaduslikku alust olemas. Eriti puudutab see eri maades olevate emaettevõtete väliskapitaliga seotud tulude maksustamist jne. Ja võib-olla ainuke negatiivne, isegi mitte negatiivne, vaid teie avaliku arvamusega kokku langev parandus oli Ameerikast antud soovitus viia maksuvaba miinimumi samale tasemele, nagu on elatusmiinimum. Aitäh!

A. Maarend

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Ma jätkaksin ka samas plaanis. Kas me ikka saame praeguses olukorras üksüheselt võrrelda maksumäärasid, maksukoormust arenenud lääneriikidega, kus rahvas, elanikkond on rikas? Meil on vastupidi. Elanikkonna käes on võib-olla üks neljakümnendik Eesti rikkusi. Kas me ei peaks rohkem võrdlema ennast näiteks kas või Saksamaaga pärast Teist maailmasõda, kui ta alustas oma majandusreformi. Ma toaksin siin mõned arvud. Kui praegu on Lääne-Saksamaal töötajaskonna maksukoormus umbes 34%, siis näiteks 1950. aastal oli see 13%. Kas me saame minna kõrge maksukoormuse peale praegu, kui meil seisab ees inflatsioon, kas me saame arvestada praegu palka 400 või 300 rubla, kui alles oktoobris hakkab meil palgatõus, mis muudab ju tegelikult situatsiooni? Nüüd veel. Kui me räägime USA näidetest ja USA maksudest, siis on meil maksumäärad tõesti sarnased USA omadega, kuid ma toaksin siin näite USA neljaliikmelise pere kohta, keskmise pere kohta, kes 1988. aastal sai sissetulekut 31 000 dollarit. See oleks läinud maksukategooriasse 28%, kuid USA-s läheb just nimelt sissetulekust mahaarvamisele kindel summa iga elaniku kohta, mille kohta ka siin härra Hallaste tegi ettepaneku. See on umbes 2000 dollarit, ja kui arvestada ka muid mahaarvamisi, siis selgub, et Ameerika keskmisel perekonnal tuleb faktiliselt 8,8% tulumaksu. Vähemalt nii oli see 1989. aastal. On tehtud

ettepanekuid arvata maksualusest summast maha sissemaksed kohalikesse heategevusfondidesse. Meile jagatud paberites on kirjutatud, et neid ettepanekuid ei ole arvestatud, sest ei ole garanteeritud niisuguste summade kasutamine vabariigi üldkuludes. Ma kaldun arvama, et olukord on just vastupidi. Kohalikke fonde kontrollitakse palju paremini, ning kui arvestada, et need maksud ka laekuvad kohalikku eelarvesse, siis tekitab selline suhtumine natuke hämmastust. Kas ka see ei peaks ikkagi minema maksudest mahaarvamisele? Tänan!

Juhataja

Praegu pole sõnavõttude aeg. Täiendava statistika ja arvamuste avaldamine kuulub teise lugemisse ja sõnavõttudesse. Palun, härra Roose.

E. Roose

Kui me oleme vaesed, kas me saame rakendada samasuguseid tulumaksu põhimõtteid ja maksukoormust nagu teistes riikides? Minu arvates ei sõltu tulumaksu võtmise mehhanism ja tema loogika vaesusest või rikkusest. Küll sõltub sellest aga tulumaksukoormus. Ja seda – tulumaksu ja kõikide teiste maksude koormust kokku – ei ole valitsus praegu senisega võrreldes suurendanud ega vähendanud, vaid arvutanud välja praeguse eelarve summaarsete kulude, s.t. riigieelarve ja kohalike eelarvete kulude summa tasemel. Kui teie ja kohalikud omavalitsused kinnitavad väiksemad eelarve kulutused, siis võivad minna ka maksud väiksemaks. Kui te võtate vastu tuleva aasta eelarve, palun püüdke seda teha. Mina kirjutaksin heameelega suurema maksumäära numbri asemel väiksema numbri. Leian, et see soodustaks ettevõtlust ja soodustaks turumajandusele üleminekut Eestis, aga antud juhul saame lähtuda ainult kinnitatud eelarve tasemest. USA maksumäärasid dubleerisime või kopeerisime ligilähedaselt, aga maksuskaalasid kopeerisime küll täielikult, kuid mitte absoluutväärtuses, vaid selles, et keskmine maksuskaala hakkab peale natuke kõrgemal tasemel kui inimese keskmine sissetulek. Ameerikas on praegu keskmise maksumaksja sissetulek 30 000 – 40 000 dollarit aastas. Ja maksumäär 28% hakkab peale üle 40 000-dollarise sissetuleku puhul. Meie planeerisime ka, et teine maksumäär hakkab peale kaugel üle keskmise, s.o. alates 400 rublast. Ja keskmine on praegu, tuletan meelde, 300 rubla, mille baasil me arvestasime selle inflatsiooninihke juba ette sisse. Kohalikesse heategevusfondidesse võib annetusi teha maksuvabalt põhimõtteliselt küll. Ma usun, et selle võiks komisjonides veel kord läbi vaielda ja siis lõplik otsus vastu võtta. Maksuseadusega see niivõrd seotud ei ole. Tegelikult on ükskõik, kuhu makstakse annetusi.

H. Peterson

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Mul on küsimus tulumaksu skaala kohta. Näiteks on 300 rublast kuni 1000 rublani üks skaala. Siia mahub just ära korraliku töömehe palk ja ausa riigiteenistuja tasu. Ja me võtame siin ühe skaala järgi. Kas oleks võimalik teha see skaala sujuvamaks? Oleme kuulnud, et Soomes võetakse selle keskmise palga juures iga protsendi järgi näiteks 15, 16, 17, kas see oleks võimalik? Üle 1000 rubla algab küll suurem skaala, kuid sinna mahuvad kooperatiivitegelased, kellelt praeguse raharingluse korral usutavasti neid makse kätte ei saa.

E. Roose

Skaalade arvu võib muidugi suurendada ja meil oli ka mitmeid variante, kus oli 6, isegi kuni 10 skaalat. Kolme skaalat pakkudes lähtusime aga sellest, et need riigid, kellel oli kümme või koguni tosin skaalat, on pikapeale kõik üle minemas või juba üle läinud kolmele skaalale. Võib-olla on sellel kolmesel skaalal ka puhtsühholoogiline tähendus, et inimestele jäävad nad paremini meelde kui kümnekonnale skaalale jaotuvad maksumäärad. Järsku hüpet siin aga ei tule, sest kui te vaatate formuleeringut, siis rakenduvad uued protsendid ainult 400- või 1100-rublast kuutulu ületavate summade puhul. Ma arvestan seda, et 100 rubla on praeguse formuleeringu järgi maksuvaba. Nii et põhimõtteliselt võib küll, aga tuleb anda vastus, kas see on otstarbekas. Aitäh!

P. Lutt

Lugupeetud härra Roose, mul on teile kaks küsimust. Te mainisite, et sõjaveteranid saavad tulumaksusoodustusi. Tahaks teada, millise sõja veteranid nad on. Ja teine küsimus: miks ei või maksta tulumaksu tööandja?

E. Roose

Sõjaveteranidel olid senini maksusoodustused, nad maksid tulumaksu poole võrra vähem, võrreldes teiste inimestega. Selles seaduseelnõus on kõik võrdsed, kaasa arvatud ka sõjaveteranid, kuigi sõjaveteranidel oli selle vastu väga palju proteste.

Teine küsimus, miks tulumaksu ei tohi maksta tööandja. See on üldine maksukorralduse ja selle otsese maksu rakendamise põhimõte, et mitte tööandja ei maksa tulumaksu. Tööandja võib korjata kokku selle tulumaksu, aga ta ei tohi maksu arvelt maksta, siis kaob ära maksumaksja ja kohaliku omavalitsuse kontrollifunktsioon, otsese seose funktsioon, mida ma enne toonitasin väga olulisena üleminekul otsestele maksudele. Aitäh!

T. Made

Austatud proua eesistuja, lugupeetud härra Roose! Palun selgitage pisut rahvasaadikutele printsiipe, mil moel kujunesid üksikisiku tulumaksu ja ettevõtte tulumaksumäärad, sest see on äärmiselt oluline. Ma ei hakka praegu selgitama, miks see oluline on, arvatavasti on see arusaadav. Tahaks teada, miks need määrad on kujunenud üksikisiku tulumaksu puhul just niisugused, võrreldes ettevõtte tulumaksuga.

E. Roose

Need tulumaksumäärad on põhimõtteliselt samas suurusjärgus, nagu omavahel seostatud. Küsimus on võib-olla selles, miks maksumäärad ei ole kõik ühesugused.

Ilmselt ei ole nad ühesugused sellepärast, et me hakkasime üksikisiku tulumaksu skaalat panema püsti alt üles. Seal tekkis see 373 rubla fenomen, et alla selle maksavad tulusaajad vähem makse kui praegu ja me pidasime seda oma tugipunktiks, millest lähtuda. Järgmise skaala ülesseadmisel lähtusime sellest, et see osa tulumaksu laekumist, mis tõenäoliselt jääb I skaala tasemel puudu, laekuks II skaalaga, nii tuli see 24%. Ja kuna skaalast laekub esialgu vähe tulumaksu, siis pandi see skaala paika lihtsalt proportsionaalsuse põhimõttel. See oleks võinud olla ka 32% või 30%, see ei mängi praegu kuigi suurt rolli. Aga tulevikus hakkab sealt küll laekuma ja siis on ta täielikult konkurentsivõimeline meie naaberriikide praeguste maksuskaaladega. Ilmselt on naaberriikide suurte sissetulekutega ärimeestel peaaegu kahekordselt kasulikum tulla praegu Eestisse ja deklareerida oma tulumaksu siin, kui teha seda näiteks Rootsis või Soomes, vähemalt senimaani.

Ettevõtte tulumaksu puhul oli vastupidi. Me hakkasime peale kõige suuremast skaalast, kuna seal laekub 82,5% tulust praegu just suurema skaala järgi, ettevõtte suurusi arvestades. Ja läksime proportsionaalselt allapoole, et luua eelised just väiksema ettevõtluse tekkimiseks, vähendada väikeettevõtete makse. Nii et selline oli loogika, et ükskord läksime alt üles, teinekord ülevalt alla. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Praegu on olukord niisugune, et registreeritud on kokku 16 küsijat. Praegu on Uno Anton viimane registreeritud küsija ja sellega lõpetame küsimused. Ma paluksin siis tõesti vastata ja küsida lakooniliselt, et saaksime ära kuulata Kalju Koha ja teha täna ka esimese lugemise, sest meil on teatavasti jäänud veel ainult üks istungipäev. Palun, hr. Kask.

P. Kask

Lugupeetud juhataja ja ettekandja! Mu esimene küsimus on puhtretooriline: kas ettevõtte töötajaja palk on ikka tulu, tulu peaks ju tulema äritegevusest, tema palk on lihtsalt kompenseeritud osa tema tööst, tulu saab ettevõtte omale. Aga see ei ole mitte põhiküsimus. Põhiküsimus on, miks pole siamaani ikkagi paika pandud elatusmiinimumi, ütleme tänapäeval ellujäämise miinimumi, millest allapoole inimene ei tohi jääda. See annaks arvutamisel väga tõsise keskpunkti. Siin räägitakse, et võrdselt maksavad mees, kellel on lapsed, ja poissmees. Kuid elatusmiinimumi arvesse võttes ei maksa nad enam võrdselt, sest selle mehe palk, kellel on lapsed, jagatakse laste vahel võrdselt ära, saadakse elatusmiinimum ja siis selgub, et tema ei peagi võib-olla üldse maksta. Ma arvan, et peaks minema sinnamaani välja, et elatusmiinimum, ellujäämise miinimum on puutumatu ja alla selle ei võeta maksu. Tähendab, esimene maksuprotsent 16%, nagu siin öeldakse nullist kuni 360-ni, on ebaõige. Tuleb hakata võtma nõnda, et elatusmiinimum jääks alati alles. Maha ei saa rohkem võtta kui elatusmiinimum palgast. Miks ikkagi siamaani on elatusmiinimumi välditud?

E. Roose

Lugupeetud hr. Kask, ma rääkisin sellest, et valitsus avaldab lähemal ajal oma arvamuse elatusmiinimumi kohta, kuigi seda tegi ka eelmise valitsuse ajal juba sotsiaalministeerium. Kui see on 125 rubla, nagu praegu on planeeritud, siis võib maksuseaduses panna maksuvabaks miinimumiks 125 rubla, kui elatusmiinimumiks on mingi teine arv, siis pannakse teine arv. Nii et see asi ei ole praegu siiski põhimõtteline küsimus. Kas palk on kompensatsioon töö eest või midagi muud, see on praegu maksumaksmise seisukohast filosoofiline küsimus. Seda võiks arutada, aga antud maksuseaduse juurde see minu arvates ei kuulu. Maksumaksjad on kõik tulu saajad, sõltumata sellest, kas nad kasutavad oma tööjõu kompenseerimiseks või muuks otstarbeks, kusjuures väiksema tulu saajad on väiksemalt maksustatud ja osaliselt üldse maksustamata. Kui te pakuksite välja, kuidas seda tööjõukulu ja selle kompensatsiooni mõõta, siis muidugi saaks panna protsendid täpsemalt paika. Aitäh!

H. Eller

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ministri esimene asetäitja! Oma ettekandes te märkisite, et uue maksustamise korral väheneb või jääb samaks riigile loovutatava raha hulk umbes 72–75% inimestest. Nagu teie esinemistest võib aru saada, on arvestuse aluseks võetud üks tululiik – see on ettevõtetest, asutustest ja organisatsioonidest saadud põhipalk. Praegustes

ettevõtluse arengu tingimustes on mõnedel inimestel täiendavad tuluallikad – kohakaaslus, konsultatsioonide andmine jne. Maaelanikkond saab tulu ka loomade kasvatamisest ja teiste põllumajandussaaduste müügist. Elanike tulud kasvavad praegu kiires tempos ja siit on kaks küsimust: kas ministriumil on tehtud ka arvestused, millisel osal inimestest tõuseb tulumaks juhul, kui aluseks võtta kogu maksustamisele kuuluv tulu? Ja teiseks: kas on olemas arvestus, kuidas lähemas tulevikus, arvestades tulude kasvu, muutub maksumaksjate struktuur ning milliseks kujuneb nende elanike osa, kes maksavad makse keskmiste ja kõrgemate maksumäärade järgi? Aitäh!

E. Roose

Mis puudutab seda 75%, siis oma ettekandes ma püüdsin rääkida, et me tegime valikuurimisi ettevõtete kaupa ja sealhulgas ka kooperatiivide ja väikeettevõtete kaupa ja saime selle uurimise tulemuseks, et järgmisesse skaalasse nihkub 7,25%. See on selle eriuurimise otsene tulemus. Selles muidugi võib kahelda, sest teistmoodi arvutused, ülevalt alla arvutused näitavad, et see võib olla isegi kuni 23%, aga need on kaudsed arvutused, kelle tulud suurenevad. Siin on keskmiste palkade arvestamiseks siiski võetud kõigi tööandjate poolt välja makstud palgad ja jagatud need töötegijate, Eesti statistilise töötegijate arvuga, mis on 829 000. Ja seetõttu sattusite sinna statistikasse kindlasti sisse, isegi kui te töötate ja saate palka või töötasu mitmes kohas. Sellest väljamakstud summast on umbes 3 miljardit rubla veel elanike tulud, mida me ei osanud arvestada – põllumajandussaaduste ja lillede müük, rääkimata räkist, altkäemaksust ja prostituutide sissetulekutest, neid me ei oska tõesti arvestada, kuna selle kohta puudub statistika. Aga üldjoontes võib ütelda niimoodi, et sellele 3 miljardile lisandub veel umbes miljard väljamakseid, tähendab kokku 4 miljardit. See lisatud miljard ei ole aga mitte puhastulu, vaid on seotud kulude kompenseerimisega, näiteks aiapidajal on ka väga suured kulud ja vaat kulude statistikat ei ole praegu absoluutselt olemas. Seetõttu võime vaid eeldada, et üks miljard on maksimum, aga tõenäoliselt on seal üks osa seda, mida võib lugeda tulumaksu alla kuuluvateks tuludeks. Ilmselt täpsustub statistika siis, kui meil hakatakse reaalselt täitma maksudeklaratsioone. Nende inimestega, kes praegu ei ole maksustatud, nende mitteformaalsete tulude saajatega tuleb õigusorganitel ilmselt veel väga palju löömist ning nähtavasti on selline probleem igal maal. Aitäh!

V. Jürjo

Austatud juhataja, austatud ettekandja! Lubage mul pöörduda tagasi juba läbikäinud teema juurde, nimelt maksuvaba elatusmiinimumi juurde. Praegusel juhul on maksuvaba

elatusmiinimum kohaldatav, see on jagatav mehe ja naise peale. Kui me nüüd tahame juurde võtta lapsi ja saada laste arvu järgi tulumaksuvabastust, siis tõmbame võrdusmärgi tulumaksust vabastuse ja lastetoetuse vahele. Ma kardan, et see võrdusmärk ei ole päris asjakohane ja me peaksime ehk tooma siia juurde hoopis ühe uue termini, nimelt vaesuskvoodi. Kui nüüd see 100 rubla ühe inimese kohta on vaesuskvoot või määr, millest vähem teeniv inimene on juba vaene, siis see vaesus laieneb ju seda enam, mida rohkem on peres liikmeid. Te hüüatasite üsna pateetiliselt, et mis saab veel siis, kui peres on 2, 3, 4 ja 5 last, ja seda ma just tahangi öelda, et allpool vaesuskvooti elava perekonna liikmete pealt tulumaksu võtmine on, andke andeks, ebaetiline. Kompenseerida seda hüpoteetilise lastetoetusega alati lihtsalt ei õnnestu. Aitäh!

E. Roose

Kui me võtame aluseks pragmaatilise seisukoha, et tähtis ei ole see, mis kanaleid mööda tuleb perekonna tulu ka väikeste sissetulekutega perede puhul, siis tuleb lähtuda sellest kanalist või sellest moodusest, mis annab selle lahenduse. Ma püüdsin teile tõestada, et tulumaksusoodustused või täielik vabastus tulumaksust seda lahendust kahjuks ei anna. See lahendus on perefondis spetsialiseeritud peretoetustel. Aitäh!

J. Kass

Austatud härra Roose, kas selle eelnõu projekteerijad arvestasid printsiipi mitte luua selliseid erandeid, mis võimaldaksid legaalselt tulumaksu maksmisest kõrvale hiilida? Mulle tundub, et just pärast parandusi, mis on siin projektis alla tõmmatud, on tekkinud niisugused täiendavad augud, mida on võimalik selleks kasutada. Nimelt paragrahvi 4 p. 2 ja paragrahvi 24 kaudu. Kas ei ole näiteks ohtu, et hulk ettevõtjaid hakkab tulumaksust kõrvale hoidma, varjates ennast taluperemehe paberite taha?

E. Roose

Või teine võimalus, et välisriikide diplomaatide passi taha, siin on see võimalus ka antud.

J. Kass

Paragrahv 24 oli muu.

E. Roose

Ma räägin paragrahvist 4, te hakkasite sellest peale. Minu jaoks on see taluperede liikmete vabastamine tulumaksust 5 aasta jooksul samuti problemaatiline, ma mainisin ka oma ettekandes, et selline hädaoht võib tõesti olla. Antud juhul pidime lähtuma eelmise Ülemnõukogu koosseisu poolt vastuvõetud seadusandlikest aktidest ja kandma selle praegusesse tulumaksu seaduseelnõusse üle. Probleeme siin muidugi tekib ja ma usun, et te arutate seda probleemi põhjalikult, võib-olla tuleks kõne alla ka korrigeerida paragrahvi 4 teist punkti, mida te mainisite. Aga praegusel juhul see ei saanud olla valitsuse initsiatiiv. Ja paragrahvi 24 puhul on siiski regulatiivne alus olemas, sest võib tekkida väga erinevaid ja raskeid majanduslikke olukordi, kus kohalik omavalitsus saab otsustada kaheselt: kas ta annab kohalikust eelarvest sellele perele või maksumaksjale spetsiaalset toetust või vabastab ta osaliselt või täielikult kohalikku eelarvesse maksu maksmisest. Kohapeal on selgemini näha, mida on õigem teha. Kas see on õiglane, kas see käib silmade või tutvuse järgi, see on muidugi asja negatiivne külge, mis võib kaasneda. Aitäh!

K. Elik

Austatud proua juhataja, lugupeetud härra Roose, lugupeetud kolleegid – rahva esindajad! Valijad on avaldanud muret, kuna on kujunenud teatud arusaam, et maainimene on rikas ja jõukas. Tegelikult tõuseb ta poolest ööst ja õhtul jätkab jälle tööd omas laudas. Rohelise saadikuna näen ma Eestimaa ja eestlase säilitamist talu ja väiketootmise kaudu maal. Nüüd küsimus. Kas individuaal-loomapidajatel arvestatakse need kulud maha, mis ta kulutab näiteks söötadele, maa harimisele, aga ka amortisatsioon, kas see tulumaks liidetakse töötasule või võetakse eraldi? Aitäh!

E. Roose

Ma vastaksin teie küsimusele nii, et praegu on Eestimaal väga palju inimesi, kelle tööpäev ei piirdu formaalse 8 tunniga. Väga paljud kooperaatorid ja väikeettevõtjad töötavad hommikust hilja õhtuni ja maainimene samuti. Riigiametnikud muide ka väga suurel määral. Ja ma toonitan, et see töötamise aeg ei ole tulumaksu määramisel mitte primaarne. Kuid kui on tegemist tootmisega ehk ettevõtlusega, siis kõik ettevõtlusega seotud kulud ei lähe maksubaasi, kaasa arvatud ka amortisatsioonieraldised. Ma lugesin teile spetsiaalselt paragrahvi 5 1. lõike 1. punkti uue redaktsiooni, mis arvatavasti järgmiseks lugemiseks tuleb läbi majanduskomisjoni must valgel teie ette, seal on see põhimõtte väljendatud.

T. Mets

Mul oleks hr. Roosele kaks küsimust. Esiteks, kas te võite öelda, millal valmib põllumajandussaaduste olulise hinnatõusuga kaasnev kompensatsioonimehhanism? See on oluline isikutulumaksu teisel lugemisel ja vastavate korrektiivide tegemisel. Kas selleks ajaks arvestatakse välja ka elukallidusindeks, et viia see kooskõlla kujundatavate palgamääradega? Ja siis on mul veel üks väga oluline asi, mida mul eriti on palutud teile edasi anda. Siin on öeldud, et töötasust kinnipidamisele kuuluva tulumaksu maksmine tööandja arvelt on keelatud. Sellega seoses on tulnud terve rida ettepanekuid. Teie olete selle siin aga kindlalt maha tõmmanud, et ettepanekut ei ole arvestatud, kuna tegemist on üksikisiku ja mitte ettevõtte tulumaksuga. See on üks väga oluline asi, mis riivab küllaltki väikest, kuid väga määravat elanikkonna gruppi, kes katab meie toidulaua ja kelle saatus ei ole meile sugugi mitte ükskõik. Kas see on kreedo või on see vaieldav asi?

E. Roose

Kompensatsioonimehhanismi esitab valitsus Ülemnõukogu Presiidiumile ilmselt selle kuu lõpus. Ma ei tea, milliste otsuste põhjal see tähtaeg on maha pandud, kuid niimoodi on kokku lepitud ja valitsus annab selle tähtajaks üle. Koos liha ja piima dotatsioonide ärajätmisega esitatakse ka vastav kompensatsioonimehhanism. Elukallidusindeksit on eelmise aasta IV kvartalist alates Eesti Statistikaamet toonud välja ja seda publitseeritakse pidevalt. Hiljuti võisite lehest lugeda II kvartali elukallidusindeksi muutusi. Mis puudutab üksikisiku tulumaksu maksmist tööandja arvelt, siis seda ma juba kommenteerisin. See ei tähenda, et tööandja maksukorralduse või maksukorra järgi peab kinni pidama selle tulu niikuinii, kui ta maksab inimestele palgad või töötasu välja, need on kaks erinevat küsimust ja neid tulebki vaadelda lahus. Tööandja arvelt ei tohi üksikisiku tulumaksu maksta, aga tööandja peab üksikisiku tulumaksu kinni pidama ja kandma vastavasse eelarvesse. Aitäh!

R. Järlik

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Paragrahvi 8 lisa 2 ütleb: "Tulumaksuga maksustamisele ei kuulu 1200 rubla aastas või 100 rubla kuus, kui tulu on saadud vähem kui aasta jooksul." Mida tähendab siin vähem kui aasta jooksul ja mis juhtub siis, kui tulu on saadud täpselt aasta jooksul? Ütleb ju paragrahv 6, et maksuperioodiks on üks kalendriaasta. Miks siis selle paragrahvi sõnastuses on jutt vähem kui aastast? Ja teine küsimus. Paragrahv 22 ütleb, et muudest allikatest saadud tuludest kuuluvad tulumaksustamisele ka üksikisikute saadud kindlustusväljamaksed. Kui ma õigesti aru saan,

siis on jutt nendest summadest, mida maksab riiklik kindlustus õnnetusjuhtumite ja varaliste kaotuste puhul, kui on sõlmitud kindlustusleping. Kas ma saan õigesti aru? Ma ei suutnud aga kusagilt välja lugeda, et kahjusummad, millelt need kindlustusväljamaksed on arvutatud, oleksid loetud kulude hulka, mis aastatulust maha võetakse. Osa kulusid ju võetakse aastatulust maha. Ma räägin seda sellepärast, ma olen üks neist, kelle korterisse on ust maha murdes tulnud kutsumata külalised ja kellele riiklik kindlustus hüvitas vähem kui 10% tegelikult kantud kahjust. Isegi kui ta hüvitaks 66%, tähendaks antud seadus ikkagi seda, et kui inimesele tekitatakse näiteks vargusega 10 000-rublane kahju ja kindlustus maksab talle välja näiteks 6600 rubla, siis rehkendatakse see 6600 aastatuluks. Ometi on ta kandnud veel 3400 rubla kahju. Miks ei arvestata kulude hulka seda summat, millelt kindlustussummad arvutatakse? Aitäh!

E. Roose

Esimene küsimus paragrahvi 8 lg. 2 kohta puudutab situatsiooni, kus inimene töötab võib-olla ainult ühe kuu ja saab 100 rubla. Sel juhul on see maksuvaba ja ülejäänud rahast võetakse tal tulumaks juba ettevõtja poolt. Ja see puudutab üldjuhul ettevõtja või tööandja poolt makstud tasu. Kõikide muude tulude puhul on maksuperioodiks üks kalendriaasta, mida esitatakse tuludeklaratsioonis, teie küsimus viitab ilmselt sellele, et siin pole formuleering küllalt selge ja seda peab täpsustama. Nüüd kindlustusväljamaksed. Tulumaksu seaduse alused on sellised, et kõik kulutused, ka kindlustuse sissemaksed ja alimendid on maksuvabad. Kõik kindlustuse väljamaksete ja alimentide saajad on nende summade piirides, mis nad saavad, aastaarvestuses tulumaksukohustuslikud. Me arvestame siin ka seda, et me läheme siiski turumajanduse kindlustussüsteemi ja nende firmade poole, kes hakkavad asjasse natukene teistmoodi suhtuma kui praegune Eesti Riiklik Kindlustus, kes ei maksa välja täit kompensatsiooni. Oleme arvestanud, et need kindlustusfirmad, mis on praegu tekkimas, mille üle käivad läbirääkimised, hakkavad tuleval aastal juba normaalselt tööle ja siis hakkab normaalne turumajanduse maksustamisprintsip toimima ka kindlustusfirmades. Siis ma soovitsin teile kindlustuslepinguid tulevikus mitte sõlmida enam selle Eesti Riikliku Kindlustusega.

A. Zöbin

Valijate ees esinedes või kellegagi tänaval kohtudes on praegu nende maksuseaduste tõttu vahel isegi väga raske tunnistada, et sa oled sellise autoriteetse organi saadik. Siiani maksime ettevõttes töötades minu teada 12% tulumaksu. Nüüd hakatakse enamikult võtma 33%. Kas

varem oli palju või vähe ja kuidas see nüüd on – see on suhteline küsimus. Kuid inimestele tuleb kuidagi ära seletada, miks neilt 12% asemel hakatakse võtma 33%. Ja mulle tundub, et arvestades eelseisvat hindade muutmist, oleks soovitav liikuda edasi mingil kindlal alusel, anda kas või eelarve eskiis, et teaks, kuhu need rahad lähevad, ning rääkida maksudest juba pärast seda. Seetõttu tundub mulle, et valitsus ei tegutse päris õigesti, algul on tarvis läbi vaadata eelarve ning selles valguses siis arutada kõiki neid maksuseadusi, mis peavad selle eelarve tagama. Tänan!

E. Roose

Valitsus ei esita teatavasti kohalike omavalitsuste eelarveid Ülemnõukogule. Need on kohalike omavalitsuste volikogude kompetents ja seetõttu on arvestatud ainult kohalike omavalitsuste seniseid kulutusi. Sellest lähtuvalt olen ma püüdnud mitmes vastuses ka öelda, et need protsendid on määratud senise tulumaksu taseme järgi. Üksikisiku tulumaksukoormust ei ole suurendatud ega ka vähendatud.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Mul on härra Roosele paar küsimust. Paragrahvis 7 räägitakse valuutas saadava töötasu maksustamisest. Kas maks tasutakse välis- või Eesti ametlikus valuutas?

Teine küsimus. Kas eelnõu koostajad on arutanud sellist situatsiooni: on kaheliikmeline perekond, kus mõlemad saavad á 300 rbl., ja teine variant, kus kuueliikmelises perekonnas kaks pereliiget saavad á 300 rbl., või ütleme näitlikkuse mõttes á 301 rbl., ülejäänud neli on aga ülalpeetavad. Maksumäär on ühesugune. Tuleb välja, et inimestelt võetakse ühesugused maksusummad, olenemata tulust ühe pereliikme kohta.

Ja veel. Paragrahvis 19 on öeldud, et maksustamisele ei kuulu heategevusfondidele ja teistele Eesti riigiorganite poolt registreeritud organisatsioonidele ülekantavad summad. Aga kui inimene kannab osa oma raha üle näiteks Sergei Jessenini fondi või näiteks ühes või teises riigis toimunud maavärisemise ohvrite fondi? Kas peate õigeks nende summade maksustamist?

Veel paar märkust. Ma olen nõus austatud kolleeg Järlikuga, et kindlustussummasid ei pea maksustatama. Mulle tundub, lugupeetud kolleegid, et Liidu maksuseadus on inimlikum, pehmem, ta arvestab rohkem lihtsa inimese huvisid kui meie ees olev seaduseelnõu. Tänan tähelepanu eest!

E. Roose

Paragrahv 7 ütleb seda, et välisvaluutas saadud tulud arvutatakse ümber kehtivasse ametnikku valuutasse ja maksustatakse siis nende määrade ja skaalade järgi, mis on seadusprojektis avaldatud.

Teine küsimus puudutas pereliikme kohta tuleva tulu erinevust sõltuvalt sellest, kui palju on peres ülalpeetavaid. Ülalpeetavate küsimus on seotud abirahade maksimisega ja ma usun, et te tulete selle juurde septembris tagasi ning arvutate, kui suured need väljamaksed peaksid olema ja kellele neid anda.

Sergei Jessenini fondi või mõne teise fondi võib luua ja need peavad olema Eesti valitsuses registreeritud. Valitsuses või Ülemnõukogu Presiidiumis registreerimine tähendab seda, et fondi põhikiri vaadatakse läbi sellest seisukohast, kas ta arvestab Eesti huvisid ja ei ole mingisugune terroristide fond või midagi taolist. Niisuguseid tahtjaid võib ju ka olla.

Mis puutub sellesse, et üleliiduline tulumaksuseadus on parem kui siin esitatu, siis on väga lihtne vahetada tekst laua peal ümber, võtta aluseks see teine tekst ja kehtestada Eestis see seadus, mis on üle Liidu vastu võetud. Aitäh!

J. Telgmaa

Ma vabandan, et esitan paljukorratud küsimuse, aga siin saalis pole seda esitatud. Nimelt tundub mulle, et konstruktsioon, mis praegu tulumaksuseadusena välja pakutakse, langeb kokku lihtsalt sel labasel põhjusel, et te millegagi ei garanteeri selle maksu tegelikku laekumist. Garanteerida võib ainult laekumist töoinimese palgast, aga mitte mingisugustelt muudelt tuludelt. Meil on alles värske kogemus eelarve arutamisest, kui valitsus ütles, et tema laseb välja riigilaenu ja kindlustab sellega 100 miljonit riigi kassasse. Ma ei tea, mis sellest järele on jäänud, üks soss ainult.

Nii et kord on valitsus meid juba rahustada püüdnud, kas sellega ei tule nüüd teine kord ja tuleval aastal ei saa ka tulumaksust seda sadat miljonit. Kas on üldse mõtet selle tulumaksu üle enne arutada, kui ei ole kindel, et see maks ka kindlasti kätte saadakse. Tänan!

E. Roose

Tulumaksu laekumise garanteerimiseks on Eestimaal loodud maksuamet.

J. Telgmaa

See maksuamet on mitme tuhande inimese kohta üks ametnik.

E. Roose

Maksuamet kuulub Eesti valitsuse koosseisu ja peab garanteerima kõikide maksude laekumise ning kõik maksudest kõrvalekaldujad piltlikult öeldes kinni püüdma. Iseenesest ei toimu midagi. See toimub sihiteadliku organisatsioonilise tegevusega ja mõnikord isegi võib-olla julma tegevusega. Aga muidu me endal majanduses korda luua ei saa. Seda, kas maksuamet on taganud maksude laekumise, saate arutada pärast esimesi laekumise tulemusi. Aitäh!

T. Kallas

Härra Roose, väike küsimus paragrahv 23 puhul. Kust on sellise jaotamise puhul aluseks võetud 3 aastat, tähendab, see on rohkem kui mitte midagi, aitäh sellegi eest. Aga ma pean silmas konkreetseid asju. Nimelt seda kultuuri osa, mida me nimetame suurvormideks ja kus tegijatel on teinekord kas asjaolude tõttu või nende kiuste läinud mõne ooperi, romaani jne. peale 10–20, võib-olla isegi 30 aastat. Kas ei oleks võimalik lülitada siia mõnda paindlikumat sätet, mis sisendaks vastastikust usaldust riigi ja looja vahele? Aitäh!

E. Roose

Ma pean ausalt vastama, et see kriteerium on puhtpragmaatiline, sest loomeprotsess võib tõesti olla 20 aastat. Ajaloost on teada, et kunstnik on mõnda pilti ja kirjanik mõnda romaani kirjutanud peaaegu elu lõpuni, aga sellegipoolest on tal olnud vahetuluallikaid, mille pealt on makse makstud. Kolm aastat on pragmaatiline sellepärast, et ma lihtsalt ei kujuta ette, kuidas maksuamet ja kohalikud maksuametid on võimelised arhiivist rohkem välja võtma. Võib-olla on võimalik välja võtta ka viis aastat, aga kolme aasta puhul on eeskujuks olnud ka teiste maade maksuseadused, konkreetselt Saksa maksuseadus. Kui te tahate seda aega pikendada viie aastani või kümne aastani, siis ma kardan, et tulevad väga suured raskused nende andmete tagantjärele arhiividest otsimisel. Seetõttu ongi probleemi asetuse rohkem pragmaatiline. Aga loomeprotsessid on pikad küll, sellega olen ma täiesti nõus.

Juhataja (V. Andrejev)

Tänan! Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! Projekti paragrahvis 9 lg. 2 on öeldud: "Kuni 15-aastaste laste tulud lähevad nende vanemate tulude koosseisu." See aga võib viia vanema tulu kõrgemasse maksukategooriasse ja sel juhul teenib laps ainult tulumaksu. Ma arvan, et õpilased tuleks

koolivaheajal täielikult tulumaksust vabastada, nad teenivad omale õppemaksu raha, või siis deklareerida eraldi, ega nad üle 1200 rubla ikka aastas ei teeni. Projekti järgi võib valitsus käesolevat seadust rakendada ka varem, kuigi ette on nähtud, et seadus hakkab kehtima 1. jaanuarist 1991. Aasta lõpul aga makstakse preemiaid, tavalised palgad on kõrgemad. Kuna kogu aasta kohta ei ole tuludeklaratsioonid peetud, võivad maksud kujuneda suureks. Ma arvan, et Ülemnõukogu ei tohi lubada valitsusel enne 1. jaanuari seda tulumaksuseadust kehtestada.

E. Roose

Lugupeetud rahvasaadik härra Arro! Teie viide paragrahvi 9 lõige 2-le on täiesti aktsepteeritav, kui me lähtume maksukombinatsioonide puudumisest, kui kõik toimuks ausalt. Kui me sõnastaksime niimoodi, et kõik kooliõpilased alla 15 aastat on maksuvabad, nagu te soovitate, siis mind küll ei takistaks miski kandmast näiteks suurt osa oma tuludest tema nimele. Ja ma usun, et ka teised lapsevanemad hakkaksid seda kanalit väga intensiivselt ekspluateerima. Seda kogemust on tõdetud ka teistes riikides, kus niisuguseid printsiipe on rakendatud.

Tulud, mida alla 15 aasta vanused lapsed võivad teenida, ei ole kuigi suured. Aga meil tekib ilmselt ka selline ühiskonnakiht, kus lastele pärandatakse mingid varad, mis toovad tulu, pärandatakse aktsiaid, pangahoiuseid, kust tuleb lisatulusid. Tavaliselt on nad sel juhul siiski vanemate ülalpidamisel ja neid tulusid oleks õiglane arvestada vanemate tulude koosseisus.

Mis puudutab juba üle 15-aastaseid lapsi, siis siin on antud võimalus nende enda tulu deklareerimiseks. Ja see on ka õiglane, sest nendel võib olla tõesti tulusaamise võimalus suurem kui teistel.

Nüüd paragrahv 30 kohta, mis räägib, et valitsus võib seda seadust varem rakendada. See on, ütleme, valitsuse salasoov. Siin on märksõna "ositi". Ositi tähendab seda, et selle tulumaksuseaduse määrad ja vahemikud võiks alates IV kvartalist rakendada ainult tööandjate poolt väljamakstud tulude osas, nii nagu senimaani on. See ei nõua suuri organisatsioonilisi ümberkorraldusi, aga võimaldaks kõigepealt harjutada inimesi nende uute skaalade järgi maksuma ja vähendaks seda sotsiaalset ebaõiglust, et väga suurte sissetulekutega inimesed saavad ka väga vähe tulumaksu maksta. Aitäh!

Juhataja

Ja viimase küsimuse esitab Uno Anton.

U. Anton

Lugupeetud ettekandja! Kas põllumajanduslike väiketootjate maksustamisel on planeeritud ka, missugused tagajärjed see toob kaasa meie toiduaineteturul ja just siseturul? Võib arvestada, et nemad katavad kuni veerand meie liha- ja piimatarbimisest. Nagu on ette näha, väheneb see nende maksustamisel kuni 20%.

E. Roose

Maksude sisseviimist nendele väiketootjatele peab vaatama mitte ainult koos tulumaksuseaduse- ja määradega, vaid ka seoses teiste majandusregulatsiooni mehhanismidega, eeskätt hinnakujundusega. Ma usun, et kui nendel toiduainetel, mida nad toodavad, on Eesti siseturul ja ka välisturul vabaturuhinnad ning need hinnad on sellisel tasemel, et tasub tootmist, siis nad jätkavad tootmist ja isegi intensiivistavad seda. Kuid kui valitsus või keegi teine, ütleme, Ülemnõukogu külmutab hinnad kinni, toimub vastupidine protsess ja sel juhul muutub muidugi ka tervele hulgale suurtootjatele nende põllumajandussaaduste tootmine kahjulikuks. Aga ma usun, et see küsimus oli täna arutusel ka majanduskomisjonis ja majanduskomisjonipoolses ettekandes tehakse vastavad ettepanekud teiste majandusregulatsiooni mehhanismide muutmiseks. Aitäh!

Juhataja

Üks hetk, palun. Lembit Kaljuvee, me leppisime kokku, et viimase küsimuse esitab Uno Anton. See ei ole küsimus? Suur tänu, Enn Roose. Küsimusi enam ei ole, te olete vaba. Palun, Lembit Kaljuvee.

L. Kaljuvee

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Lugeses seda üksikisiku tulumaksu seadust ja kuulates neid küsimusi, mis rahvasaadikud täna on esitanud, on mul üha selgemaks saanud, et ilma sotsiaalseid riskirühmi käsitleva selgituseta pole mõtet seda maksu edasi arutada, sest enamik küsimusi puudutas ikka riskirühmadega seotud elanikegruppe. See oleks üks väide, et me homme ikkagi kuulaksime selle poole ära. Me võime lõputult diskuteerida nende suuremate protsentide ja diferentseeritud maksude üle, see tuleb meil hääletamisega otsustada, aga oleks vaja, et me saaksime selle sotsiaalpoole endale kindlasti selgeks. Tänan!

Juhataja

Sõna saab majanduskomisjoni esimehe asetäitja Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Märkuseks olgu öeldud, et ma ei ole asetäitja, vaid sekretär. Üksikisiku tulumaksu arutas oma tänasel koosolekul ka majanduskomisjon. Kuna kaks päeva kestnud debatid delegatsiooni üle võtsid majanduskomisjonilt aja maha, siis pühendasime täna kahe tunni jooksul oma tähelepanu üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu arutelule, kuigi meil on seaduste pakett tulemas ka teisi makse.

Komisjoni tööst võttis osa ka maaelukomisjoni liikmeid ja nendega koos töötades kuulasime ära Roose ettekande, mida te ise kuulsite suures saalis. Pärast ettekannet kajanud küsimused olid enamikus samalaadsed, nagu teiegi täna küsisite. Ja võib-olla kõige olulisemad, kõige tarvilisemad, mis diskussiooni esile kutsusid, olid järjekorras võttes kõigepealt maksusoodustused ja maksust vabastamine, see on talupere maksust vabastamine 5 aasta jooksul (see on ju taluseaduses kirjas). Probleem tekkis sellega seoses, et kui mõni maakohat jääb paika, kus enamasti on juba väikevormidega tootmine, talud, kes siis võtab kanda selle paikkonna üldkulud, kust see ressurss tuleb. Sellega seondus ka väiketootmise või selle abimajapidamise tulude maksustamine. Talupidaja on maksuvaba, aga mis saab sellest vanast inimesest, kes lehmakest peab ja natuke piima maha müüb, kuidas see maksu maksmine siis ikka käib. Selle ümber oli äge diskussioon.

Väga suure arutelu tekitasid küsimused, mis on seotud, nagu härra Kaljuveegi ütles, riskigrupiga, lastega seotud maksusoodustused ja maksudest vabastamine, inimeste elu alla vaesusmiinimumi.

Küsimusi põhjustas ka alimentide maksustamine. Miks peab maksu maksma alimentide saaja? Lahendada tuleb piirialade küsimus. Kui üks osapooltest elab teisel pool piiri, millisel viisil lahendada asi siis. Kui me riikidevaheliste kokkulepetega seda ära ei reguleeri, jääb kõik anarhiliseks. Hulgaliselt küsimusi tekitas paragrahv 9, mida härra Arrogi siin just enne rääkis, s.t. lastega seotud maksustamine.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et maksupaketist puudub terviklik pilt. Oleks vaja rohkem teada eelarve kulutusi, vähemalt eelarve skelettigi. Meil peaks olema käibemaksu seaduseelnõu, selle kohta puudub täielik informatsioon. Päril selge ei ole hinnakujundus. Nii et kogu komplektis ühe maksu üle otsustada on väga keeruline, kui ei tunnetata üldist tausta. Majanduskomisjon pidas ka vajalikuks saata seaduseelnõu nii juriidilisse, majanduslikku kui sotsiaalekspertiisi. Meie poolt kõik. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, mul on ettepanek kuulutada Eesti Vabariigi seaduseelnõu

"Üksikisiku tulumaksu kohta" esimene lugemine lõpetatuks. Kas on teisi arvamusi? Ei ole. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud juhataja, ma paluksin väga arvestada ettepanekut, et järgmiseks lugemiseks, mis kõigi eelduste kohaselt toimub septembri istungjärgul, valmistaksid kompetentsed inimesed ette elatusmiinimumi andmed septembrikuu seisuga. Maksustamist tuleks alustada alles elatusmiinimumi ületavast tasemest. Tänan!

Juhataja

Kes on selle poolt, et kuulutada Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksust esimene lugemine lõpetatuks? Palun hääletada! Poolt on 68, vastu ei ole, erapooletuid on 2. Otsus on vastu võetud.

Sellega on meie tööpäev täna lõppenud, homme koguneme kell 10. Head aega!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 14., ERAKORRALINE ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG 23. august 1990

Juhataja (V. Andrejev)

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Palun registreerida kohalolekut. Kohal on 73 saadikut, puudub 32, istung on otsustusvõimeline. Lugupeetud saadikud, palun ette vabandust, kui mul töö käigus tuleb kasutada ka vene keelt. Istungjärgu küsimused on minu jaoks väga keerulised ja tänan juba ette. Heino Kostabi tahab kõnelda? Palun.

H. Kostabi

Lugupeetud härra Ülemnõukogu juhataja, austatud kolleegid, kallid eestimaalased nii kodu- kui välismaalt! Lubage mul täna, meie kõigi jaoks kurval mälestuspäeval, ette lugeda täna Lossi platsile kogunenud kaasmaalaste pöördumise tekst.

"Eesti Vabariigi Ülemnõukogu.

1938. aasta Eesti Vabariigi põhiseaduse järgi on Eesti riigi maa-ala lahutamatu tervik. Hetkel see nii ei ole. Eesti Vabariigi taastamisel õigusliku järjepidevuse alusel tuleb lahendada ka Petserimaa ja Eesti-Ingeri küsimus. Need maad peavad endiselt kuuluma Eesti Vabariigi koosseisu. Nimetatud probleemi lahendamiseks tuleks:

1. Luua Eesti Vabariigi Ülemnõukogu komisjon Petserimaa ja Narva jõe taguste alade küsimustega tegelemiseks.
2. Teha Vene NFSV-le ettepanek moodustada samasugune komisjon Vene NFSV Ülemnõukogu juurde.
3. Moodustada Eesti Vabariigi valitsuskomisjon piirialade probleemide käsitlemiseks."

Ja allkirjad. Allkirjade kogumine veel jätkub. Ja leelotajatelt on mul edasi anda saadikutele palve, et me teeksime 10-minutilise vaheaja, läheksime Lossi platsile rahva sekka ja kuulaksime nad ära. Nead tahavad leeloga needsamad soovid meile üle anda. Aitäh

Juhataja

Kas teil on ettepanek seda kohe teha? Mul on teine ettepanek. Kuulame ära veel kaks sõnasoovijat, Lebedevi ja Leissoni, siis teeme vaheaja. Palun, Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma tahan teile esitada väikese informatsiooni. Täna kella 5 paiku hommikul purustati Tartus Lenini ausammas. Ma tahan teile meelde tuletada, et iseseisev Eesti kui riik sai üldse tekkida ja eksisteerida üksnes Vene impeeriumi purustanud sotsialistliku revolutsiooni tulemusena. Ainult tänu Leninile ja Petrogradi revolutsiooninõukogule liideti Eestiga Narva ja seda ümbritsev territoorium, ainult tänu sotsialistliku revolutsiooni tulemustele ja Vladimir Iljitš Leninile sõlmiti Tartu rahuleping, mis võimaldas iseseisva ja suveräänse Eesti riigi eksisteerimise. Seepärast leian ma, arvestades veel sedagi, et täna algasid läbirääkimised Moskvast, et me peame teiega selle fakti kohta mingi otsuse välja töötama. Seepärast palun ma, lugupeetud kolleegid, teid kõiki vaheajal järele mõelda ja otsustagem koos, mida teha. Olen arvamusel, et taolised ekstremistlikud "vägiteod" ei too kasu ei Eestimaa rahvale ega meile teiega. Tänan!

E. Leisson

Lugupeetud härra eesistuja, kallid kolleegid! Vana hea eesti komme on kutsuda külalised tuppa. Arvestades asjaolu, et neid seal palju ei ole ja arvestades seda sõnumit, mis nad tahavad meile edasi öelda, teen ettepaneku anda neile võimalus teha seda Ülemnõukogu

saalis. Ja ma tahaksin veel ühe selgituse öelda. Kui uskuda Eesti Raadio poolt edastatud sõnumit, siis Lenini mälestusmärk Tartus võeti maha linnavolikogu otsusel, mitte ei purustatud. Tänan!

I. Fjuk

Lugupeetud istungi juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et praegu on õige aeg minna rahva juurde, mitte olla mugavad ja istuda saalis. Ma toetan ka härra Kostabi ettepanekut. Läheme 5–10 minutiks rahva juurde. Nendel on juba pikk tee seljataga.

Juhataja

Kuulutan vaheaja 20 minutiks ja istung jätkub kell 10.25.

V a h e a e g

Juhataja

Kohal on 73 saadikut, puudub 32. Istung on otsustusvõimeline. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Mai keskel esitas kristlik-demokraatlik fraktsioon seaduseelnõu Ülemnõukogu otsuse kohta tühistada territoriaalseid muudatusi puudutavad seadusandlikud aktid. See seaduseelnõu nägi ette tühistada Eesti NSV Ülemnõukogu seadlus "Eesti NSV Petseri maakonna likvideerimise ja endise Petseri maakonna valdade ja vallaosade likvideerimise kohta" 18. jaanuarist 1945. Ja samuti tühistada seadlus "Piiri kindlaksmääramise kohta Eesti NSV Viru maakonna ja Vene Nõukogude Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi Leningradi oblasti vahel" 18. jaanuarist 1945 ning seadlus "Vene-Eesti piiri osalise muutmise kohta" 9. septembrist 1957. aastast. Kaht esimest seadlust, millega üks osa või kaks osa Eesti Vabariigi maa-alast anti Venemaale, on nimetatud ka Varese-Kalinini paktiks. Ja see on ära võtnud ühe osa meie rahva hulgast ja meie maast. Ja ma teen kristlik-demokraatliku fraktsiooni nimel ettepaneku see taas päevakorda võtta. Eelmine kord, kui me selle esitasime, lükkas Ülemnõukogu Presiidium oma otsusega 17. maist k.a. selle otsuseprojekti päevakorrast tagasi. Nüüd on meil Ülemnõukoguna võimalus võtta see siin koosolekusaalis päevakorda järgmiseks istungjärguks. See olekski meie fraktsiooni ettepanek. Aitäh!

Juhataja

Täna! Ma arvan, et seda küsimust on otstarbekas presiidiumi istungil arutada. Kas selle poolt on vaja hääletada? Kas on vaja? Andke siis kirjalikult oma paberid siia. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma esinen selle informatsiooni jätkuks, mis ma teile hommikul teatavaks tegin. Võttes arvesse kõiki probleeme, mis seoses selle barbaarse aktiga Tartu linnas tekkida võivad, olen ma veendunud, et see head ei tööta ja meie vabariigile kasu ei too, eriti Venemaaga peetavatel läbirääkimistel. Seepärast teen ettepaneku vastu võtta otsus, mis kohustaks Ülemnõukogu Presiidiumi Lenini ausamba lõhkumist arutama ning sellele hinnangut andma. Ma palun, lugupeetud kolleegid, seda küsimust hääletamisele isegi mitte panna, vaid nõustuda selle ettepanekuga ilma hääletamiseta.

Leian, et see on väga tõsine küsimus, ja see, mis leidis aset Tartus, on provokatsioon Eesti rahva vastu. Täna!

Juhataja

Täna! Sõna soovijaid on 6 inimest. Mis me teeme? Mul on ettepanek läbirääkimised lõpetada. Kas on teisi arvamusi? Ei ole? Päevakorra kallal hakkame töötama. Missugust ettepanekut me hääletasime? Mart Laar, palun.

M. Laar

Austatud Ülemnõukogu saadikud! Üks saadikufraktsioon on teinud ettepaneku panna ilma eelneva dispuudita üks küsimus hääletusele. Praegu me ei aruta sisulist küsimust, me arutame, kas me tahame seda asja hakata otsustama või mitte. Ma arvan, et see vajab pikemat dispuuti, ja kohe laekub sinna ette lauale kirjalik ametlik avaldus meie fraktsiooni poolt. Ja ma teen ettepaneku panna see küsimus ilma pikema arutusega hääletamisele ja siis minna päevakorras edasi.

Juhataja

Aga kas teil on ettepanek juba valmis? Ei ole?

Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduseelnõu teine lugemine

Juhataja

Jätkame päevakorda. Punkt 3 on Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seaduse eelnõu teine lugemine. Ettekanne on rahandusministri esimeselt asetäitjalt Enn Rooselt. Palun.

E. Roose

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Sotsiaalmaksu seaduse eelnõu teksti, mille esimene lugemine oli sel kuul, on tulnud suhteliselt vähe parandusi. Kui me eile arutasime seda seaduse eelnõu majanduskomisjonis, siis paluti mul ka täna veel teile meelde tuletada, et augusti alguses anti koos kõigi nende seaduse eelnõu pakettidega teie kätte seletuskiri Eesti Vabariigi üksikisiku tulumaksu, ettevõtte tulumaksu, aktsiisimaksu ja sotsiaalmaksu seaduse eelnõude juurde. Ja mul paluti teile meelde tuletada kõikide maksude määrasid ja struktuure või summasid ja struktuure, mis nad moodustavad Eesti riigieelarves ja kohalikes eelarvetes kokku. Seda sellepärast, et selle kohta on tulnud palju arupäriivaid küsimusi. Ja ma võtangi lahti selles dokumendis, mida teil ei pruugi laua peal olla, lehekülje 2 ja loen selle väikse tabeli ette. Kui te jõuate üles märkida, siis võib-olla kerkib teie silmade ette ka see vastus küsimusele maksustruktuuride kohta, mida on ohtralt esitatud.

Kõigepealt, kõige suurem on käibe- ja aktsiisimaks summaarselt praeguse seisuga, see on 962,7 miljonit rubla ja see moodustab kogu meie eelarve tuludest 38%. Teiseks on täna arutusel olev sotsiaalmaks, selle summa on praegu 583 miljonit rubla ja see moodustab kõikidest laekunud maksudest 23%. Üksikisiku tulumaks on siin märgitud 320 miljonit rubla, eile parandasin selle 300 miljoniks rublaks. Sellegipoolest ma neid praeguseid arve ei muuda, selle laekumise protsent on 12,7. Ettevõtte tulumaks, mille lugemine on selle istungjärgu päevakorras, on praegu planeeritud 413,4 miljonit rubla ja selle protsent üldse laekunud maksudest on 16,3. Ja kõik muud maksud moodustavad 252,7 miljonit rubla, see tähendab 10% kõikidest laekunud maksudest.

See on esimene informatsioon. Ma usun, et esimese lugemise käigus või küsimuse arutuse käigus tekib palju küsimusi. Nende kohta esitas valitsus ka teile üle antud õiendid ja need on siis järgmised.

Kõigepealt õiend sotsiaalmaksu baasi kohta. Selles on öeldud, et sotsiaalmaksu baasiks on selle aasta arvestuses 3 miljardit 80 miljonit rubla, see on tööandjate poolt väljamakstud summa. Arvestuslikud väljamaksed tuleval aastal on 3 miljardit 400 miljonit rubla.

Teiseks öiend, kui ma ei eksi, härra Mart Laari küsimuse peale, miks ei ole sotsiaalmaks detsentraliseeritud. Nimelt on loodud maksubaas linnade ja maakondade lõikes ja seal alumisel poolel on väga hästi näha, millised maakonnad ei tule oma sotsiaalmaksu baasiga toime. Järelikult peaks selge olema, et see sotsiaalmaks tuleb koguda ühtsesse sotsiaalfondi ja pärast maakondade vahel ümber jagada.

Kolmandaks, teie kätte on antud tabel tulude jaotuse kohta pensionideks ja toetusteks erieelarvete vahel. See on praegune seis, kuidas sotsiaalabi raha jaguneb. Kokku on seda sotsiaalfondis 556,8 miljonit rubla ja need seal tabelis on kõik väljamaksed. Tuletan meelde, et need summad on tulnud seadusandlike väljamaksete alusel. See on vastus ka eile üksikisiku tulumaksu arutusel esitatud küsimuse kohta, kuidas jaguneb sotsiaalfondi kulutuste osa.

Edasi sotsiaalmaksu seaduse teksti muudatuste juurde, mida vahepeal on peetud õigeaks teha. Neid on väga vähe. § 1 on tehtud redaktsioonilised parandused ja § 3 lõikesse 2.

Need puudutavad pereettevõtteid, taluperede liikmeid ja sealhulgas tegevusloa alusel individuaaltöoga tegelevaid inimesi. Sisse on viidud väga täpne formuleering: kui nad soovivad, et neile laieneb riiklik sotsiaalkindlustus, siis maksavad nad § 3 lõike 2 järgi sotsiaalmaksu mitte kindla protsendi järgi (eelmises redaktsioonis oli 17%), vaid nende endi poolt määratud summas, nii nagu nad ise tahavad.

Kuna tuleviku pensioniseadus, ma loodan, seob pensionid ja muud sotsiaalabiraha väljamaksed sellega, kui palju on keegi maksnud sotsiaalmaksu, siis ilmselt on need inimesed teatud juhtudel huvitatud suuremate summade sissemaksimisest.

Teiseks on § 2 p. 6 all viidud sisse see põhimõte, mida lugupeetud kolhoosiesimehed ja nende esindajad palusid. Nimelt senimaani, kuni meil ei kehti uus pensioni- ja sotsiaalabirahade seadus, mitte maksustada sotsiaalmaksuga neid kulusid, sotsiaalabiraha väljamakseid, mida kolhoosid on seni oma liikmetele välja maksnud. See, toonitan, on § 2 6. punktis juurde lisatud.

Ja edasi, sotsiaal- ja majanduskomisjonis arutati seda, et sotsiaalmaksu määr 20% tuleks jagada tööandja ja töötulusaaja vahel *fifty-fifty*, kummaltki 10%. Kas seda niimoodi teha, on teie otsustada. Aga juhul, kui seda teha, peaks tegema neli parandust järgmistesse paragrahvidesse, järgmistesse kohtadesse. Ma loen need parandused ette, võib-olla te jõuate nad üles märkida ja analüüsida, kas see 10% + 10% põhimõtte rakendamine on vastuvõetav. Paragrahvide järgi oleks need parandused järgmised.

§ 1 esimesele lausele tuleks juurde lisada see lauselõik: ning tulusaajad üksikisikud nende poolt tööandjate käest saadud summadel.

Järgmine parandus oleks § 3 esimeses lõikes ja see kõlaks niimoodi, et tööandja maksab sotsiaalmaksu 10% ja üksikisik, tulusaaja üksikisik, 10% maksustavalt summalt. Järgmine parandus või täiendus oleks § 4 lõikes 1: ja üksikisiku poolt tööandjalt välisvaluutas saadud tasu arvutatakse ... jne. teksti järgi.

§ 5 esimene lõige oleks: tööandjad ja üksikisikud ... Edasi teksti järgi. Need oleks neli parandust, mis sellega seoses peaksid kaasnema.

Usun, et sotsiaalhooldusminister proua Oviir ütleb sotsiaalmaksu kohta ka omapoolsed seisukohad. Minu poolest oleks kõik. Aitäh!

Juhataja

Mul on ettepanek kuulata ära ka kaasettekanded ja siis esitada küsimused. Ei ole teisi arvamusi? Sõna saab sotsiaalhooldusminister Siiri Oviir.

S. Oviir

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Ühtne sotsiaalmaks võimaldab Eesti Vabariigis teostada ühtset riiklikku sotsiaalkindlustuspoliitikat ja tekkivate rahaliste võimaluste poolest võtta aluseks ÜRO Peaassamblee poolt 1948. aastal vastuvõetud inimõiguste ülddeklaratsiooni 25. artikli põhimõtted. Neis on kehtestatud, et igal inimesel on õigus sellisele elustasemele ja sotsiaalsele teenindamisele, mis on nõutav tema enda ja ta perekonna tervise ning heaolu hoidmiseks. Igal inimesel on õigus kindlustatusele tööpuuduse, haiguse, invaliidisuse, lehestumise ja vanaduse saabumisel.

Emadus ja väikelapseiga annavad õiguse erilisele hooldusele ja abile. Nagu te teate, moodustati valitsuse otsusega komisjon ühtse riikliku sotsiaalkindlustuse kontseptsiooni väljatöötamiseks. See kontseptsioon käsitab Eesti Vabariigis elavat, õppivat või töötavat inimest kodanikuna, kellel on sõltuvalt tervislikust seisundist, east või sotsiaalsetest tingimustest õigus saada sotsiaalabi vastavalt seadusandlusele. Lähtudes sellest on ühtne riiklik sotsiaalkindlustus finantssüsteem, mis ühtse sotsiaalmaksu kaudu ühendab kõik Eesti Vabariigis olevad sotsiaalkindlustuse liigid. Sotsiaalmaksu seaduse vastuvõtmise järel tuleb vastu võtta ühtse riikliku sotsiaalkindlustuse kontseptsioon, uued seadusandlikud aktid. See on siis pensioniseadus ja sotsiaalkindlustuse seadus, vastavad määrustikud, sotsiaalfondi täiendatud ja kaasajale kohandatud põhikirjad jne. Ja muidugi tuleb kohe asuda nende rakendusliku osa juurde, sest uus süsteem peab hakkama toimima 1. jaanuarist 1991.

Uuel seadusel on tugevaid külgi, kuna ta ühendab pensionid, pere- ja lastetoetused, haigustoetused ja ilmselt ka töötü abiraha. Ta näeb ette ühtse maksuprotsendi ja teostaja poolt

kontrolli maksu laekumise ja tulude kasutamise üle. Töövõtjale kodanikule ja tööandjate maksumaksjale saab ta arusaadavaks ühtse riikliku sotsiaalkindlustuse eelarve kaudu.

Põhiline osa sotsiaalmaksust laekunud summadest makstakse kohapeal, s.t. asutustes, ettevõtetes ja organisatsioonides, seega oleks tema tsentraliseerimise aste madal. See võimaldab kohalike eelarvete kujundamisel teostada linnas ja maakonnas ühtset sotsiaalpoliitikat. Ühtne sotsiaalkindlustus on orienteeritud kohalikule inimesele ja regioonile, erinevalt näiteks praegu ametiühingute poolt juhitavast ja teostatavast riiklikust sotsiaalkindlustusest, mille korraldus on tootmisharuline. Ta võimaldab vajadusel hargneda kassadeks, kapitalideks, fondideks, üle minna kindlustusmeditsiinile haigekassa või toetuskassa kaudu ja seejärel muidugi vajadusel luua uusi struktuure. Seetõttu tundub olevat loogiline jätta allstruktuuriks praegused linnas ja maakonnas väljakujunenud sotsiaalhooldusosakonnad, kuid muidugi korraldades nende töö ümber tänapäeva vajaduste järgi. Ees seisab suur töö ettevõtete ja kodanike registrite loomisel.

Nüüd mõni sõna seaduseelnõuga ettenähtud kindlustustariifist ja rakendamise tähtaegadest. 20%-ne tariif katab tänapäeva vajadused. Nagu siin hr. Roose praegu ütles, tuleb maksubaas 3 miljardit 400 miljonit ja 20%-se maksu puhul on see *ca* 680 miljonit rubla. Nii et see on ligilähedane meie tänastele vajadustele. Kuid tuleb arvestada, et sotsiaalhooldus saab praegu oma eraldised riigieelarvest, s.t. mitmesugustest maksudest. Seega, kui me rakendame sotsiaalmaksu, mis on arvestatud töötaja brutosissetulekult, tuleb vähendada muid makse. Kuna ees seisab seadustiku muutmine, mis on orienteeritud perekonna lastetoetuste, pensionide, matusetoetuste ja muude summade tõstmisele, meie inimese elu parandamisele, siis võib vajaminevat summat hinnata 1 miljardi rubla piiridesse. Lätis, Leedus ja ka Nõukogude Liidus tervikuna on sotsiaalmaksu määraks 37 + 1 protsenti. Meie 1-miljardilist vajadust arvestades tundub, et meie praegune pakutav 20% määr sotsiaalhoolduse tarvidusi ei kata. Teisalt, kuna uue sotsiaalmaksu määraga on arvestatud uute hulgi- ja kokkuostuhindade otsustamisel, siis ei oleks madalam maksumäär meil põhjendatud. Kas me oleme sellega rahul, et me müüme odavamalt, ostame kallimalt? Võib-olla huvitab teid, millest koosneb nimetatud 1 miljard:

- 620 miljonit vajame pensionideks (sh. prognoositav 200 miljonit seoses uue pensioniseaduse ellurakendamisega, s.t. täiendavalt tänasele),
- lastetoetusteks 62 miljonit,
- haigustoetusteks 75 miljonit,
- rasedustoetusteks 20 miljonit,
- sanatooriumidele, profülaktooriumidele 7 miljonit,

- lastelaagrite tarvis 3 miljonit,
- matusetoetusteks 1 miljon,
- hoolekandekulud 16,7 miljonit.

Peame siinjuures tõenäoliselt arvestama ka töötu abirahaga. Kui me võtame selleks aastas ka ainult 1% maksubaasist (mis on enam kui tagasihoidlik), on seegi juba 12 miljonit. Sanatooriumituusikud tuleb viia kooskõlla nende tegeliku väärtusega, ka tagasihoidlike arvestuste järgi vajame selleks 5 miljonit. Reservfondi peame ka looma. Seega – ja samal arvamusel on ka sotsiaalministeerium – 20% sotsiaalmaks ei kata vajadusi.

Nüüd mõned mõtted arutatava seaduseelnõu kohta. Annan edasi mitte ainult meie ministeeriumi, vaid ka sotsiaalministeeriumi arvamuse: esiteks paragrahv 1 osas. Paragrahvis 1 on sätestatud, et pereettevõtted, talud maksavad sotsiaalmaksu omal soovil. Kas see on põhjendatud lähenemine? Kui see inimene invaliidistub, on talle vaja maksta invaliidsuspensiooni. Kas ei peaks siiski sotsiaalmaks ka neile laienema, iseasi on protsendimäär. Nüüd paragrahvide 4 ja 5 kohta, mis käsitlevad valuutas saadud tuludelt maksu ümberarvestamist meil kehtivale rahale. Kas me oleme nii rikkad ja kas meil on otstarbekas praegu loobuda sellest valuutalaekumise võimalusest?

Võib-olla tekib küsimus, et kui sotsiaalmaks tuleb ühtne, et kuhu siis see raha laekuks? See laekuks sotsiaalfondi, mis on eelarveväline fond. Kartustel, et sotsiaalmaksu kaudu hakatakse riigieelarve auke lappima, ei ole alust. Ka praegu on meil sotsiaalfond, kuhu laekub raha alkohoolsete jookide ja tubakasaaduste hinna tõusust. See on eelarveväline fond. Käesoleval aastal on sinna laekunud 130 miljoni piires, see on ligi 30 miljonit vähem, kui oli planeeritud. Vahendite jaotamist otsustab fondi nõukogu. Fond koosneb pensionide, haigus- ja tervisetootuste, peretoetuste ning sotsiaalhoolduse ja invaabi sihtkapitalist. Raha on läinud palkade tõstmiseks sotsiaal-kultuurisfääris ja ka sotsiaalabiks ning sotsiaalkindlustuseks (pensionideks). Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Täna! Sõna saab põllumajandusministri asetäitja Roland Nymann. Loobub. Sõna saab majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud ja teised saalisviibijad! Täna arutatakse sotsiaalmaksu projekt oma teisel lugemisel on sisuliselt esimene maksuprojekt, mille vastuvõtmine meil otsustada tuleks. Seejuures peame endale aru andma oma olukorra

absurdsusest ja ka sellest, et me peame hakkama tasuma võlgu, mille tegemist alustasime 50 aastat tagasi. Kõik need aastad oleme võlgade tasumist edasi lükanud. Kuid nüüd on aeg käes muuta kogu meie majandussüsteemi ja alustame me seda maksusüsteemi muutmisega. Täna peame avalikult rahvale ütleva, et kogu see majanduse muutmise ei saa talle kerge olla, aga see raskus ei olene meie tahtest, vaid see on objektiivne protsess.

Maksuseaduste arutamine näitab veel kord seda, et seaduste tegemisel puudub valitsusel – või ei oska ta seda meile selgitada – ülevaade järgmise aasta majandusolukorrast. Seetõttu tuleb nähtavasti meil endil seda rohkem kujundada. Ja just Ülemnõukogu peab olema see organ, kes ütleb, et tuleb minna üle eraomandusele, tuleb avada väravad turumajandusele ning tuleb nõustuda seisukohaga, et hinna määrab turg. Kuid selleks tuleb see turg luua, tuleb rahvale avalikult öelda, et hinnad tõusevad ja elatustase praeguse töötaseme juures langeb paratamatult.

Hindade tõus on paratamatu juba seetõttu, et me oleme veel seotud üleliidulise turuga. Näiteks Vene Föderatsiooni ulatuses moodustab hulgihindade kasv 1991. aastal 284 miljardit rubla ehk 43%, sealhulgas kütuse-energeetikakompleksi osas 81% ning nafta, kivisöe ja gaasi osas keskmiselt kaks korda. Põllumajandussaaduste kokkuostuhinnad peavad Vene Föderatsioonis kasvama 22,24 miljardit rubla. Arvestades hulgihindade tõusuga, on kõige õigem vastavalt tõsta ka jaehindu (kui Ülemnõukogu saadikud seda soovivad, võib jätkata toidukaupade ja muude kaupade doteerimist, kuid see oleks vale). Hinnaamet peab aga hakkama täitma kehtivat hinnaseadust – majanduskomisjonis tõdeti täna järjekordselt, et mitte kõik ei ole nii, nagu peab.

Kõik ülaltoodu tõestab veel kord vajadust mõelda täna sellele, kuidas oleks õige täiendada sotsiaalfondi. Ja ka kuidas seda kulutada. Muidugi ei ole see sotsiaalmaksu kehtestamisega seotud küsimus, kuidas kasutame me neid summasid ja keda me elukalliduse (ja inflatsiooni kasvu) eest kaitseme. Ent tuleb siiski tõdeda, et me peaksime kaitsma (kui me muidugi sedagi suudame) eelkõige pensionäre ja invaliide, ehk ka õppureid. Ülejäänud elanikkonnakihid peavad ise endaga toime tulema, lihtsalt rohkem töötades. Seega olemegi jõudnud sotsiaalmaksu kehtestamise esimese aksioomini, et alla 20% ei saa seda maksu kehtestada.

Teiselt poolt on ametiühingute kesknõukogult tulnud ettepanekuid suurendada sotsiaalmaksu 37–38%-ni analoogselt Nõukogude Liidu seadusega. Kuid viies sotsiaalmaksu määra selleni, tõusevad vabaturu tingimustes hinnad ilmselt veelgi ja selle tõttu kannataks väga suur osa elanikkonnast.

On tulnud ka ettepanekuid, et sotsiaalmaksu peaksid tasuma eelkõige töövõtjad, s.o. hüvede tulevased kasutajad, aga mitte tööandjad. Sellest rääkis ka härra Roose.

Majanduskomisjon leidis, et põhimõtteliselt on see õige printsiip, kuid me ei ole selleks valmis. Sotsiaalamet ja Maksuamet tuleksid sellega küll toime, aga iga inimese sissetulek väheneks sotsiaalmaksu võrra veelgi. Et sissetulek ei väheneks, tuleks tõsta palku, kuid arvatavasti tekib sellega rida raskusi, eriti riigitöötajate, kultuuritöötajate ja teiste analoogsete kategooriate puhul. Kuid juba täna peavad nii valitsus, Teaduste Akadeemia kui ka saadikud uut süsteemi ette valmistama. Talunikele ja pereettevõtjaile on sotsiaalmaksu tasumine vabatahtlik, järelkult saavad nad haigustoetusi, pensioni ja muud samasugust vaid juhul, kui nad on tasunud sotsiaalmaksu. See tõsiasi tuleks talunikele ja üksikisikutele kohe teadvustada. Proua Oviiri poolt tõstatatud küsimus on ka õige. Ilmselt on otstarbekas kehtestada mingisugused miinimumpensionimäärad või -toetused, ka invaliidsuspensiooni toetused, olenemata sotsiaalmaksu tasumisest, kuid üldiselt peab ka tulevane pension sõltuma sotsiaalmaksu tasumisest. Nagu öeldud, laekub sotsiaalmaks eelarvevälisesse riiklikku fondi. Sellega luuakse garantii, et sotsiaalfondi summasid kasutatakse sihipäraselt, mitte aga eelarve muudeks kuludeks. Ma arvan, et vaba raha jääkide arvelt võib teenida protsentide näol ka täiendavaid tulusid. Ei ole keelatud üle kanda ka sotsiaalfondi summasid mujalt, kaasa arvatud riigieelarvest, kui saadikud seda otsustavad.

Nüüd mõni sõna veel nendest laekunud ettepanekutest. Viljandi saadikutele võib öelda, et saadikutele on välja jagatud kulude jaotus sotsiaalkulutusteks 1990, teiselt poolt olen nendega nõus, et põllumajandussaaduste kokkuostuhinnad peavad kujunema turul ja olema vabad reglementeerimisest. Siin oleneb palju meist endist ja põllumajandusministeeriumist, kuid täna hommikul pidime jällegi tõdema, et selles osas ei taha valitsus järele anda. Kuid kui me põllumajandussaaduste hulgihindu vabaks ei lase, siis selliseid meile pakutavaid makse põllumajandus üle ei ela.

Viljandi saadikute kolmanda ettepaneku kohta saab öelda, et kindlustusmeditsiini rakendamisel peame ilmselt arvestama ka praegust perebütžetti, aga Käärma ettepanekut on arvestatud paragrahv 2 p. 6 juures. Eesti Autotranspordi-Maanteetöötajate Ametiühingu Liit tegi ettepaneku diferentseerida sotsiaalmaksu määrad olenevalt tööohutuse nõuete täitmisest ja ületunnitöö rakendamisest. Esimesel juhul ilmselt tuleb rakendada muid võimalusi ja sanktsioone, teisel juhul tööandja maksab ju nagunii rohkem sotsiaalmaksu, kuna ületunnitöö on kallim ja väljamakstavad summad suuremad. Narva RSN Täitevkomitee ettepanekut, et kõik peavad maksma sotsiaalmaksu ja määrad peavad olema sõltuvuses tulevase pensioni suurusest, on osaliselt arvestatud, kuid teist poolt saab siis arvestada, kui sotsiaalmaksu hakkavad maksma eelkõige töövõtjad. Kulutuste konkreetsed summad antakse fondi põhikirjas. See oli ka narvalaste küsimus. Oleme püüdnud arvestada kõiki märkusi, mis

seaduse projekti kohta laekunud on, ja eriti on kahju, kui mõni väärtuslik ettepanek mõnelt eriti targalt saadikult on siiani laekumata ja seetõttu ma ei ole saanud seda muudatustesse sisse viia. Saadikutele jagati eile välja uus sotsiaalmaksu seaduse projekt, mis on lühenenud kahe paragrahvi võrra.

Nüüd mõned selgitused lisaks härra Roose selgitustele. Paragrahv 1 juures on sotsiaalmaksu tasumise märksõnaks "tööandja", sest siin tekkis küsimus, et tööandja maksab töövõtjale. Ettevõtetest juriidilised isikud teevad tihtipeale üksikisikutele ka muid väljamakseid, mitte ainult kui tööandjad. Täiendatud on siis paragrahv 2 punkt 6-ga kolhoosnike ettepanekul. Paragrahv 3 ja 4 on ühendatud, kusjuures üksiktöötajad määravad nüüd ise sotsiaalmaksu suuruse olenevalt sellest, kas nad soovivad kasutada ja kui, siis millises suuruses riiklikku sotsiaalkindlustuse abirahasid. Täpsustatud on paragrahv 4 ja 5, endine variant oli siis 5., 6., 7. paragrahv. Majanduskomisjon ei võtnud vastu valitsuse ettepanekut paragrahv 9 (see on endine 11) kohta, et seadus hakkaks osaliselt kehtima juba 1. oktoobrist 1990. Kui selleks on siiski vajadus ja võimalus, siis tuleks valitsusel välja tulla juba konkreetsete ettepanekutega, mida tahetakse kehtestada ja kellele. Valitsusel tuleb Ülemnõukogu ette tuua ka ettepanekud tsiviil- ja kriminaalkodeksi muutmiseks ja seda juba septembrikuus meie järgmiseks istungjärguks, sest kui me neid ei muuda, siis jääb seaduste pool täitmata, katmata. Valitsuse esindajate andmetel on see reaalne. Arvestades seda, et laekunud ettepanekuid on põhiliselt arvestatud ja majanduskomisjonile rohkem seaduseprojekti parandusi pole laekunud, teeme ettepaneku sotsiaalmaksu seadus esitatud kujul täna teisel lugemisel vastu võtta. Aitäh!

A. Labassov

Enne, kui ma ütlen mõne sõna esitatud seaduseelnõu kohta, tahan esitada härra Roosele küsimuse, tahan täpsustada üht detaili. Mitte selle seaduse, vaid ettevõtte tulumaksu seaduse paragrahvis 13 on soodustuste hulgas, mis antakse maksustatava brutokasumi vähendamiseks, ka maksed kindlustusfondidesse. Kas meie sotsiaalmaks kuulub nende maksete hulka?

E. Roose

Ei kuulu, kuna me kujutame ette, et tulevikus on meil palju kindlustuskompaniisid ja kindlustussüsteeme ning iga inimene võib ennast ka isiklikult kindlustada täiendavalt kõikidele senistele sundkindlustustele, nagu on sotsiaalmaks.

E. Parder

Austatud juhataja, austatud ettekandja! Mul on üks selline küsimus. Praegu kehtiva seaduse järgi ei maksa tööandja sotsiaalmaksu töötavatele pensionäridele makstava raha pealt, aga uue sotsiaalmaksu seaduse järgi läheb see juba 20% maksu alla. See toob endaga kaasa pensionäride tööhõive languse. Praegune pension aga on nii väike, et sellega elab vaevalt ära. Kas ei oleks võimalik seda 20% sotsiaalmaksu vähendada või see üldse ära jätta?

E. Roose

See küsimus vajab kindlasti reguleerimist ja ma usun, et tulevases pensioniseaduses ei tehta vahet töötava ja mittetöötava pensionäri vahel ega sunnita ka ettevõtjat või tööandjat töötavatele pensionäridele pensioni välja maksma. See on riikliku sotsiaalfondi ülesanne ja sealt peab see raha tulema. Sel juhul ei ole tööandja enam sellises olukorras, nagu te mainisite, nad peaks üldse vabastatama sotsiaalmaksust töötavatele pensionäridele või neil vähendatakse seda.

Juhataja

Enam küsimusi ei ole? Tänan! Sõna saab Ants Käärma.

A. Käärma

Lugupeetud härra istungi juhataja, lugupeetud kolleegid! Täna arutame sotsiaalmaksu seaduse projekti ja ilmselt peaks meil silme ees või vähemalt meeles olema ka teised põhiliste maksuseaduste projektid. See 20% sotsiaalmaksu ja sotsiaalmaksu suurenemine senisega võrreldes minus küll kahtlust ei tekita, see on vajalik. Ainult ühe tähelepaneku tahaks teha. Nimelt, et kui ta keskmiselt suureneb kaks korda, siis põllumajandusettevõtetele 2,9 korda. Ja kui võtta need teised maksud ka, isiku tulumaks ja ettevõtte tulumaks, ning olemasolevatele andmetele toetudes asja natuke prognoosida, siis tuleb välja, et kui kogu maksukoorem suureneb mõnikümmend protsenti, midagi 40% ringis, siis põllumajanduses koguni kolm korda. Seda ma ütlen info korras. Sotsiaalmaksu seaduse projekti juurde on meile antud kolm abimaterjali – kaks tabelit, üks õiend. Aga vähemalt üht nendest ei sobi minu arvates kasutada, see tundub mulle ebakorrektna. Mõtlen palgafondi ja sotsiaalmaksu jaotust linnade ja maakondade lõikes. Kuna ma esindan Järvamaad, siis tekiks mul kohe küsimus, kuidas need 22 147 tööl käivat ja palka saavat järvamaalast on nõus saama nii väikest palka nagu kokku 34,5 miljonit aasta tagasi ja seega ühe inimese kohta 130 rubla kuus. Ma ei tea küll täpselt Tallinna linna töötajate arvu, aga eeldame ühe ümmarguse arvu, ütleme 300 000. Kui

see 1,8 miljardit nende peale ära jagada, siis igaüks saab keskmiselt 500 rubla kuus. Seda ei tahaks uskuda, see võib kena arv küll olla, aga seda ei tahaks uskuda. Sellepärast ei saa selle abitabeli järgi oma arvamust kujundada, see näitab ju, et kõik maakonnad peale Harju ja Lääne-Viru on kellelegi võlgu isegi 20% sotsiaalmaksu määra juures. Järvemaal on siit palgafondist välja jäänud millegipärast kolhoosiliikmete töötasu, rajooni tarbijate kooperatiivide töötasu, side töötasu, ÜTE töötasu ja leidsime ka, et pangatöötajate töötasu. Huvitav, miks? Ei tea. Ja sellepärast seda tabelit abimaterjalina kasutada ei saa.

Kuid sotsiaalfondi põhimõte, et kõigilt tööandjailt võetakse võrdselt ja kõigile abivajajatele antakse võrdselt, on väga õige. Maal oleks ta eriti tervitatav, sest seni kannavad maal sotsiaalpoliitikat või sotsiaalkoormust suures ulatuses needsamad ettevõtted, s.o. enamasti põllumajandusettevõtted. Kui neilt nüüd see koormus ära võetakse, saaksid nad tegelda oma tootmisega ja asi oleks hulga normaalsem. Kas see aga 1. jaanuarist 1991 niimoodi kujuneb? Olen nõus, et võib-olla pensionid saab välja maksta, postiga saab saata raha kohale. Aga neid abistamisi on ju veel teistsuguseid, alates vanadele abivajajatele kas või küttepuude muretsemisest, elamu remondist ja muust sellisest kuni tema sõidutamiseni kas või arsti juurde. Kas sotsiaalfond on suuteline 2. jaanuarist seda asja lahendama? Ma arvan, et ei ole ja sellepärast saigi tehtud too ettepanek, mille kohta nüüd majanduskomisjon ütles, et seda on arvestatud paragrahvis 2 punkt 6. Aga kui te selle nüüd lahti teete ja loete teda korralikult, siis selgub, et sotsiaalmaksuga ei maksustata sotsiaalkulutusi. Sellise loogika kohaselt käib asi nii. Kui ettevõttel on, ütleme, üks miljon selliseid kulutusi, mis sotsiaalmaksuga maksustatakse, siis läheb tal 200 000 järelikult sotsiaalmaksuks, nüüd ta teeb oma piirkonnas veel 50 000 sotsiaalabi kulutusi ja siis me lubame armulikult, et me seda 50 000 ei maksusta. Tegelikult oleksid tema sotsiaalkulutused juba 250 000. Kes neid kulutusi ei tee, tollel on siis 20%-ga asi paigas. Sellepärast ei ole see sõnastus mulle vastuvõetav ja võib-olla leiab seda keegi veel. Kuna tegelikku sotsiaalabi ei anta ainult kolhoosiliikmetele, vaid ka teistele – õpetajatele, arstidele, kaubandus- ja kultuuritöötajatele, kes maapiirkonnas elavad, siis ma olen kindlalt selle vastu, et seal üldse sõna "kolhoosnik" sees on. Sotsiaalabi olgu ette nähtud kõigile nendele inimestele, kes selles piirkonnas elavad.

Ja teiseks. Ma uuesti esitan oma ettepaneku – seekord härra juhatajale – ja see on mõeldud nii, et ta oleks eraldi paragrahvina seadusesse võetud. Sisu on selline: "Põllumajandusettevõtete poolt sama majandi või valla haldusterritooriumil elavatele inimestele sotsiaalabi, hoolduse ja toetuse korras tehtavad kulutused arvata maha nimetatud ettevõtte poolt makstavatest sotsiaalmaksu summadest. Need kulutused võivad ulatuda 50 protsendini sotsiaalmaksu summast." See umbes niimoodi praegu ka on. Edasi: "Nimetatud kulutuste liigid ja määrad

kehtestab ning vajadusel muudab Eesti Sotsiaalfond valla volikogu esildisel." Selline on ettepanek ja ma paluksin panna ta hääletusele, kui komisjon ei ole nõus sellise redaktsiooniga. Arvan, et kui veel parandusi tuleb, siis oleks õige korraldada ka kolmas lugemine. Aitäh!

T. Made

Austatud eesistuja, kallid majandushuvilised kolleegid! Ma kuulasin suure huviga majanduskomisjoni seisukohta sotsiaalmaksu ja üldse maksuseaduste kohta. Kahjuks valmistas see mõningase pettumuse. Majanduskomisjon, meie Ülemnõukogu ideoloogiline baas majandusküsimustes, rääkis piasjadest, aga mitte maksusüsteemist tervikuna, selle kontseptsioonist tervikuna. Kui me ei käsitle korraga kõiki maksuseadusi, mis me tahame vastu võtta, ei kaardista neid, siis ei tule sellest asjast palju midagi välja.

Ma saan väga hästi aru, et paljud teist on poliitökonoomia eksami teinud ammu aega tagasi ja kõik ei ole enam meeles, mis räägitud. Sellepärast ma tuletan teile meelde ühte Marxi poolt kirjapandud valemit $c + v + m$ ehk toodangu väärtuse valemit, kus $c + v$ tähendab tootmiskulusid. Ja need tootmiskulud võetakse alati kasumist või aastatulust maha, nõnda saadakse kätte kasum ning kasum siis ka maksustatakse.

Tootmiskulusid kapitalistlikus ja sotsialistlikus ühiskonnas ei maksustata. Õieti on meie süsteem lahtine. Kui loete härra Nuikini artiklit, mis ilmus "Ogonjokis" ja mis jookseb praegu ka "Rahva Hääles", siis tuleb välja (ta on analüüsinud Marxi), et kõik tunnused, mis meie süsteemi riigil on, on kapitalistliku ühiskonna tunnused. Ja kõik need tunnused, mis on nendel riikidel, kus meie maksuseaduse koostajad on õppimas käinud ja kogemusi üle võtnud, on sotsialistliku ühiskonna tunnused. Tahaksin öelda seda, et seni on ettevõtetes maksustatud korraga nii töötasu kui ka puhastulu. Nüüd on tehtud väga kaval manööver. On võetud see "sotsialistlik" palgafondi maksustamine vanast kontseptsioonist välja ja selle najal on loodud uus maks – sotsiaalmaks. Nüüd maksustatakse ettevõtteid endist viisi selle eest, et nad aktiivselt tootmist arendavad, et nad maksavad palka. Arenenud riikides on olemas pensionifondid, kuid samal ajal on olemas ka riiklik pensionisüsteem. Need kaks süsteemi on omavahel seotud. Riiklik eelarvest finantseeritav pensionisüsteem on alati olemas. Sellele lisaks maksavad ettevõtted või ühendused või organisatsioonid täiendavaid pensione. Näiteks Rootsis on ATP süsteem, täiendav pensionisüsteem, kuhu ettevõtjad maksavad teatud summasid. Kuid nad ei maksa neid mitte oma tootmiskulude arvelt, vaid oma kasumist. Kahte korda tulusid ei maksustata. Meie üritame seda nüüd aga teha.

Nüüd sellest 20%-st. Analüüsisime seda põgusalt. Eesti Ettevõtjate Erakond tegi seda näiteks kooperatiivide seisukohalt. Võtame näiteks ühe kooperatiivi, kus on 2-miljoniline aastakäive.

20%-line maksustamine toob kaasa kulude suurendamise sotsiaalmaksu võrra, see oleks umbes 60 000 rubla. See tähendab sisuliselt, et tööandja, ettevõtja, kes tahab säilitada oma aastatulud, ei pea tegema midagi muud, kui suurendama kaupade hindu. Väga tagasihoidliku arvestuse järgi selgub, et 2-miljonilise käibega ettevõtte 20%-line sotsiaalmaks toob kaasa umbes 5–6%-lise hinnatõusu otsekohe ja siis veel 5–6%-lise hinnatõusu igal järgmisel aastal. Tähendab, sotsiaalmaksu kehtestamine sellisel kujul, nagu me seda praegu kavandame, toob kaasa teadlikult kavandatud inflatsiooni meie ühiskonnas.

Teine asi. Kui ükskõik kes teist, kes te majanduselu keerdkäikudes orienteerute, oleks ettevõtja, siis mida ta sellisel juhul teeks? Mina toimiksin niimoodi, et tõstaksin oma ettevõttes töötajate palgad maksimaalseks, nii kõrgeks, kui vähegi võimalik. Selle najal vähendaksin kasumit või tulu, mida Maksuametile näitan ja millelt peaksin riigile maksuma olgu 28 või 33% või ükskõik kui palju protsenti rohkem 30-st. Võiksin protsentides sellelt operatsioonilt teenida 8–13, võib-olla ka veidi vähem. Niisiis, kallid ettevõtjad – kui teie hulgas neid ikka on –, pärast sotsiaalmaksu vastuvõtmist tõstke otsekohe oma ettevõtte tööliste palgad nii kõrgele kui saate. Vähendage oma ettevõtte kasum minimaalseks, makske hea meelega raha sotsiaalkindlustuse fondi, see tuleb kahtlemata ühiskonna liikmetele tagasi ja on igatpidi kasulik, teisalt aga lasete riigieelarve tulude poole põhja. Kõik see tundub olevat täiesti võimalik. Praegu on küll niiviisi toimida võivaid ettevõtjaid veel vähe, aga kui me erainitsiatiivi vabaks laseme, kui eraettevõtjaid rohkem juurde tuleb, siis kahtlemata on see üks hea mudel kõrge sotsiaalmaksu vastu võitlemiseks.

Lõpetuseks on mul niisugune ettepanek: siiski kaaluda, kas me tõesti hämmastame oma maksuseadusega arenenud riike ja tuleme välja täiesti uue sotsiaalmaksu kontseptsiooniga – maksustada ühte ja sama rahasummat kaks korda. Kui me seda tahame teha, tahame olla esimene taoline ühiskond maailmas, siis loomulikult me seda teeme. Arvan aga siiski, et me võiksime oma maksusüsteemi arenenud riikide, turumajandusega riikide kogemustega kooskõlla viia ja maksustada üksnes tulu, kasumit, puhaskasumit. On juba teine jutt, kuidas ja kui palju me seda maksustame ning kuhu kogutud maksud kasutamiseks suuname – kas eelarvesse või mingitesse fondidesse. Kui asutame selle sotsiaalfondi, siis loomulikult hakkavad seda kontrollima valitsus ja rahandusministeerium. See oleks varjatud kontroll kodanike ja ettevõtete tulude üle. Võiks siiski need summad, mis on ette nähtud sotsiaalhoolduseks, sotsiaalkindlustuseks, eraldada otse riigieelarvest. Peab olema selgelt näha, et me sotsiaalhooldusele kulutame 10 või 15%. Aga kui me seame sisse sotsiaalfondi süsteemi, siis paistab eelarvest, et peame oma 3 või 4%-ga sotsiaalhooldust vähetähtsaks. Muidugi, see on vitriini küsimus.

Minu meelest on maksusüsteemi kontseptsioon toores, nii sotsiaalmaksu oma kui ka kogu maksusüsteemi oma tervikuna. Peaksime selle veel kord läbi mõtlema. Saadikutel peaks informatsioon tervikuna käes olema. Meil peab olema täpne ettekujutus, missugust osa üks või teine maks hakkab meie riigieelarve kujundamisel etendama. Selleks on hädavajalik teada saada riigieelarve kulude struktuur tulevaks aastaks. Siit kõnepuldist on küll paari-kolme lausega seda öeldud, kuid kõrv ei püüa kõike kinni, tahaks struktuuri näha paberil ja enda ees laua peal. Peame seda ju analüüsima. Saadikutel on hädasti vaja maksude kaarti, sest me tahame vastu võtta head maksuseadused, mitte ükskõik millised lihtsalt põhjusel, et midagi tuleb ju vastu võtta. See asjaajamine hästi ei kõlba. Seepärast ongi mul ettepanek mitte jätkata sellisel kujul maksusüsteemide arutamist, vaid töötada siiski välja kontseptsioon tervikuna. Katsume mõelda eelkõige oma oludele. Võime küll üle võtta arenenud riikide kogemusi, kuid peame ikka arvestama, missuguses olukorras meie ühiskond parajasti on. Kas meie ühiskond kannatab välja arenenud tööstusriikide, turumajandusega aastakümneid kokkupuutunud riikide finantsilise olukorra ja maksusüsteemi järgimist? Kas ta kannatab välja sellise maksusüsteemi, nagu me praegu kavandame? Või peab meil hoopis olema niisugune maksusüsteem, mis otsekohe õhutab inimesi, ettevõtteid initsiatiivikamalt tööle? Peame ju üleüldse tulevikus saama omale nii tugevad ettevõtted, mis oleksid võimelised riigieelarvesse korralikku maksu maksma. Saan aru, meie maksusüsteemi koostajate hulgas on rida inimesi, kes siia maani on kokku puutunud nn. sotsialistliku majandusega, kus olid omad tegevusprintsiibid. Nüüd, avastades maailma, nähes, kuidas kapitalistlike riikide majandus toimib, on nad saanud informatsiooni üle äärmiselt õnnelikud ja püüavad seda kohe suhtes 1 : 1 meile üle kanda. Seda ei maksaks teha. Nende kogemusi tuleks analüüsida ja mõelda, mis meil maksab otse üle võtta. Kas meil tasub näiteks 23 riigi maksusüsteemid kokku liita, tulemus siis 23-ga jagada ja siis meil ellu rakendada? Järsku mõtleme enda jaoks midagi niisugust välja, mis tõesti vaid meie ühiskonna jaoks sobib ning paneb ettevõtluse jalgadele. Seejärel saaks siis tasapisi roomates edasi minna. Aitäh!

U. Ugandi

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ära kuulanud Ants Käärma sõnavõtu ja vaadanud ka sotsiaalmaksu seaduse täiendust, mille esitasid maaesindajad põllumajandusettevõtte sotsiaalmaksu summast sotsiaalabiks tehtavate kulutuste mahaarvamise kohta, ma leian, et tuleks toetada Ants Käärma ettepanekut, et nimetatud kulutuste määrad kehtestab ja muudab Eesti Sotsiaalfond valla või volikogu esildisel. Seda aga kuni nende funktsioonide täieliku üleminekuni valla volikogu kätte. Ja samuti ma leian, et paragrahv 2 p. 6 sõnastus tuleks Ants

Käärma ettepanekul tõesti muuta või viia sisse lausa uus paragrahv, mille nad on ka kirjalikult esitanud. Tänan!

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud seaduseandjad! Kõigepealt üks reglemendi küsimus. Ma kavatsen käsitleda tervet meile esitatud seaduseelnõude paketti ja seepärast palun mulle anda rohkem aega, kui on ette nähtud. Kokkuvõttes peaks see andma ajavõidu, sest luban, et seaduseelnõude eraldi arutelul ma enam sõna ei võta. Eraldivõetuna oleks see 4 x 7 ehk 28 minutit. Praegu püüan hakkama saada 12–14 minutiga.

Sõltumatud demokraadid volitasid ja kohustasid mind täna tulema siia, et välja öelda tingimused, mille täitmisel need seadused on meile vastuvõetavad.

1. Eesti Vabariigi sotsiaalmaksu seadus.

Sissejuhatuseks niipalju, et kuulnud arutlustel komisjonides, siin saalis ja kuluaarides lööb välja mõte, et pensionid, toetused ja muud sotsiaalmaksed on väikesed, sotsiaalmaksu määr aga kõrge. Kuid pole kellegi käest kuulnud, millistest allikatest katta maksebilansi defitsiit. Ainus allikas on riigieelarve nagu praegugi, kuid me teame, et riigikassa on tühi. Esitatud seaduseelnõu mõte seisab selles, et sotsiaalmaks peab selles vallas katma kõik vajadused. Seega iga pensionär võib olla ainult nii jõukas, kui jõukas on rahvas, kelle töötasust sõltuvalt laekub temale vajalik raha.

Tegelikult on see üks suur koera saba tagaajamine. Sotsiaalmaksu määra tõustes tõuseb omahind ja selle tagajärjel ka hinnad ning vaese pensionäri ostujõud jääb ikka samaks.

Valitsuse väide, et maksubaas laieneb palkade tõusuga, ei pea paika, kui see tõus on võrdeline inflatsiooniga. Sotsiaalhoolduse nivoo tõus sõltub rahvatulu tõusust, selleni jõudmine on aga juba valitsuse püha kohus.

On veel võimalus kärpida eelarve teisi kuluartikleid ja nende arvelt parandada sotsiaalhooldust, kuid seda teha on valus ja raske.

Meie tingimused:

- a) sotsiaalmaksu määr peab jääma Ülemnõukogu kompetentsi,
- b) aga sotsiaalhoolekande määrade muutus peab maksedefitsiidi korral kajastuma eelarves ja otsustama peab seda samuti Ülemnõukogu;
- c) seaduse kehtestamise eeltingimuseks on kogu sotsiaalhooldussüsteemi allutamine valitsusele.

2. Eesti Vabariigi seadus ettevõtte tulumaksust.

Eraldivõetult on seaduse tekst vastuvõetav. Maksumäärades teeb aeg muidugi oma korrektiivid. Kuid seaduse rakendamise tagamaad ja maksubaas on fikseerimata ning see teeb selle seaduse esitatud kujul vastuvõtmatuks.

Kui tööstusele ja paljudele teistele ettevõtetele on pakutav maksuseadus ainult makse korrigeerivaks dokumendiks, mis jätab puutumata nende väljakujunenud majandusstruktuuri, siis põllumajandussüsteemi ettevõtetele (nimelt süsteemi, sest sinna kuuluvad ka sellised ettevõtted nagu EKE) on uus maksuseadus süsteemi lammutavaks direktiiviks.

Põllumajandussüsteem kandis seni väikest maksukoormat ja seda põhjendatult, sest nad pidasid oma vahenditega üleval terveid infrastruktuure. Jäi ära vahendite ümberjagamine eelarve kaudu. Põllumajandussüsteemid pidasid üleval oma juhtimisorganeid ja kandsid muid konkreetseid koormusi. Näitena võib tuua spordi. Selles valdkonnas uue maksuseaduse ehedalt rakendamine, ilma väljakujunenud majandusstruktuuri muutmata, viib parandamatute tagajärgedeni. Kui me ütleme "A", siis peame ütleva ka "B", et keegi ei saaks hiljem küsida: "Kes ütles mjäu?".

Inseneride keeles võrdub see järsu faasinihkega ja mootor jääb seisma.

Valitsuse ettepanek anda infrastruktuurid kohalike omavalitsuste haldusesse ei kannata mingit kriitikat. Järelejäänud paari kuuga ei ole see võimalik. Kohalikud omavalitsused ei ole selleks valmis ei moraalselt, füüsiliselt ega tehniliselt. Kui me seda teeme, kutsume esile uue faasinihke ja mootor jääb jälle seisma.

Meil pole ka juriidilisi aluseid, puuduvad valla, linna ja maakonna seadused. Meil on siin olemas isegi spetsiaalne haldusreformi komisjon, kuid teda pole ei kuulda ega näha.

Majandusstruktuure muutvad protsessid on valusad ja pikaajalised. Siin midagi murda ei tohi. Ajaloo õppetunnid on selleks liiga rängad, et nendest mitte õppust võtta. Põllumajanduse rentaablu küsimus kuulub hindade valdkonda ja tuleb ruttu arutluse alla võtta eraldi.

Teiseks, maksu baasnäitaja – brutokasum.

Hoolimata kõigist seletustest on brutokasumi mõiste segane. Enne seaduseelnõu arutlusele tulekut tuleb see meile selgeks teha. Kui kolleegid usaldavad, võiks selle informatsiooni vastuvõtjaks olla majanduskomisjon. Ja seal juba mitte üldsõnaliselt, vaid must valgel ja raamatupidamise keeles. Selgitada tuleb seda argumenteeritult, arvude ja näidetega. See ei ole mingi poliitiline deklaratsioon, mille võib jutuga ära teha. Need on keerulised asjad, nende nimed on Raamatupidamine ja Kasum. Lohutada meid sellega, et korraldatakse raamatupidajate seminar, on rohkem kui imelik. Meil tuleb seadus vastu võtta, mitte raamatupidajatel. Nende asi on seadust täita. Teadmata, millele toetub maks, ei saa me seadust vastu võtta. See on üks raskemaid asju. Täna on sellest juba juttu olnud. Ausalt öeldes oleme

sellega vaeva näinud juba kuu aega. Meie juures on käinud spetsialistid-raamatupidajad, on käinud finantsministeerium, on käinud maksuamet ja teisigi, kes sellega seotud on. Ja teate, kuu aja jooksul ei ole meile suudetud selgeks teha, mis asi on brutokasum. Ei ole suudetud! Ometi istuvad seal inimesed, kes tunnevad raamatupidamist ja kes on eluaeg raha lugenud. Eile jagati välja majanduskomisjonis uus brutokasumi seletus. Sisuliselt tähendab see seda, et brutokasum on kasumi vaba jääk. Ja teate, ma ütlen teile niisugust asja, et selline direktor, kes ei oska kasumit jagada nii, et see lõpptulemusena ei oleks suurem kui kolm rubla, tuleb paugupealt kohalt maha võtta kui käpard. Ja kui ettevõtete eesotsas istuvad targad mehed, siis rahandusministeerium ei saa selle seaduse alusel makse mitte üks kopikas. Siit ka meie tingimused:

a) maksuseadus tuleb kohaldada olemasolevatele, välja kujunenud majandusstruktuuridele; seadust võib ja tuleb muuta ning täiendada siis, kui need struktuurid muutuvad;

b) seadusele peab olema lisatud brutokasumi määratlus (praegune tekst ei ole küllaldane), et vältida tulevikus meelevaldseid tõlgendusi ja manipuleerimisi.

Kui neid kahte tingimust ei täideta, oleme sunnitud vastu hääletama, kuigi me seda ei taha.

3. Eesti Vabariigi tegevusloamaksu seadus.

Seaduseelnõu on loogiline ja vajalik, kuid selles on kaks nõrka punkti.

Esiteks – me delegeerime kõik maksukehtestamise õigused kohalikele omavalitsustele, kuid nende arvamust me ei tea; vähemalt pole neid esitatud majanduskomisjonile, mille liige mul on au olla.

Teiseks – seaduseelnõus ei ole selgeid kriteeriume, kellel on käesoleva seaduse alusel õigus olla maksustatud. Praegu võib välja lugeda, et selline õigus on ka ettevõttel, kus töötab 500 inimest ja mille aastakäive on 10 miljonit rubla. Kõik sõltub ainult kohalikust võimust. Kuna see maks laekub kohalikku eelarvesse, siis kui näiteks mina oleksin maavanem, püüaksin ma neid lubasid võimalikult palju välja anda, et täita maakonna kassat.

Me leiame, et seda seaduseelnõu ei saa arutlusele võtta enne, kui seaduseelnõu ei ole läbi arutatud kohalikes volikogudes, ei ole selgelt fikseeritud ettevõtete ring, kes võivad töötada ja olla maksustatud selle seaduse alusel.

4. Eesti Vabariigi riigilõivuseadus.

Vajalik ja loogiline seaduseelnõu. Ka Peeter I päästis oma riigikassa, kui laskis käibeleva tempelblanketid.

Detailidesse laskumata (need selguvad arutelu käigus) arvame, et selle seaduse rakendamiseks on vaja kasutusele võtta tempelmargid, et inimesi mitte jooksutada. Me küll oleme harjunud, et inimene ja tema aeg ei maksa midagi ja kõige parem tegutsemisvorm asjaajamisel on

iseteenindamine. (Inimene on ametniku, mitte ametnik inimese jaoks.) Kuid püüame vähemalt siingi midagi muuta.

Lähtudes kõigest eelnevast, pean kurvastusega nentima, et me ei saa ka hääletada ühegi maksuseaduse poolt enne, kui meie laudadel ei ole ettepanekuid administratiiv- ja kriminaalkoodeksi paranduste kohta, mis määraksid vastutuse maksudest kõrvalehoidmise ja maksubaasi varjamise eest.

On iseenesestki mõista, et arutatavad seadused ei saa jõustuda enne, kui me vastavates koodeksites ei ole parandusi teinud.

Lõpetuseks olen sunnitud välja ütleva oma arvamuse meie senise majandust reformiva tegevuse kohta.

Me tegutseme kuskil äärealadel. Me püüame vähki ravida sellega, et plommime hambaid.

Raske on otsustada majandusprobleemide üle, teadmata, mis ootab meid, kui me katkestaksime sidemed Liidu eelarvega, kui meie ainsaks tegevusressursiks jääks meie endi rahvatulu ja peaksime kaupleva rahvusvahelise turu hindadega. Kust ja kuidas ja kelle käest peaksime saama sellise majandusmudeli? Kus ja kelle käest peaks küsima: milliseks kujuneb sellistes tingimustes meie elatustase? Võib-olla valitsuse käest? Võtta vastu kaugeleulatuva toimega majandusseadusi, teadmata, mis ootab meid homme, on nagu pimedas toas musta kassi püüda.

Kadunud professor Humalal oli selliste olukordade kohta väga hea ütlemine: "Teate, noormees, see on sama võõrastav nagu esmaspäevast lahutada seitse rubla!" Järgnes stipendiumist ilmajäämine. Mis ootab meid?

Nüüd ma küsin, millest meie ilma jääme, kui me niimoodi edasi tööd teeme? Ja lõpetuseks ütlen veel – toetan meie majanduskomisjoni esimeest –, et nii kaua, kuni meie laudadel ei ole administratiiv- ja kriminaalkoodeksi parandusi nende kohta, kes hoiavad maksust kõrvale, kes varjavad maksubaasi, on neid seadusi mõttetu arutada. Ma olen rääkinud.

L. Arro

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Ma põhiliselt toetan Tiit Made ja Uluotsa arvamust teise lugemise peatamise kohta. Meil ei ole selge ega ole selle kohta ka esitatud projekti või vähemalt mingisuguseidki mõtteid, kuidas hakatakse järgmisel aastal maksma pensioni ja muid sotsiaaltoetusi, näiteks lastetoetusi. Ei ole ka täielikult selge, mis asjad kuuluvad sotsiaalsummade hulka. Seal on igasuguste ravitusikute raha, vanadele tehtud kulutused, aga kas ka kulutused selliseks otstarbeks nagu sotsiaalõed, kellele maksvad majandid, ja näiteks hambapuudid, mida ostetakse kabineti sisustuseks jne.? Meil oleks ikkagi

vaja konkreetselt teada, kui palju planeeritakse teha sotsiaalkulutusi ja alles siis võib arutada, kui palju on vaja makse. Võib-olla see maks peab tõesti suurem olema kui praegu. Ega põllumehed ega keegi muu põhimõtteliselt sotsiaalmaksu vastu ei ole, meie vanad pensionärid tahavad ju elada. Ühest asjast ma tahaksin siin veel natukene rääkida, nimelt rahandusministeeriumi poolt meile esitatud dokumendist. Milleks see asi ikka nõndamoodi on, nagu Käärma siin enne rääkis? Kas tahetakse meelega linnainimestele pilti maalida, et maal tuleb raha puudu, et linn maksab maainimestele ja kolhoosnikutele maksude näol raha juurde? Milleks selline dokument on? Siin on öeldud näiteks, et Rapla maakonnas on palgafond 1989. aastal 32,4 miljonit ja sellest laekub 20% arvestusega 6,5 miljonit sotsiaalmaksu ja tuleb puudu 1,7 miljonit. Lugupeetud saadikud, ainuüksi Rapla rajooni majandite, see on sovhoosi- ja kolhoositöötajate palgafond on juba 33 miljonit, siin olevat kirjas kogu rajooni palgafond. Meie rajooni palgafond on vähemalt 60–70 miljonit ja selle pealt peaks laekuma sotsiaalmaksu 14–15 miljonit. Selline dokument on lausa petmine. Selle arvestuse järgi tuleb Rapla rajooni töötajate keskmine palk 135 rubla, Tallinnas aga 623 rubla. Ja selle alusel hakatakse näitama, et linn maksab maainimestele pensioni. Meid tuleb informeerida õieti, enne kui me midagi oskame otsustada. Nüüd planeeritavast sotsiaalmaksust terve rajooni kohta – kuna Rapla on keskmine rajoon, kehtib see kõikide rajoonide kohta. Sotsiaalmaks suureneb. Senini maksid Rapla rajooni majandid üleliidulisse tsentraliseeritud fondi ja teisi sotsiaalmakseid kokku 2 759 000 rubla, uue kava järgi (andmed on 1989. aasta töötasu + preemia) tuleb maksta 6 681 000 ehk 2,4 korda rohkem. Samal ajal on maksujõuetud paljud majandid. Peale selle teevad nad ise palju kulutusi oma vanade eest hoolitsemiseks. Makstakse juurde lisapensionit. Kaiu kolhoosis näiteks ükski vana, kes kolhoosi selle algusaastail astus, alla 120 rubla pensioni ei saa, maksame lastetoetusraha 3000 rbl. kolmanda ja enam lapse pealt jne. Uue seaduse järgi tahetakse ka need summad maksustada. Sellepärast ma toetan Käärma ettepanekut, kuid mitte täielikult ja mul oleks alternatiivne ettepanek. Käärma ettepanek eeldab seda, et need summad, mida majandid maksavad kas ise või kohaliku omavalitsuse kaudu oma vanadele töötajatele jm. sotsiaaltoetusteks, arvatakse täielikult sotsiaalmaksu summast maha. See tekitab olukorra, et jõukamad majandid – nende hulka võib arvata ka Kaiu kolhoosi – võivad toimida nii: kogu arvestuslik summa, mis tuleks maksuks maksta, praegu üle 800 000 rubla, jagatakse oma vanadele sotsiaalmaksuks. Maksame 250–300 rubla pensioni ja riigile sotsiaalmaksu ei laekugi. See ei ole minu arvates siiski õige. Viletsamad majandid ei suuda ju kõik toetust maksta, aga ka nende inimesed peavad olema kindlustatud. Seepärast oleks õige, kui see punkt, mille Käärma ette luges, saaks vastu võetud nõndamoodi: "Arvestada sotsiaalmaksu

katteks põllumajandusettevõtete poolt oma piirkonna töötajatele makstud summad sotsiaalabi osutamiseks nende ettevõtete poolt või kohaliku omavalitsuse kaudu, kuid mitte üle 50% arvestuslikust sotsiaalmaksust." Sel juhul 50% makse peaks ikkagi laekuma sotsiaalmaksuna riigieelarvesse, mille abil saaks maksta, kellele vaja. Aitäh!

A. Sirendi

Austatud kolleegid ja eesistuja! Nagu Uluots mõtlesin minagi paluda aega juurde selle arvel, et ma ei ole kaua aega rääkinud. Õnneks on eelkõnelejad põhilise osa juba ära rääkinud ja mul jääb üle neid tänada, et saan täiesti aja piiridesse jääda.

Nüüdisaeg meenutab neid päevi, mil esinejad alati rõhutasid, et on erakorraline aeg. Tõepoolest, praegune istungjärg oleks erakorraline ka siis, kui ta ei oleks erakorraline mittekorralisuse mõttes. Niisiis me peame lähiajal otsustama osa suurest küsimuste kompleksist – maksud, seejuures otsustama iga üksiku maksu kaupa. Ja kõik sellele järgnev alates hindadest, sotsiaalabist ja palkadest jääb sõltuma nendest otsustest, mis me maksude kohta vastu võtame. See jääb ka valitsuse ja Ülemnõukogu seose sõlmküsimuseks pika aja vältel. Ülemnõukogu on ise pidevalt muutunud ja aina diferentseerunud, suhted Ülemnõukogu ja valitsuse vahel on muutunud aina keerulisemaks ja osa kolleege tahabki teha Ülemnõukogust valitsuse kiidukoori või vaikivat heakskiitjat. Näiteks kolleeg Pohla kirjutas "Edasis", et sa võid opositsioonis olla, aga ole vait ja ära turgi. Niisama kutsus ka härra Veidemann meid eelmisel erakorralisel istungil üles valitsust kõigis tema ettevõtmistes kiitma. Ning viimasel ajal ei olegi meid enam võimalik millegagi üllatada. Seda enam, et näiteks härra Raig on koostöös "Maalehega" meid kõiki solvavalt unifitseerinud ja teinud meist nagu mingisuguste Raigide nõukogu, tema eriilmeliste nägude nõukogu. Kahjuks ta ise ei ole suvatsenud täna kohale tulla. Nii et peame ka täna tema eest siin esinema. Nagu alati, eksisid optimistid ka seekord, kui lootsid, et Ülemnõukogu, Eesti Komitee ja valitsus lähevad rahva tänu, tunnustuse ja kiituse omavahelisel jagamisel sügisel riidu. Õigus oli just pessimistidel, kes kartsid, et lahkarvamused küll tekivad, kuid tegematajätmise, halvasti tehtu ja otsese süü üksteise kaela veeretamisel. Ja sedasama veeretatakse ka ühelt platvormilt teisele.

Niisiis, kõik maksud, olenemata maksu nimest, tulevad üksikisiku taskust. Peale üksikisikute teisi maksjaid ei ole üheski riigis olnud ega ole ka meil. Ettevõtte tulumaks, sotsiaalmaks, maa- ja investitsiooni võetakse töötegija või harvem omaniku taskust, enne kui ta sinna üldse jõuabki. Taskusse jääb sinna kohta muidugi suur auk, tühi ruum. Ja mida suurem see on, seda rohkem peaks olema lootust seda täita. Eriti kui võimul on sotsialistid ja humanistid, kes pole

unustanud ei võrdsustamist ega elatusmiinimumi, millest allpool algab juba minimaalsete ära-
elamise võimaluste kadumine. Ja ega see üksikisiku tulumaksiki enamasti otseselt tema tasku
jõua. Isik näeb vaid palga suuruse numbrit enne palga arvestust ja peale seda. Ja ongi
niisugune tunne, et valitsuse ülesandeks jääb uusi maksusid välja mõelda, Maksuameti
ülesandeks kõik väljamõeldud maksud sisse nõuda ja üksikisiku ülesandeks võimalikult vähe
maksta kas maksust kõrvale hiilides või vähem tööd tehes. Nii et mõlemad variandid on
halvad. Selline eesmärk ongi lõpuni kahjulik, sest see tähendab üksikisiku isiklikust rahast
riigi raha teha, mis on juba põhimõtteline raha devalvatsioon. Seda raha, mis on tehtud riigi
rahaks, ei suudeta enam sellisel määral kokku hoida nagu siis, kui see on veel üksikisiku
taskus. Lähtudes eelkõnelejate paljudest märkustest ja ka ettekandjate esinemistest, on mul
ettepanek valida: kas võtta kõik maksuseadused, hinnad, palk ja sotsiaalabi korruga käsile ja
mitte ühtegi neist enne ära otsustada, kui on põhimõttelises küsimustes kokku lepitud, või
võtta nad tõesti eraldi vastu, nii et iga järgmine jääb eelmisest sõltuma kuni selleni välja, et
viimased ei sõltu mitte millestki muust kui ainult vajadusest nad eelmistega klappima panna.
Või kolmas variant: teha selgeks valitsuse ja Ülemnõukogu koosvastutus ja eraldi vastutus
Eesti Vabariigi rahva tuleviku eest. Me saame sellest aru, et me valitsuse teovõimet piirata ei
taha ega tohi, aga ka vastutust nendes kõikides küsimustes me enda peale võtta ei või, kui asi
pole selgeks räägitud.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud, reglemendi järgi peame tegema vaheaja.

Kuulutan vaheaja 20 minutiks. Jätkame kell 12.25.

V a h e a e g

Juhataja

Jätkame oma tööd. Sõna saab Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mõni sõna sotsiaalmaksu seaduse eelnõu kohta.
Me oleme tõesti omamoodi absurdses olukorras, sest me elame unitaarses riigis, kus on ainult
üks omanik, see on riik. Teisi omanikke on vähe ja need, kes peaksid olema reaalsed
omanikud, neid on palju küll, kuid nad on äärmiselt vaesed. Seepärast peame üle minema

uude olukorda, kus riik on ainult üks omanikest ja üldse on palju omanikke. Sellepärast tulekski neid seaduseelnõusid, kogu seda maksukompleksi, mis meile on esitatud, välja arvatud käibemaks, vaadata kui üleminekuaja seadust, mitte kui tuleviku heaoluühiskonna maksuseadusi. Nad teenivad käesoleva aja eesmärki. Ma esindan sellist platvormi, et töövõtjale tuleb hakata maksma sellest suurest tervikust, mis ta on loonud, väärtuse lõviosa, s.o. 60–70%, mitte nii nagu praegu, mil ta saab 10–30% oma loodud väärtustest. See teebki tegelikult meie olukorra praegu kõikuvaks, et me ei julge ühele või teisele maksuseadusele jah sõna öelda. Me saame ju häbematult vähe kätte ja sellest midagi veel täiendavalt ära maksta tekitab probleeme. See maks on tagamaks üldist sotsiaalmajandust, mida me ise otseselt ei finantseeri. Praegu meil pole ju struktuure loodud, et olla otsesuhetes kõikide sotsiaalmajandusvormidega, mis meil olemas on. Sest enamikus on ikkagi riik omanikuks. Kõigepealt peaksimegi lahendama omandivormi küsimused, tegelema omandireformiga, alles siis oleks õige endisi makse muuta. Kuid meie ajabilanss ja kõik muu ei võimalda seda. Seepärast tuleb ikkagi maksudega tegelda. Minu ettepanek oleks järgmine. Olen kokku puutunud mõnede inimestega, kes, teades hästi kõiki oma õigusi, neid kangesti taga nõuavad. Kuid enne seda on nad ära unustanud oma kohustused. Õigused ja kohustused aga käivad tavaliselt käsikäes. Kui inimesel tuleb see abivajamise aeg kätte, siis on tal täielik õigus ka sotsiaalabi saada, kuid vaid siis, kui ta on enne täitnud oma kohustused. Seepärast toetan ka hr. Roose poolt siin tutvustatud süsteemi 10 + 10. Põhimõtte, et osa maksab tööandja ja osa töövõtja oma sissetulekutest, on väga vajalik. On vaja, et inimene tunnetaks, et nendeks päevadeks kui ta vajab tõsist abi, on raha vaja korjata, sest korraga ei ole tal seda taskust välja võtta. Hr. Roose poolt välja pakutud redaktsioonilised parandused on mul ka kirjalikult ja ma annan need üle hr. juhatajale. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Sõna saab Ants Paju. Leissonit ei ole?

A. Paju

Austatud istungi juhataja, lugupeetud kolleegid! Täna, kus me hakkame pikkamisi valmistuma süvenema majanduse keerdkäikudesse, ilmneb ühelt poolt meie küpsus ja teisalt poliitiline meelsus sootuks teisel kujul kui varem. Ja seda kas või siin kuuldu põhjal, kui kõnepuldist vaatasid saali poole ja jagasid oma mõtteid härrad Uluots, Käärma ja Made. Ma ei kuulnud neist ühtegi puistamas poliitiliste kirgede kõrgpunktis moodsaks saanud ja tihti pruugitavaid lauseid. Nii et taasmääratleme enda kui seadusandja rolli ja määratleme oma

suhteid valitsusega. Samas kujutame meie, rahva valitud esindajad, siia saali koondununa kogumit nendest suhetest, mis hetkel valitsevad nii tootmises kui ka toodangu jagamises. Seepärast ongi meil täna vist väga oluline mitte niivõrd anda siia esitatud dokumentidele roheline tee, kuivõrd püüda ühiselt leida see tee, kuidas edasi minna. Mis puutub maksuseaduste paketti, mis meie ees on, siis nagu hr. Made juba rääkis, me ei saa enne kindlalt edasi minna, kui see ei ole kaardi kujul meie ees. Praegu me ei pea mitte enda jaoks määratlema, kus me oleme, mis riigiga meil on tegemist, vaid me peaksime nendele seadustele lähenema just nimelt sellest vaatevinklist, kuhu me tahame välja jõuda. Sellest seisundist, kuhu on jõudnud meie ühiskond nende aegade jooksul. Seega ilmselt peaksime teisel lugemisel katkestuse tegema, et saada rohkem informatsiooni, ja seejärel siis otsustame ühe või teise seaduse ning tema osa uues kujunevas eelarves. Aitäh!

A. Labassov

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Eelkõnelejad on minu ülesannet kergendanud. Ainus, mida ma kolleegide Made ja Uluotsa poolt öeldule lisada tahaksin, on see, et ma ühinen nende arvamusega, et maksuseaduste paketi peab esitama tervikuna, mitte osaliselt nagu praegu. Minu mälu järgi peaks selles pakettis olema kas 15 või 16 maksuseadust. Seda esiteks. Nüüd teiseks, ja see on peamine. Kahjuks ei jäänud muljet pr. Oviiri esinemisest, et valitsusel oleks valmis elanikkonna vaesemate kihtide sotsiaalse kaitse programm. Oleks otstarbekas need põhimõttelised parandused, mis tehakse sotsiaalmaksu seadusesse, teiste maksuseadustega kooskõlastada, konkreetselt see jaotamine 10 ja 10 protsendiks. Aga võib-olla oleks lihtsam need 10% viia üksikisiku tulumaksu koosseisu, et kõik teaksid, et skaala alguses saab olema mitte 16, vaid 26 ja lõpus mitte 24, vaid 34 protsenti.

Seepärast tundub mulle, et oleks mõistlik teha nii, nagu on juba pakutud: oodata ära elanikkonna sotsiaalse kaitse programm, mis on kavas välja töötada või õigemini, mida proua Oviiri sõnul juba koostatakse, samuti kõik seadused meie maksude kohta. On need ju omavahel tihedalt seotud ja ühest, nagu rääkisid ka eelkõnelejad, tuleneb teine. Alles pärast seda saab tõesti kanda kaardile meie tee turumajandusele. Viimasele aga alternatiivi pole ja vististi ei kahtle siinviibijaist selles keegi. Turumajandus aga eeldab normaalset majandust ning ei maksa segada seda, mida meil nimetati sotsialismi poliitökonoomiaks, turumajanduse poliitökonoomiaga. Need on kaks eri asja ja minna tuleb normaalsete turusuhete poole. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, teen ettepaneku läbirääkimised lõpetada. Kas on teisi arvamusi? Ei ole. Siis saab lõppsõna Enn Roose. Palun.

E. Roose

Mind sunnib sõna võtma ühest küljest soov teie tähelepanu juhtida mõningatele kaasnevatele tagajärgedele, kui te võtate ühed või teised ettepanekud vastu, ja teiseks tahan kommenteerida mõningat levitatud informatsiooni, mis sugugi ei vasta tõele.

Kõigepealt ettepanekust, mis puudutab sotsiaalmaksu maksvaid firmasid, ütleme kolhoose või teisi firmasid. Seesama kehtib ka "Eesti Tsemendi", tähendab Kunda linna kohta, see kehtib Sillamäe kohta, see kehtib Tootsi aleviku kohta ja võib-olla veel mitme teise aleviku kohta, kus sisuliselt ei ole peremees mitte kohalik omavalitsus, vaid need ettevõtted, kes seal domineerivad. Ja see käib, nagu ma ütlesin, ka kolhooside kohta. Kui te võtate sellise ettepaneku vastu, et nende poolt ükskõik mis vormis väljamakstud sotsiaalabi summadest läheb nii- või teistsugune protsent riikliku sotsiaalfondi summadest maha ja neid ei maksustata, siis me peaksime sotsiaalfondi maksumäärad juba praegu üle vaatama, sest selline olukord on üle-Eestimaaline nähtus. See tähendab sisuliselt seda, et me detsentraliseerime riikliku sotsiaalkindlustuse. Kui soovite, palun, see on üks võimalus. Aga küsimus on selles, kas see on sotsiaalselt õiglane.

Härra Made väitis, et teistes maades on pensionid eelarvete koosseisus ja makstakse sealt välja, mingit sotsiaalmaksu nagu ei olekski. Tegelikult analüüs näitab seda, et 23 maas, kuhu kuuluvad peale Euroopa riikide ka Austraalia, Kanada, USA, Jaapan ja Türgi, on kehtestatud spetsiaalne maks, mis laekub mitte eelarvesse, vaid reeglina selle välisesse, aga eelarvest sõltuvasse sotsiaalfondi. Eri maades nimetatakse seda eri moodi. Sellele lisanduvad veel tööandjate sundsotsiaal- või tervisekindlustusmaksed. Peale selle on muidugi vabatahtlikud maksed ka. Ma saan aru kooperaatoritest, keda härra Made esindab. Neid me maksustame uue maksusüsteemiga tõesti rohkem, kui nad senimaani on maksnud, ja on täiesti selge, et kooperatiivide esindajad on selle süsteemi vastu ja nad peavadki protestima ka saadikute kaudu. Küsimus on selles, kas meil peavad olema kõigile ühtsed maksumäärad – selle printsiibi peaks otsustama Ülemnõukogu.

Siis härra Made väide, et sotsiaalmaksu ja ettevõtte tulumaksuga maksustatakse kaks korda ühte ja sama maksubaasi. See ei ole tõsi. Sotsiaalmaksuga makstakse tööandjate poolt väljamakstud töötasu summad ja ettevõtte tulumaksuga maksustatakse ainult kasumi osa, täpsemalt brutokasumist lähtuv legeritud kasum. Töötasu sinna ei kuulu.

Härra Made küsimus ka, kas riigi majandus kannatab olemasoleva maksusüsteemi välja. Ma kordan, see maksusüsteem, mille valitsus on esitanud, on sama maksukoormusega, mis on senine maksusüsteem. Kui leitakse, et riigi majandus seda olemasolevat maksusüsteemi välja ei kannata, siis loomulikult tuleks seda maksusüsteemi vähendada ka eelarve kulude kaudu. Härra Uluotsale loodan anda vastuse, kui päevakorda tuleb ettevõtte tulumaks. Brutokasumi määratlust ma sotsiaalmaksu päevakorrapunkti all ei täpsusta. Nüüd härra Arro poolt ülestõstetud küsimusest. Kui tabel näitab, et maainimesed saavad linnainimeste arvel tagasi teatud summasid, siis tegelikult on see küll niimoodi. On sellepärast, et maakondades olevate kõikide ettevõtete filiaalid maksavad oma makse Tallinna linna kaudu ja põhiettevõtete kaudu. Nii tsentraliseeritaksegi maakondadest kõik maksud pealinna või teistesse suurematesse linnadesse. See tabel kajastab 1989. aasta tegelikku olukorda.

Ma saan aru, et uuele süsteemile üleminek on väga raske, ka rahvasaadikutele, sisuliselt on meil kolm varianti. Kui leitakse, et valitsuse poolt esitatud maksuseaduste eelnõud ei sobi, siis on meil väga lihtne säilitada olemasolev maksusüsteem ja eelarve saab sellega tulud kätte nii nagu ennegi, häda on selles, et see vana maksusüsteem ei reguleeri meie majandust enam. Ta muutub majandusele koormaks. Näiteks kooperatiivid võib-olla tõesti maksavad 10% tulumaksu, aga riiklikud ettevõtted 80–90% tulumaksu.

Võiksime jätta ka üksikisiku tulumaksu süsteemi samaks nagu nüüd, see on kehtestatud, nagu härra Aron mulle ütles, 1943. aastal NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi seadlusega ja see töötab meiegi maal senimaani. Me võiksime ka ettevõtte tulumaksu jätta samaks – see on kehtestatud NLKP ja NSVL Ministrite Nõukogu ühismäärusega 1977. aastast. Mis puutub nüüd väitesse, et ettevõtte uue tulumaksu puhul kõik peaga direktorid kombineerivad selle tulumaksu baasi nulliks, siis see võimalus on teoreetiliselt olemas ja ilmselt, kui omanikul tulu või kasumit ei ole vaja, siis see nii toimubki.

Aga samal ajal tuleks pea ka teistpidi tööle panna. See tähendab seda, et kui nad maksavad kogu selle nn. brutokasumisse jääva tulu üksikisikutele välja, siis nad maksavad ka 33% üksikisiku tulumaksu + 20% sotsiaalmaksu praegustes määrades. Ja kokku on see 53%, hoopis rohkem kui lihtsalt ettevõtte tulumaks 30%. Nii et kõike tuleb ka arvestada mitme kandi pealt, mitte ainult lineaarselt. Aitäh!

Juhataja

Kas Tiit Made tahab kohalt repliiki öelda? Palun.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid, lugupeetud hr. Roose! Ma üritasin oma sõnavõtu teha võimalikult populaarses vormis ja mul on siiralt kahju, et ma ei suutnud teha seda võimalikult populaarses vormis. Loomulikult tuleb oma tehtud tööd kaitsta, kuid seda ei saa kaitsta põhimõttel, et asi ei ole nii, ja kogu lugu. Ma ei öelnud kaugeltki mitte seda, mis hr. Roose välja ütles, vaid ma ütlesin seda, et seni on ettevõtete puhul maksustatud töötasu ja puhastulu ettevõtte kasumist ja nüüd on tehtud väga kaval manööver. Need on eraldatud: töötasu, palgafondi maksustamine on läinud sotsiaalmaksu alla ja ettevõtte tulumaks on siis aastatulu pealt. See on üks asi. 23-s OECD riigis ehk majandusliku arengu ja koostöö organisatsiooni riigis on väga erinevad maksusüsteemid. Kuid suures osas põhimõtte on neis kõigis üks: eelarvesse makstakse teatud summa ettevõtete kasumist, mis läheb sotsiaalhoolduseks, sotsiaalkindlustuseks ja ka riiklike põhipensionide või rahvapensionide maksmiseks. Kuid ettevõtete organisatsioonid, ettevõtted ise, fondid maksavad juurde pensioni fondi, mida võidakse nimetada sotsiaalfondiks, kuid suuremas osas riikides nimetatakse pensionifondiks. Need on kaks eri asja. Loomulikult peab rahandusministeerium seda ala veel täiendavalt uurima. Ja lõpuks seda, et Made ei esinda siin kooperatiivi, vaid on lihtsalt saadik, kes ütles oma arvamuse välja ja kasutas analüüsiks ühe kooperatiivi andmeid. Ma olen täiesti valmis tegema sama analüüsi näiteks "Dvigateli" andmetele tuginedes. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! On aeg otsustada. On kaks ettepanekut. Lembit Arro, Tiit Made ja Ants Paju tegid ettepaneku katkestada sotsiaalmaksu teine lugemine ja majanduskomisjoni esimees Ants Veetõusme tegi ettepaneku see seadus vastu võtta. Ma arvan, et on loogiline, kui ma panen enne hääletamisele Ants Paju, Tiit Made ja Lembit Arro ettepaneku. Kuidas te arvate? Kalju Koha, palun!

K. Koha

Austatud juhataja! Vaatamata kogu lugupidamisele teie vastu, paluksin siiski esimesena hääletada juhtiva komisjoni ettepanekut. Aitäh!

Juhataja

Tänan! Kuidas me otsustame? Kui panna hääletamisele esimene ettepanek, majanduskomisjoni ettepanek, siis on enne vaja panna hääletamisele need täiendused, mis on tehtud. Rahvasaadik Käärma tegi täiendusettepaneku lisada eraldi paragrahv. Loen teile ette:

põllumajandusettevõtete poolt sama majandi või valla haldusterritooriumil elavatele inimestele sotsiaalabi, hoolduse ja toetuse korras tehtavad kulutused arvata maha nimetatud ettevõtete poolt makstavatest sotsiaalmaksu summadest. Need kulutused võivad ulatuda 50%-ni ettevõtte sotsiaalmaksu summast. Nimetatud kulutuste liigid ja määrad kehtestab ning vajadusel muudab Eesti Sotsiaalfond valla volikogu esildisel. Panen selle täienduse hääletusele. Kohe-kohe. Kes oli enne? Ants Veetõusme, palun.

A. Veetõusme

Härra juhataja! Mul on kaks pretensiooni. Kõigepealt oleks pidanud andma lõppsõnaks sõna ka majanduskomisjonile. Seda esiteks. Ja teiseks, arvestades praegust seisust, ma palun majanduskomisjoni nimel enne hääletamist teha vaheaja.

Juhataja

Vabandust. Ma siis annan lõppsõnaks sõna Ants Veetõusmele.

A. Veetõusme

Ma tahaksin veel kord rõhutada seda, et sisuliselt on sotsiaalmaksu kohta tulnud tõepoolest kaks ettepanekut. Põhimõttelisi muudatusettepanekuid esitatud rohkem ei ole. Arvamus, et maksu peaks maksma nii tööandja kui töövõtja, on põhimõtteliselt õige, kuid täna ei ole see meie majandusliku ja rahandusliku olukorra juures minu arvates otstarbekas. Seetõttu ma seda ei toetaks. Kuid kuna ettepanek on tehtud, siis tuleb ta hääletamisele panna. Hääletamisele tuleks panna põhimõte, s.t. kas ollakse selle poolt, et sotsiaalmaksu maksab 10% tööandja ja 10% töövõtja. Kui selle poolt ollakse, siis võime juba paragrahvide kaupa täiendused vastu võtta. Aga kui ei olda, siis ei ole vajadust ka paragrahvide kaupa edasi hääletamiseks. Mis puutub härra Käärma ettepanekusse, siis ütlen veel kord, et sotsiaalmaksu puhul ja, nagu ka härra Uluots ütles, kõigi maksude puhul tuleb luua võrdsed tingimused. Peab arvestama, et selliseid väljamakseid teevad praegu mitte ainult põllumajandusettevõtted, kuigi nemad võib-olla kõige rohkem. Kuid maksavad ka teised ettevõtted ja enamasti kas sotsiaal-kultuuriliste ürituste (praegu on sellel fondil ka teisi nimetusi) või materiaalse ergutuse fondi vahenditest, ühesõnaga kasumist. Selle tõttu on mul ettepanek, et kui me tahame need soodustused inimestele ikka jätta – ja põllumajandusettevõtetes on seda võib-olla eriti vaja –, siis me peaksime tulumaksu juures maksusoodustusi tegema. Samas ei maksa seda punkti lülitada sotsiaalmaksu seadusse. Sest sellisel juhul oleksid varsti sama ettepanekuga siin tööstusettevõtete esindajad. Aitäh!

Meil ongi nüüd tekkinud selline tööstiil, et kõigepealt on küsimused ettekandjale, siis sõnavõttud, siis peaks nagu kõik lõppema, aga siis hakkavad otsast peale jälle küsimused. Aga kui härra Made tahab...

T. Made

Austatud eesistuja ja lugupeetud härra Veetõusme! Küsimus on väga oluline. Kui me teie 10 + 10 ettepaneku vastu võtame, siis kui suur oleks protsent?

A. Veetõusme

See on härra Pohla ettepanek.

T. Made

Seda enam. Kas majanduskomisjon toetab seda?

A. Veetõusme

Ei toeta.

T. Made

Ei toeta. Aga siiski, palun vastake siis niisugusele küsimusele. Kui me nüüd jagaksime selle maksu pooleks, 10 + 10, 10 tööandjalt ja 10 töövõtjalt ehk tegijalt ehk tööliselt ehk üksikisikult. Kas see tähendab siis sisuliselt – ilmselt ta seda tähendab –, et üksikisiku tulumaks suureneb 10% võrra? Me paneme talle ainult teise nime. Aitäh!

A. Veetõusme

Ma olen sellega nõus ja just see oligi see põhjus, miks me täna seda ei toeta, toob ju see vajaduse kohe ka analoogselt palkasid tõsta, kui me tahaksime, et inimeste elatustase jääks samaks, et nende sissetulek oleks sama. Kuid mitte kõigil meie sfääridel pole võimalust palku tõsta. Nii et ühesõnaga, me majanduskomisjonis arutasime seda varianti ega poolda seda. Aga ta on härra Pohla poolt kirjalikult esitatud ja sellepärast me peame hääletama.

Juhataja

Aitäh! Mul on ka üks küsimus. Kas majanduskomisjon nõuab enne hääletamist vaheaega?

A. Veetõusme

Jah, me paluksime viieks minutiks, et majanduskomisjon saaks võtta lõpliku seisukoha nende täienduste osas, kuna nad on praegu kirjalikult uuesti esitatud.

Juhataja

Kuulutan vaheaja viieks minutiks.

V a h e a e g

Juhataja

Jätkame oma tööd. Enne, kui ma annan sõna majanduskomisjoni esimehele, saab sõna Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud eesistuja ja kolleegid! Ma pean teie ees vabandama. See informatsioon, mille ma Eesti Raadio hommikuse saate põhjal teile andsin, osutus ekslikuks. Aga ma tahaksin, et teieni jõuaks täpne informatsioon Tõnu Antoni suu läbi, kes on ühtlasi ka Tartu linna volinik. Aitäh!

T. Anton

Lugupeetud kolleegid. Palun vaid hetkeks tähelepanu. 20 minutit tagasi helistas mulle Tartu linnapea Toomas Mendelson ja palus teile kõigile edasi öelda järgmist. Esiteks, ei Tartu volikogu ega Tartu linnavalitsus pole vastu võtnud otsust, et Lenini kuju EPA peahoone eest maha võetaks. Ja teiseks, linnavalitsus peab seda tegu ebaseaduslikuks ja on otsustanud, et Lenini kuju asetatakse oma kohale tagasi. Aitäh!

A. Veetõusme

Lugupeetud esimees, lugupeetud saadikud! Leniniga seotud probleemide kõrval on muidugi sotsiaalmaks tühiasi. Aga ma siiski julgen välja öelda majanduskomisjoni seisukoha ja ettepaneku. Härra Käärma tegi ettepaneku, mis annab soodustused põllumajandusettevõtetele. Samas aga juhiti tähelepanu asjaolule, et analoogseid kulutusi teevad ka teiste harude, näiteks tööstus- ja transpordiettevõtted, -organisatsioonid. Seega on probleem laiem kui ainult põllumajanduse osas. Kui me täna otsustaksime, et see soodustus laieneb

põllumajandusettevõtetele ja võtaksime selle paranduse vastu, siis ilmselt tuleks järgmine kord arutada ka tööstusettevõtete analoogseid ettepanekuid. Seetõttu, et asja siiski pisut rohkem uurida, ka maakondade esindajatega konkreetselt seda olukorda arutada, teeb majanduskomisjon ettepaneku katkestada sotsiaalmaksu teine lugemine ja jätkata seda sellest kohast, kus me praegu katkestasime, juba siis järgmisel istungil. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Palun registreerida oma kohalolek. Kohal on 68 saadikut, puudub 37. Kas Peterson ja Tamme on registreeritud? Ei ole? Pluss 2. 70.

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Kes on selle poolt, et katkestada sotsiaalmaksu seaduseelnõu teine lugemine? Palun hääletada! Poolt on 68, vastu 1, erapooletuid 1. Otsus on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduseelnõu ettevõtte tulumaksu kohta teine lugemine

Juhataja

Jätkame päevakorda. Ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu teine lugemine. Ettekandja on rahandusministri esimene asetäitja Enn Roose.

E. Roose

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Et ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõule on esitatud terve rida täpsustatud nõudeid, peatuksin põhiliselt nendel, millest on vahepeal räägitud. Kõigepealt, mis on brutokasum – nõuti ju selle mõiste lülitamist seaduse teksti. Raamatupidamise põhimäärus sellele siiski ühest vastust ei anna. Majanduskomisjoni kaudu on tõenäoliselt teile üle antud ka paragrahv 1 lisaks pandav teine lõige, kuna 1. lõikes on esimest korda kasutatud sõna "brutokasum". See brutokasumi mõiste on tänaseks formuleeritud järgmiselt: "Brutokasum käesoleva seaduse mõistes on ettevõtte kogu maksuperioodi kõikide sissetulekute ja nende sissetulekute saamiseks tehtud kulutuste vahe. Kulutuste alla kuuluvad kulutused materjalidele, komplekteeritavatele toodetele, transpordile, energiale, kütusele, alahangetele, töötasule, lähetustele, reklaamile, amortisatsioonieraldised ja muudeks maksudeks peale käesoleva maksu maksetele ja muud kulutused vastavalt

käesolevale seadusele ja Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korrale." Seega on selle formuleeringuga vastatud küsimustele, kas töötasu ja kõik väljamaksud kuuluvad kulude hulka ja kas kõik maksud peale käesoleva maksu kuuluvad kulutuste hulka, mida ei maksustata. Käesolevas seaduses on ka formuleeritud terve rida eriolukordi, mil maksud kantakse spetsiaalfondidesse. Spetsiaalfondid on ainult seadusega formuleeritud fondid.

Nüüd tekib paratamatult sisuline küsimus, kas selline brutokasumi formuleering võib viia olukorrani, nagu härra Made ja härra Uluots ennustasid. Nimelt, et sel puhul võib iga tark direktor, eriti riigiettevõtte direktor, tekitada sellise olukorra, kus ettevõtte tulumaksu baas, mida maksustatakse, jääb nulliks või on näiteks ainult 3 rubla. See on täiesti reaalne ja sellega on tulumaksuseaduse tegemisel ka arvestatud. Asi on nimelt selles, et ükski eraettevõtja ei saa endale sellist olukorda lubada. Kõik eraettevõtted peavad saama kasumit, omaniku kasumit, mis järele jääb ja mida muidugi ka maksustatakse. Muidu ei ole ettevõtte tegemisel ju mõtet.

Praegu on riik kõigi ettevõtete omanik. Kui tema ei rakenda oma omanikuõigusi ja laseb taolistel direktoritel tekitada olukorra, kus puhaskasumit, mis jääb maksualuseks, on 0 või 1 või 3 rubla, siis ta peab sellistest ettevõtetest kiires korras loobuma. Peab nad erastama või panema ettevõtete eesotsa tõesti sellised juhtkonnad, kes kasumi kindlustavad. Teist võimalust ei ole.

Paragrahvis 2 on täpsustatud tulumaksukohustuslikud ettevõtted ja viimane lausepool ütleb, et nende ettevõtete brutokasum, mida maksustatakse, on korrigeeritud vastavalt käesoleva seaduse paragrahvidele 13 ja 14. Järelikult see on täpsustav redaktsioon.

Tagasi tulles või õigemini edasi minnes tulumaksust vabastamise juurde paragrahvis 3, on meile selle kohta ekspertidelt tulnud ettepanek, mis puudutab paragrahvi 3 4. lõiget invaliidide ühingute ja invaliide kasutavate ettevõtete kohta. Ekspertid teistest maadest on arvanud, et nendele ettevõtetele tuleb riigi poolt anda spetsiaalset toetust ja maksu nad peaksid maksma võrdselt teiste ettevõtetega. See on lihtsalt teieni toodud informatsioon, et asja võib kahte moodi lahendada.

Järgmine parandus, see on paragrahvis 6, kus on täpsemalt formuleeritud välisvaluuta ümberarvutamine maksu tasumiseks, aga siin tuleks panna parandus sisse, et "tulud ja kulud välisvaluutas". Praeguses teie käes olevas tekstis ei ole sõnu "ja kulud". See tuleks lisada juurde, sest ka kulude kohta kehtib sama ümberarvestuse printsiip.

Parandus, selgitus või ütleksin isegi et märkus on tulnud ka paragrahvi 9 kohta. Tegu on ettepanekuga üldse ta maksuseadusest välja lülitada, kuna ta on maksukorralduse dokumendi või valitsuse poolt kehtestava dokumendi sisusse kuuluv väide.

Paragrahvi 10 teises lõikes on täpsustatud naturaalsete tulude ja kulude vastavalt kehtivatele hindadele ümberarvestamise kord.

Paragrahvi 11 on ettepanek täiendada, et nende tulude hulka loetaks intress hoiustelt ja laenudelt, sest peale hoiuste võib olla ka teisi laene, mille pealt ettevõtte saab intresse.

Paragrahv 1 esimene lõige 3. punkt. Seal peaks olema lisatud: annetused Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumis ja Eesti Vabariigi Valitsuses registreeritud fondidele. Ja siin on täpsustus: eelmises tekstis oli "kirikule", täpsustus on "usuühingutele ja nende ühendustele". See on laiem mõiste kui kirik. Vastavalt teie märkustele on redigeeritud paragrahvi 14 2. punkti ja pandud kirja, et kulutused ühiskondlikele liikumistele samuti suurendavad brutokasumit.

Välisekspertidelt on meile tulnud märkus sama paragrahvi 14 1. punkti kohta. Lääne praktikas kantakse kohtuotsuste põhjal sissenõutavad summad põhimõtteliselt ettevõtte kulude hulka ja need ei kuulu brutokasumi suurenemise, tähendab maksubaasi suurendamise summade alla.

Teiseks, samad eksperdid nii Kanadast kui USA-st on viidanud sellele, et ka 4. punkt samas paragrahvis ja 3. punkt, et need peaksid olema ettevõtte kulutuste hulka kuuluvad, ilmselt seal reguleerib ka omanikutulu väga oluliselt neid kulutusi, tema määrab, kas kellelegi on vaja kingitusi teha selleks, et bisnessi arendada, kas kedagi on vaja kalapüügile kaasa võtta või Kanaari saartele saata ja kas lähetused tehakse eralennukiga sõites või eraautoga. Seda poleks tulumaksu maksmise seisukohast üldse vaja piirata.

Nüüd järgmine redaktsioon. Kahtlust on avaldatud ka paragrahvi 15 kohta, sest seal on öeldud, et maksuperioodil tekkinud kahjumi võib maksumaksja üle kanda tulevastele maksuperioodidele, aga mitte rohkem kui kolmele järgnevale aastale. USA eeskujul on pakutud välja, et see peaks olema ± 3 aastat. Rootsis on ta praegu aga 6 aastat ja kaalutakse isegi 10 aasta peale venitamist, et mitte ajada ettevõtteid pankrotti.

Teised parandused on puhtredaktsioonilised, nendel ma ei peatuks.

Sellega olen teinud ülevaate sellest, mis kahe lugemise vahel on muutunud. Aitäh!

Juhataja

Üks hetk, palun. Peame nõu. Kas me esitame küsimused kohe? Kohe, jah? Ja sõnasoovijad esitavad kohe ka küsimused? Kes soovib küsida?

J. Telgmaa

Aitäh! Lugupeetav eesistuja, lugupeetud aseminister! Kuidas te suhtute juba kõlanud ettepanekusse katkestada selle seaduse teine lugemine? Kas see on teie arust küllalt

põhjendatud ja kas pakutud variandid on küllaldased, et te saaksite meile teise lugemise jätkamisel – kui me selle täna ikka katkestame – esitada juba täiendustega variandi?

E. Roose

Kui need muudatused tuleb sisse viia, siis muidugi on vaja teine lugemine katkestada. Aga ma sain tänasest arutusest aru, et probleem on päris paljude küsimuste tõlgendamises ja need asjad tuleks selgeks teha seminaridega või mingite muude õppevormidega. Sel puhul oleks võib-olla kasulik teine lugemine katkestada ja vahepeal teha taoline seminar. Kõik terminid tuleks selgeks teha, et saadikutekorpuses neid üheselt mõistaks ja saaks aru ka majandusnäitajate omavahelisest seostusest. Minu ettepanek oleks igatahes selline ja usun, et valitsus paneb mängu oma parimad eksperdid, et need küsimused selgeks teha.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, hr. Roose! Mul on kaks küsimust. Esiteks paragrahvi 9 ja paragrahvi 3 4. punkti kohta. Te tõite välja ka teised ettepanekud, kuid ma ei saanud küllaldaselt aru, kuidas nendesse ettepanekutesse suhtuvad projekti autorid. Jutt on sellest, kas paragrahv 9 on korraldav ja tuleks siit välja võtta. Ja jutt on ka sellest, kuidas suhtuda nüüd pimedate ja kurtide ühingutesse – tahaksin teada, milline on autorite seisukoht. See oli esimene küsimus. Ja teine: kuidas teie arusaamise järgi paragrahvi 13 p. 3 sisse mahuvad spordiühingud, spordiorganisatsioonid? Mure on nimelt sellepärast, et spordile minev raha oluliselt väheneb. Me tahame kunagi olümpiale välja jõuda. Ametiühing enam ei saa maksta. Kas teie arusaamise järgi spordile tehtud kulutused võivad maksustatavat brutokasumit vähendada? Aitäh!

E. Roose

Tähendab, jutt on paragrahvi 3 p. 4-st, s.o. "Pimedate, kurtide, invaliidide ühingud ja ettevõtted". Praegu on säilitatud see redaktsioon, millega need ettevõtted on vabastatud tulumaksust juhul, kui seal on vähemalt pooled põhikohaga töötajatest invaliidid. Seda on tehtud sellel kaalutlusel, et nendel ettevõtetel on eriline missioon. Nad peavad mitte ainult kasutama invaliidide tööjõudu, vaid nad peavad ka garanteerima nende väljaõpetamise ja lülitamise ühiskonnaellu üldse. Täheandab need ei ole harilikud ettevõtted. Mina seda punkti seaduseelnõust praegu maha ei võtaks. Küsimuse selle mahavõtmisest võiks esitada alles siis, kui arutusele tuleb sotsiaalfondi kasutus ja sotsiaalfond garanteerib sama funktsiooni täitmise oma summade arvelt. Siis ma teeksin sellise ettepaneku küll. Aga kuna see sotsiaalfondi

arutamine ja tema kulude paikapanemine tuleb natukene hiljem, võib-olla isegi koos eelarvega, siis praegu oleks vara see ettepanek vastu võtta. Nüüd paragrahvist 9. Minu arvates ta praeguses eelnõus ei sega. Aga sama asi võiks olla ka maksukorralduse dokumendis. Nii et selles mõttes on ta niisugune neutraalne punkt, ta võib olla ja võib ka mitte olla. Edasi paragrahv 13 lg. 1 p. 3 kohta. Eile ma ütlesin juba ka üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu arutusel, et kui tegu on vabariigi valitsuses või Ülemnõukogus registreeritud fondidega, siis nende alla võivad kuuluda ka kõik spordifondid. Reeglina võib kõikidesse sellistesse fondidesse teha ka sihtotstarbelisi eraldisi või annetusi mingi konkreetse spordiürituse, spordiklubi või spordiala jaoks. Nii et kõik need fondid on harilikult ka sihtannetustega seotud ja nende täitmise nad peavad tagama. Aitäh!

V. Jürjo

Austatud ettekandja! Nagu parandustest nähtub, käib kuluaarides terav võitlus kiriku ja tehtavate annetuste ümber. Mujal Euroopa ja Ameerika maailmas, kus religioosne pluralism on veel laialdasem, on igal juhul ka kirikule tehtavad annetused maksust vabad. Praegu püütakse seda asendada ringi teise põhimõttega. Kas ei oleks võimalik siiski seda parandust mitte teha ja sätestada, et annetused, mis tehakse kirikule ja usuorganisatsioonidele ja nende ühendustele, vabastatakse maksustamisest? Praeguses sõnastuses jääb jälle kahtlaseks, kas kirikule tehtavad annetused muutuvad maksuvabaks või mitte. Aitäh!

E. Roose

Küsimuse esimeses pooles te väitsite, et teistes maades on kiriku tulud laiemas mõttes maksuvabad. See ei ole päris niimoodi. Paljudes maades on kehtestatud spetsiaalne kirikumaks, mis erineb natukene tulumaksu põhimõttest. Me seda ei ole puudutanud ja meie maksukorralduse komplektis ei ole kirikumaksu ka ette nähtud. Ettepanek panna formuleeringus kiriku asemele usuühingud ja nende ühendused tuli muuseas hr. Ristlaane käest ja ametlikul blanketil. Ma pidasin seda küllalt, noh, kuidas ütelda, soliidseks paranduseks, sest ta haarab kõiki variante. Kui aga nüüd tuleb välja, et ta siiski ei vasta nende inimeste ettekujutusele, kes tunnevad usuühingute terminoloogiat ilmselt paremini, siis palun tehke oma redaktsioonilise paranduse ettepanek. Siin ei ole küsimus põhimõttes, vaid täpsustatud redaktsioonis.

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! Kas rahandusministeerium töötab praegu ühtse raamatupidamise süsteemi kallal? Praegu teatavasti tuuakse põllumajanduses, tööstuses ja kooperatiivides kasum ja rentaablus välja erinevalt. Kui tahame rakendada ühtset maksusüsteemi, siis peab olema ka ühtne raamatupidamise metoodika. Meile on vaja anda konkreetne metoodika ridade lõikes: millised on tulud, millised on kulud, milline on jääk – brutokasum. Esitasin rahandusministeeriumile oma kolhoosi 1989. aasta aruande, et nad arvutaksid uue maksuseaduse põhjal välja, kui suur saaks olema majandi tulumaks. Seda enam-vähem ka tehti, kuid nende töötajad ütlesid mulle, et täpselt ei ole nad võimelised seda välja tooma, kuna kolhoosi raamatupidamine ei kajasta eraldi kõiki antud toetusi ja muid niisuguseid väljaminekud ning praeguse raamatupidamise põhjal ei olevat olnud võimalik välja tuua brutokasumit. Nüüd teie poolt ettelõetud õiend sätestab jällegi teistmoodi, kuidas brutokasum ja tulumaks välja tuua. Nii et veel kord kordan, meil oleks vaja ühtset metoodikat.

E. Roose

Teil on õigus. See arvutus, mis rahandusministeeriumi üks osakond teile tegi, see sattus pärast ka minu kätte. Ettevõtte tulumaks on selles valesti arvestatud, kuna maksubaasi on sisse võetud sellised kululiigid, mis maksustamise alla ei kuulu. See näitab veel kord, et ka rahandusministeerium peab praegu kiires korras ümber õppima ja hakkama toetuma põhimõtetele, mis on kajastatud raamatupidamise põhimääruses. Aga raamatupidamise põhimäärus, kulude ja tulude määratlemine kontode lõikes, see nõuab väga selget dokumenti ja see tuleb ka välja anda. Täna hommikul kell 8 hakkas see töö peale. Härra Kallas, kes on üks raamatupidamise põhimääruse autoreid, tuli just puhkuselt välja, sellepärast alustati siis alles täna hommikul. Usun, et lõpuks valmib väga täpne plaan kõikide tulude osas – kuhu nad kantakse, mis kontodele jne. Ega ilmselt sealgi vaidlusteta saa, aga me peame selle tööga lõpule saama lähemal ajal, ütleme septembri keskpaigaks. Aga see formuleering, mille ma siin brutokasumi kohta välja pakkusin, see on selle asja põhiline alus, mis peab kajastuma ka kontode plaanis. See põhimõtteliselt ei tohiks muutuda, kui just keegi sealt praegu veel mingit viga ei avasta. Aitäh!

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja, lugupeetud kolleegid! Palun vabandage hilinenud küsimuse pärast. Kuid mulle on saanud teatavaks, et homme kogunevad Ohvitseride Majja Suure Isamaasõja veteranid ja töötavad sõjaväepensionärid. Õelge palun, kuidas siis ikkagi jääb Suure

Isamaasõja veteranide tulumaksuga, mis juba selle aasta 1. juulist on Liidu seadustega tühistatud? Nad kutsusid mind, et ma neile sellele küsimusele vastaksin. Mida te mulle ütlete?

E. Roose

See teie küsimus, lugupeetud rahvasaadik, ei ole seotud ettevõtte tulumaksuga, vaid üksikisiku tulumaksuga. Aga kuna te selle juba esitasite, siis vastan, et valitsuse poolt pakutud tulumaksuseaduse variandis, mis oli eile esimesel lugemisel, ei ole töötavatele sõjaveteranidele tehtud mingeid maksusoodustusi.

J. Allik

Lugupeetud härra Roose! Seaduseelnõu esimesel lugemisel küsimustele vastates olite nõus sellega, et 1. jaanuariks 1991 me ei suuda, isegi kui me tahaksime, tervishoiu-, haridus- ja kultuuriasutusi, mis on praegu ettevõtete bilansil, anda üle kohaliku omavalitsuse bilanssi. Ja sotsiaalmaksu arutusel kõlas ka nagu mõte, et kui teha maksusoodustusi, siis mitte sotsiaalmaksu, vaid ettevõtte tulumaksu arvel. Miks ei ole teiseks lugemiseks sellist maksusoodustust tehtud, tähendab, et need kulud, mida ettevõtted teevad hariduse, kultuuri ja tervishoiu ülalpidamiseks, läheksid maksustatavast summast maha?

Ja ma tahaks juhtida tähelepanu ka sellele, et kuna meil ei ole seaduseelnõu lõplikku teksti, siis me teda ju mingil juhul praegu vastu võtta ei saa.

E. Roose

Võib-olla tuleks brutokasumi mõistet täiendada. Aga siin on küsimuseks brutokasumist mahaarvatav. Tähendab ettevõtte sissetulekust arvatakse maha kõik kulutused, mis on ettevõtte poolt tehtud. Ja kui ettevõtte teeb kulutusi, ütleme ka elamukommunaalmajandusele või töötajate kultuuri- ja haridusvajaduste rahuldamiseks, siis needki peaksid olema kulutused, mis ei lähe maksustamise alla. Kui arvati, et brutokasumi formuleeringut on vaja täiendada, siis teeme seda. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Ja viimase küsimuse esitab Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud istungi juhataja, lugupeetud härra Roose! Mul on kolm lühikest küsimust. Saab vastata jah või ei.

Kas te teate, kui pikaks ajaks on plaanis praegu registreeritud ühissettevõtteid maksust vabastada?

Teiseks. Te räägite kogu aeg maksubaasi säilitamisest. Aga kas te olete teinud rahandusministeeriumis arvestusi, kuidas see baas toimib rahvamajanduse eri harudes?

Ja kolmandaks. Kas üksikisik võib dividendidena ettevõtlusest saadud tuludest maksu maksta ettevõtte tulumaksu normi järgi?

E. Roose

Ühissettevõtteid on vabastatud kolm aastat alates nende kasusaamise momendist. See tähendab, et kui keegi registreerib täna ära ja hakkab saama tuleva aasta keskel kasumit, siis on ta kolm aastat sellest momendist vabastatud kõikidest maksudest.

Nüüd maksubaasi säilitamisest. Me ei taha maksubaasi säilitada. Vastupidi. Ma väljendasin oma ettekande tekstis, mis avaldati ka "Päevalehes", et me peame selle maksubaasi võimalikult madalaks viima, et ettevõtte tulumaks meie riigi ja kohalike eelarvete tulude koosseisus ei ole enam nii suure tähtsusega kui varem. Seniste laekumistega võrreldes kahanevad need võib-olla 4–5 korda. Võib-olla see teie abiga ka õnnestub.

Nüüd, kas üksikisiku dividendid võiksid maksustatud olla ettevõtte tulumaksuga? Ma arvan, et ei. Üksikisiku dividendid peaksid maksustatud olema üksikisiku tulumaksuga.

Juhataja

Suur tänu, Enn Roose, see oli viimane küsimus. Kaasettekandeks saab sõna majanduskomisjoni liige Aavo Mölder.

A. Mölder

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Parem oleks olnud, kui enne mind oleks esinenud härra Nymann, kuna temal on vabariigi põllumajanduse olukorrast tervikuna kindlasti parem ülevaade.

Me jagasime majanduskomisjonis oma ülesanded selliselt, et tööstuse osa jääks proua Sergijle, minu ülesandeks oli analüüsida tulumaksuseaduse toimet majanditele ja lubage mul siis seda ka teha.

Seaduse projekti esimesel lugemisel me leppisime komisjonis kokku, et saadikutele antakse kätte täpne analüüs, kuidas maksud komplekselt mõjuma hakkavad, kõik maksud kokku. Ma ei taha hakata kordama, aga seni on tõesti põllumajandus olnud olukorras, kus tema toodetel on hinnalagi, tema hinnad on sisuliselt kinni külmutatud. Töösturitel on aga väga lihtne

näidata aastas 5–6-protsendilist omahinna suurenemist ja seda me oleme põllumajandussüsteemis ka tunnetanud. 1982. aastal oli viimane põllumajandussaaduste hindade korrigeerimine ja peale seda me oleme tunnetanud ainult algressursside hinna tõusu. Praeguseks on olukord selline, et tuleb tingimata midagi konkreetset ette võtta.

Täna arutab majanduskomisjon seda koos Maksuameti ja Enn Roosega. Jõudsime otsusele, et täna tuleks teine lugemine katkestada, kuna paljusid asju on vaja täpsustada.

Praegust olukorda põllumajanduses peavad analüüsima ju ainult majandid, kuna talud on viieks aastaks maksudest vabastatud. Ja oleks hea, kui me saaksime analüüsida kõiki makse korraga. Täna me ei ole kuulnud midagi maamaksust, aga on täiesti elementaarne tõde, et see maks ettevõtetele peab olema. Järelikult kompleksset analüüsi praegu veel teha ei saa. Me võime nimetada ka investeeringute maksu, võib-olla Nymann oma ettekandes puudutab seda. Ühesõnaga, tänastel saalisistujatel ei ole olnud analüüsivõimalust ja sellepärast on küllaltki raske maksudest komplekselt rääkida. Nüüd, kui tõesti on põllumajandus suhteliselt vähem maksustatud, ütleme kuskil 13% kasumist, ja kui meil ettevõtte maksude arvestamisel võeti baasperiოდiks 1989. aasta kasum, mis vabariigis oli 386 miljonit, siis võib-olla mingil määral ka võhikliku arvestuse kohaselt peaks majandite tulumaks sisuliselt kasvama 3,6 korda, s.o. ca 135 miljonini. Nagu siin hiljuti selgus, täpset arvestust ei ole osanud teha isegi rahandusministeerium. Selles osas oleks vaja täpsemat rehkendust.

Kasumi arvestamisel tuleks lülitada omahinda ka materiaalse ergutamise fondist makstavad preemiad, pangalaenu protsendid ja elamukommunaalmajanduse kahju katteks tehtavad kulutused. 1989. aasta kasumis neid sees ei olnud. Aga kui need sisse arvestada, siis kasum muidugi tunduvalt väheneb. Uue maksukorralduse järgi ühtseid makse rakendades on vaja arvestada hinnakujundamise mehhanismi. Viimane on aga eri tootmisharudes seni olnud selline, et see pole võimaldanud ühtset maksusüsteemi rakendada. Põllumajandussaadused kuuluvad üldiselt esmatarbekauba hulka. Senini on nende kokkuostuhinnad olnud suhteliselt madalad, nad on riigi dotatsiooniga kunstlikult klappima pandud. Kui me esimesel lugemisel kuulsime, et meie põllumeeste toodangule on uue hinnaseaduse järgi kehtestatud kahesugused hinnad – need on kooskõlastatavad hinnad ja vabaturuhinnad –, siis selles mina täna päris kindel ei ole.

Oleme komisjonis selle üle ka mitu korda vaielnud. Kui võtame välja valitsuse teataja nr. 18, kus on toodud hindade ja tariifide reguleerimise kord, siis on seal tõesti tooted klassidesse loetletud. Ma tahaksin lühidalt öelda, et põllumajandusettevõtted ei tooda leiba, saia, sea-, veise- ja kanaliha, vaid nende toodang rehkendatakse ikka riiklikult – kokkuostu korras tarnitavate kaupade hulka, mille hinna määrab Hinnaamet. Seda ma täpsustasin ka

Hinnaametis. Olen pikka aega põllumajanduses töötanud ja minu arusaam asjast on selline, et meie kauba hinnad ja tariifid kehtestab siiski Eesti Hinnaamet. See tähendab seda, et põllumajandusettevõtetel ei ole siiski mingisuguseid võimalusi hindu korrigeerida.

Kui analüüsida, millest on tänane olukord tekkinud, miks majandid enam oma tootmisega toime ei tule, siis ühe majandi andmete järgi on väga kerge välja tuua kulutusi, mille tõttu omahind on kallinenud.

Sööt on kallinenud 2 korda, mineraalväetised 30%, naftasaadused 2 korda, varuosad 25%, ehitusmaterjal 2 kuni 3 korda, tehnika kuni neli korda. Teenused – ei oska öelda. Ja üks omahinda läheb sisse ka sotsiaalmaks, mis põllumajanduses on olnud siiaani 4,4%. Kui see nüüd 20%-le läheb, siis tõuseb omahind tunduvalt.

Tööstuses on senine hinnapoliitika võimaldanud toodete hinnaks panna tegelikud tootmiskulud pluss muud tootmisvajadused. See protsess on käivitunud. Ressursside kallinemine on praegu 40% omahinnast. Põllumees ei jonna niisama, ta on pandud ettemääratud olukorda, kus tema toodangu hinnad on ikka olnud jäigad. Põllumajanduse maksukoormus tõuseb kaks kuni kolm korda, võib-olla isegi üle kolme korra. Ja mingite arvestuste järgi – võrreldes eelmise aasta tegeliku kasumiga – isegi kuni seitse korda. Laeva sovhoosi andmetel tõuseb nende maksukoormus ilmselt üle kuue korra. Võib-olla Nymann räägib seda täpsemalt.

Mul on välja rehkendatud, missugused siis peaksid põllumehe arvates olema kokkuostuhinnad, millest tulenevad ka jaemüügihinnad. Need jaemüügihinnad on *ca* 20% suuremad kui nad olid Savisaare ettekandes, mis oli teisipäevastes lehtedes. Kui meie tarbija on nõus seda hinda maksma, siis ei ole põllumeestel maksude vastu midagi. Kuid põllumajanduse hinnakujundus käigu täpselt samal põhimõttel, kui see on täna tööstuses. Kuna kõik need asjad ei ole tänaseks päris täpselt selged, tegi majanduskomisjon hommikul istumisel ettepaneku seaduseelnõu teine lugemine katkestada ja septembris seda edasi arutada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu. Kaasettekandeks saab sõna põllumajandusministri asetäitja Roland Nymann. Palun.

R. Nymann

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud rahvasaadikud! Mina kui valitsuse poole esindaja ei hakka niivõrd seda seaduseelnõu kritiseerima, kuivõrd tahaksin anda eksperdina hinnangu,

millisesse olukorda satub meie põllumajandus, kui see eelnõu võetakse vastu seadusena. Alustan võib-olla sellest, millega eelkõneleja praegu lõpetas. Tähendab, kõik taandub meil praegu ikka nende hindade peale. Mul on muidugi väga hea meel, et nagu eelnevate sõnavõtude ja maksuseaduste arutelu põhjal järeldada võib, rahvasaadikud on aru saanud põllumajanduse raskest olukorrast ja ka paljud sugugi mitte põllumajandust esindavad saadikud tunnevad selle üle muret. Ma isiklikult arvan, et maksud peaksid kõikidel rahvamajandusharudel olema ühesugused juhul, kui ka majandamistingimused oleksid ühesugused. Eelkõneleja rääkis korduvalt, kui raske on põllumajandusel oma hindu tõsta, meil on 8 aastat vanad hinnad. Kusjuures omal ajal, kui need hinnad kinnitati, siis lubati meile vana hea stagnaaja malli järgi, et igal aastal arvutatakse välja tööstuse hulgihindade tõus ja sama protsendi võrra tõstetakse kohe ka varumishindu. Kahjuks selle 8 aasta jooksul seda Nõukogude Liidus tehtud ei ole, siamaani kehtivad need hinnad edasi. Ja selletõttu ongi võimalikud sellised kurioossed lood, et mõnede traktorite ja muude masinate hinnad on tõusnud kuni 10 korda, kusjuures tootlikkus on praktiliselt samaks jäänud. Jutt oli siin ka kasumimassist ja kasumist. Me arvestasime tõesti, mis ta võiks tulla. Võtsime kasumist maha need tootmiskulud, mis seni põllumeestel millegipärast osalt kasumisse olid pandud – ma ei tea, milleks see hea oli. Näiteks stimuleerimisfond, mis teatud osas sisaldas lihtsalt palka, elamukommunaalmajanduse kahju, mis loomulikult tuleb majandil kanda, kas siis siit või sealt lahtrist. Praegu oleks ta meil lihtsalt seda maksumäära tõstnud. Räägin siin maksudest kui terviklikust paketist. Meil on teatavasti olemas lisaks teistele maksudele, mis ettevõtetele tulevad, ka veel maamaks. Selle väljatöötamisega me praegu tegeleme, ta tuleb umbes 20 miljonit kogu vabariigi peale ja oleneb piirkonniti maa kvaliteedist: Hiiumaal umbes kuni 2.60 hektar ning näiteks Paines ligi 29 rubla hektar. Kahtlemata mõjutab see teatud määral tootmist ja tekitab suuremaid kulusid. Püüdsime välja tuua koondmaksukoormust – võib-olla pole ju päris õige kõike tulumaksuks nimetada. Tegu on kogu meie maksukoormaga, mis sisuliselt läheb kuludesse ja vähendab meie kasumit ja see saab 1991. aasta projekti järgi 215 miljonit olema. Loodame kasumit saada 290 miljonit. Kui võrrelda, et möödunud aastal oli see 275, siis seega umbes 15 miljonit loodame tuleval aastal kasumit rohkem saada. Ja arvestused on rajatud sellele, et meil 1. jaanuarist hakkaksid kehtima Liidus praegu kinnitatud põllumajandussaaduste varumishinnad.

See eeldaks Eestis varumishindade tõusu 481 miljonit, no ütleme 500 miljonit, mõned täiendused tulevad veel juurde. Kustkohast me selle raha saame? Kas Nõukogude Liidust, selles julgen kahelda. Kas vabariigi eelarve leiab oma 2 miljardist pool miljardit nende hindade tõusuks? See oleks ka väga raske. Kui mina oleksin eelarve tegija, ma ei oskaks leida

auku, kustkohast seda võtta. Nagu mõned eelkõnelejad täna on juba märkinud, meil ei ole teist teed, kui minna turumajandusele ja lasta põllumajandussaaduste hinnad vabaks. Teist lahendust ma lihtsalt ei näe. See on muidugi väga raske ja valuline, aga valitsus tuleb varsti ilmselt välja esimese etapi kavaga. 1. oktoobril esitatakse teile seaduseelnõu paljude toiduainete hindade dotatsiooni kaotamise ja selle kompensatsioonimehhanismi kohta. Aga veel märksa hullem tuleb alates 1. jaanuarist. Teatavasti praegu on toimunud varjatud hinnatõus, mida ei ole kusagil sanktsioneeritud, põllumajandusmasinate ja muu hinna tõusu ametlikult ei olegi tunnustatud. Ükshaaval need tõusevad ja mõne puhul antakse ka teatav kompensatsioon. 1. jaanuarist 1991 on aga ette nähtud uus hulgihindade reform, millega Liit planeerib keskmist omahinna tõusu kõigil 37%. Koos varjatud tõusuga, mis on juba toimunud, teeb see meie arvates kokku üle 40%. Nii et see varumishindade tõus, ütleme, 500 miljonit, sööb praktiliselt kõik ära koos selle sotsiaalmaksuga ja kõikide muudega. Nii et meie kasum suureneb võrreldes möödunud aastaga ainult 15 miljonit. Aga kui me arvestame, mis meil ehituses juba toimub, siis, et saada sama palju masinaid ja sama palju ehitada, on meil raha rohkem vaja juba 140 miljonit. Seega 290 miljonist kasumist sööb 140 miljonit ära juba ehituste kallinemine. Ma ei taha teid pikalt kinni pidada ja ütlen kokkuvõtteks, et ei näe praegu muud väljapääsu kui julgelt turumajandusele üle minna ja lasta hinnad niisuguseks, nagu nad peavad olema, nii et igal kaubal on tema tõeline väärtus. Siis me oleme tööstusele ja teistele rahvamajandusharudele võrdsed partnerid. Täna tähelepanu eest!

K. Sergij

Lugupeetud juhataja, austatud saadikud! Ma ei hakka tegelema tõlgendamisega ning püüan konkreetselt välja öelda majanduskomisjoni arvamuse. Ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõud me hakkasime arutama alates 1. augustist. Iga päev olema püüdnud midagi selgitada või täpsustada, et saaks selgeks valitsuse täpne seisukoht selles küsimuses. Küsimusi ja märkusi on olnud palju, mitu korda oleme istunud koos maaelukomisjoniga, korduvalt kutsunud kohale hr. Rooset, Hinnaameti peadirektorit. On esitatud palju küsimusi, aga kuna me neile vastuseid pole saanud, siis on arutluse käigus tehtud mõningaid ettepanekuid.

Esiteks: esitada eelarvesummade vajadus, eelarve struktuur, vabariigi majanduse analüüs ja prognoos 1991. aastaks, samuti perspektiivne hinnapoliitika ja sotsiaalse kaitse abinõud. On tarvis teada brutokasumi täpset määratlust antud seaduses ning selle dešifreeringut maksebaasina.

Teiseks: teha seaduseelnõu majanduslik ja õiguslik ekspertiis ning arvestused ettevõtete töö kohta uutes tingimustes. Asi on selles, et mitte ainult meie ei tegele brutokasumi koostise ja

mõiste tõlgendamisega. Ma käisin ettevõttes, kus selgus, et need meile esitatud brutokasumi seletuses ei haaku omavahel. Juba praegu ei vasta tulumaksuseaduse eelnõus esitatud seletused tänapäeva nõuetele ja neid ei saa aluseks võtta. Seetõttu püüdis ka ministri asetäitja Roose meile midagi muud esitada. Eriti nõudsi me arvutuste tegemist, et saaksime need Ülemnõukogule esitada. Võimatu on arve analüüsida ja mingeid järeldusi teha, sest neid arve hoitakse miskipärast saladuses. Täna aga aseminister demonstreeris, et nad on tal olemas, meie teiega aga oleme vist õhk.

Ja ka need põhjendused, mis ta toob, äratavad kahtlust ja vaat mille pärast. Ettevõtetelt võetava tulumaksu maksebaasi õiendi kohaselt planeeritakse 1991. aasta maksebaasiks 1 miljard 600 miljonit rubla. Kuid esitatud brutokasumi dešifreering tekitab suuri kahtlusi. Nagu siin juba ütles saadik Uluots, võib juhtuda, et sellise maksebaasi korral võib tööpoolest saadud tulumaks olla null. Seega, me ainult topime kinni auku eelarves. Muuseas, ka selles küsimuses me selgitusi ei saanud. Eile siis esitati meile uus brutokasumi dešifreering, ent ikkagi pole ei teil ega meil majanduskomisjonis analüüsi ettevõtete kohta. See on olemas aseministril, ma tutvusin sellega põgusalt ja eile me veel vestlesime temaga kaks tundi selles küsimuses ning täpsustasime andmeid ettevõtete kohta. Asi on selles, et aseminister kinnitab, nagu oleks need ettevõtetelt endilt saadud andmed. Kuid ma käisin ettevõtetes, seal pole veel kellelgi brutokasumist suurt ettekujutust ja tulumaksu arvestamine käib sootuks teise skaala järgi. Seepärast äratav see seaduseelnõu suurt kahtlust. Tööpoolest tundub, et me läheme sama teed, mis NSV Liidu Ülemnõukogugi, teeme samu vigu, mis nemadki – antud juhul võtame vastu tulumaksuseaduse ilma hinnareformita. Seda on spetsialistid juba analüüsinud kogu Liidu ulatuses ja tõestanud, et hinnareformita on maksuseaduse vastuvõtmine tulutu. Seepärast arvan ma, et sellele küsimusele läheneb arukamalt Vene NFSV Ülemnõukogu, kes tegi rahvasaadikute kongressil ettepaneku moodustada Ülemnõukogu juurde majandusnõukogu. Tegelikult pole selles midagi uut, majandusnõukogud eksisteerivad Ühendriikides, Saksamaa LV-s ja teisteski arenenud kapitalistlikes maades. Sellesse nõukogusse, kui see peaks meil loodama, peaksid kuuluma silmapaistvad teadlased, majandusmehed, ärimehed, ettevõtlikud, novaatorlike ideedega tööstus- ja põllumajandusjuhid, õigusteadlased, sotsioloogid, psühholoogid, konsultandid. See oleks koordineeriv, nõuandev, väljatöötav ja ekspertorgan. Läbi arutanud ja läbi uurinud hulga kontseptsioone, on ta suuteline valima välja kõik väärtusliku ning esitama valitsusele parima variandi. Kui nõuandev organ peab nõukogu tegema tihedat koostööd parlamendi majanduslike struktuuride ja valitsuse majandusametitega. Eesmärk on ju kõigil üks: inimesed peavad kiiremini tajuma, et nende elu tõesti muutub paremuse suunas.

Majanduskomisjon on seadusi läbi arutades tunnetanud tõsiseid raskusi. Me töötame tõepoolest väga rasketes tingimustes. Juba 1. augustist arutame sedasama ettevõtte tulumaksu seadust ja me ei suuda kuidagi jõuda brutokasumi määratluseni. Me palume Rooset juba 1. augustist saadik, et seaduseelnõus oleksid need asjad paigas. Eile saime lõpuks seaduseprojekti kätte, ent brutokasumi määratlust selles ikkagi pole. Seepärast arvan ma, et härra Roose võinuks kõik selle esitada tunduvalt varem ja me oleksime saanud varem asja ära otsustada. Nüüd aga tuli nii kaua tühja jutuga tegelda. Me tunnetame, et töötame ebaefektiivselt. Majanduskomisjonis on olemas ka ekspert, kuid temagi ei suuda valitsusest vajalikku teavet kätte saada. Tolle infopuuduse tõttu ei suudagi me eelnõusid arutades teha korralikku majanduslikku analüüsi ja arvestusi, prognoosida tulemusi. 6–8-liikmeline majanduskomisjon ei suuda seda kõike teha, seda enam, et me istume siin saalis ja meil ei jää selliseks tööks lihtsalt aega. Usun, et ükski parlament ei tööta sellistes tingimustes kui meie. Näiteks Ühendriikides eksisteerib suur infotalitus, uuringute talitus, omamoodi ajukeskus, mille eesmärgiks on seadusloomeprotsessi vahetult toetada.

Seoses kõige sellega teeb majanduskomisjon ettepaneku luua Ülemnõukogu juurde majandusnõukogu, mis aitaks kaasa seadusandlike organite ja täitevvõimu paremale haakumisele. Majandusnõukogu hakkaks töötama tihedas koostöös nii Ülemnõukogu kui valitsusega. Nüüd majandusnõukogu koosseisust. Te ilmselt olete isegi märganud, et ajakirjanduses on viimasel ajal puudunud Eesti majandusteadlaste ülesastumised. Mina, näiteks, jälgin pressi väga hoolikalt, kuid selliseid artikleid pole näinud. Seepärast paneme ette haarata majandusnõukogu töösse vabariigi majandusteadlasi, juriste, eksperte. Senini teevad meil majandusseadused läbi ainult majandusekspertiisi. See pole normaalne. Majandusnõukogusse peavad samuti kuuluma tööstus- ja põllumajandustegelased, sotsioloogid, ka psühholoog. Seepärast teeb majanduskomisjon ettepaneku lülitada selle küsimuse arutamine järgmise istungjärgu päevakorda, tulumaksuseadus aga panna teisele lugemisele. Meile laekunud ettepanekud me arutame läbi töö korras, viime ise muudatused sisse ja anname kõik edasi ka rahandusministeeriumile. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Meie tööaeg on läbi, ma teen ettepaneku katkestada ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu arutamine ja jätkata seda järgmisel istungil. Panen selle ettepaneku hääletusele. Kes on selle poolt, et katkestada ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu arutamine ja jätkata seda järgmisel istungjärgul? Palun hääletada! Poolt on 64, vastu ja erapooletuid ei ole. Otsus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on siin üks palve, loen selle teile ette. "Palun panna nimelisele hääletusele küsimus võtta järgmise istungjärgu päevakorda otsuse projekt territoriaalseid muudatusi puudutavate seadusandlike aktide tühistamise kohta. Illar Hallaste." Ta palub panna selle nimelisele hääletusele.

Teie ettepanekud, palun. Toomas Kork.

T. Kork

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Päevakorda arutatakse iga istungjärgu alguses ja ma teen märkuse eesistujale, et ta laseb ennast eksitada nendest inimestest, kes tingimata tahavad meie istungjärgu tööd segada. Ärge laske end segada!

Juhataja

Ma arvan, et see palve läheb siis presiidiumile ja me arutame seda asja teisipäeval.

Veel on paar teadaannet. Presiidiumi istung, nagu ma ütlesin, toimub teisipäeval Kadriorus kell 12.

Ja Villu Jürjo tahtis veel sõna. Palun. No võib-olla järgmisel istungjärgul?

V. Jürjo

Austatud juhataja, austatud rahvas, ma palun kaks minutit. Kuna viimasel ajal on nii Eesti kui Soome ajakirjanduses olnud rohkesti juttu Türi toimunud kaksikmõrvast, mille jaoks sai moodustatud Ülemnõukogu erikomisjon, siis me leiame komisjoniga, et me oleme suure auditooriumi ees aruandekohustuslikud ja mul tuleb teile ette lugeda meie komisjoni tänane avaldus.

Ära kuulanud Türi kaksikmõrva uuriva grupi juhi Aksel Onki ülevaate uuringute käigust ja hetkeseisust, tõdeb Ülemnõukogu uurimiskomisjon, et uurimine pole saavutanud konkreetseid tagajärgi. Ülemnõukogu erikomisjon saab aru uurimisgrupi ees seisvatest objektiivsetest raskustest, kuid peab uurimisele uue hoo ja värsket lähenemisnurga andmiseks vajalikuks teha Eesti Vabariigi Prokuratuurile ettepanek määrata Harald Meri ja majapidajanna Valve Kleini mõrva uurimiseks teine juht. Ülemnõukogu erikomisjon 23. augustil 1990. Aitäh!

Juhataja

Sellega ma kuulutan 14., erakorralise istungjärgu lõppenuks. Kõike head!